

Drugi dan na 20. seji CK ZKJ:

Maček se je lotil vrole kaše

Prvi dan, 30. januarja, je vse kazalo, da bo tudi ta seja, naj so ji tudi mnogi prerokovali prelomne in zgodovinske momente, potekla v onem znanem spravljenem brezvetrju, kakršnega smo bili državljani SFRJ vajeni kot že kar zakonite značilnosti naših partijskih shodov v daljni in bližnji preteklosti. Obsežni referat predsednika CK ZKJ ter krajiši, a še vedno dolgi sintetični koreferati devetih vodilnih mož ZK iz republiških in pokrajinskih cekaev in iz organizacije ZK v JLA, so ta dan uporabili večino delovnega časa. Kljub temu, da so bili vsi omenjeni sestavki vsebinsko tehtni – posebno še Suvarjev, ki predstavlja zares celovito analizo ne le partijske, temveč celotne naše družbene stvarnosti, – in čeprav v njih ni manjkalo polemičnih tonov, je ves ta opus vendarle deloval monotono in nagibal množice poslušalcev pred televizijskimi in radijskimi sprejemniki k oceni, da bo spet vse potekalo po stari šegi, torej malo rodovitno. Slišati je bilo ljudske komentarje: »Že spet bodo pometli smeti pod preprogo.« Ali pa: »Spet hodijo kakor maček okrog vrele kaše.«

Spor globoko načelne narave

Prava drama – zanesljivo ne samo verbalna – se je začela drugi dan seje. Kar nekaj udeležencev je prišlo na dan z zahtevo, da mora Stipe Suvar odstopiti, ali pa celo biti odstavljen s svojega položaja. To naj bi bil logičen zaključek kampanje, ki se je sprožila na nedavni izredni konferenci ZK Vojvodine, strastno pa so se ji pridruževale mnoge partijske organizacije po SR Srbiji in še marsikje ob žolčnem sekundiranju znatnega dela jugoslovanskih sredstev informiranja. Šlo je za ugotovitev odgovornosti CK ZKJ ter njegovega predsedstva in samega predsednika – za neizpolnjevanje prejšnjih partijskih sklepov glede reševanja celotne in mnogoobrazne krize v državi, posebno pa še zaradi vse slabšega položaja na Kosovu in zaradi naraščajočih nesoglasij znotraj partijske organizacije. Na plenumu je torej ta kampanja dosegla svojo kulminacijo.

Bralcem žal ne moremo postreči s poročilom, kako se je zadeva končala, kajti v trenutku, ko je naš časnik moral v tisk, je seja še trajala. Včeraj zjutraj ni bila pri kraju še niti prva točka dnevnega reda – ni se še zvrstilo vseh devetdeset najavljenih razpravljalcev.

Kaj lahko pa nam je ugotoviti, da je spor – Suvar da ali ne – daleč presegel svojo nominalno dilemo. V bistvu se je namreč stvar sprevrgla v dve resni načelni vprašanji: prvič, ali se je ZKJ razcepila v neko koalicijo in protikoalicijo, v dve frakciji, v dve akcijski liniji, ali celo že kar v dve partiji, in drugič, ali ne razsaja v ZKJ mimo drugih bolezni tudi travma, ki bi se ji še najbolj podal naziv: zgubljenost metode?

Na obe vprašanji je skorajda, žal, mogoče odgovoriti pritrdilno. Izkazalo se je namreč, da se kljub neznanskim diskusijam organizacija ni dokopala do objektivne resnice; kazalo je celo, kot da ji za

nec, Albanec... pa si že vedel, kaj bo skušal dokazati, katera stališča bo branil in koga ali kaj bo napadel. K vragu takšna principialnost! K vragu takšna zavržena doslednost! Kar pa zadeva metodo – in tu je žalostno prednjačila Miloševićeva koalicija, – nismo morda še nikoli v partijskih obravnavah bili priča tolikšni samozadovoljnosti nad golimi apodiktičnimi trditvami, tolikšni gluhoti za sleherni neizpodbiten argument, tako demagoški retoriki, tako agresivnemu sprenevedanju, podtikanju, sprevračanju dejstev, in, naposled, tako predpotopnemu ognjemetu fraz in ganljivih izlivov! Nič ni koristilo, če je Suvar sam razločno ovrzel lažne obtožbe na svoj ra-

krivični in da zato zasluži kazneni postopek – ki vozi ta vsak v svojo smer.

Spoznanja, ki nekaj štejejo

In vsa ta blamaža se je »zgodila« (ali so neke tragi-komične asociacije razvrednotile ta slovenski glagol, da mu kar samodejno prilepljamo navednice?) pred očmi vse jugoslovanske javnosti! S čim si je zaslužila ta javnost – mislim na debelih 90 odstotkov nekomunistov – da je morala cele tri dni gledati in poslušati vso to kolobocijo, vso to

Eden izmed obeh vlakov pelje v avtarkično in avtoritaro pokrajino Dogmo. Tam domuje ljubi real-socializem, družbeni sistem, ki ga preveva veličastna siva enotnost ene misli in ene volje. Vse prebivalce te dežele veže v skupnost stalinski monolit, osrečujoča središčna diktatura, ki rada ždi sama zase, se izživlja v proslavah Velikega brata, uživa v takomenovanem demokracijskem centralizmu in vestno zapira sleherno okence v svet.

Drugi vlak, morda manj udoben od prvega, pelje v socialistično republiko, kjer vlada osebnost. Tu se človek zavzema za svojo svobodno pobudo, za narodno in razredno suverenost, za delo, znanje, kulturo, znanost... Ta človek doživlja zadovoljstvo, ko si more in sme oblikovati lastne svojske interese in ideale, ko išče vzore pri umnejšem sosedu, ko skuša biti odprt svetlu in je svet odprt zanj.

ti proizvodnji, na tržni recept, ki da bo jugoslovanski voz potegnil iz zadajšnjega kriznega močvirja. Obe poudarjata, da vodita organizacijo v sestop s 45-letne oblasti, pa da bosta Markoviću, novemu predsedniku ZIS, dali zadostna polnomočja (ne s partijskimi, marveč s skupščinskimi blagoslovi), za njegov načrt učinkovitega gospodarjenja...

Kaj naj si zdaj misli preprosti državljani? Kako naj razloči, komu zaupati? Kateri od obeh linij naj verjame? Katera se mu vidi resnejša, prepričljivejša? Vsekakor tista, katere koncepcije so podprte z znanstvenimi utemeljitvami, ne pa tista, ki v isti sapi z verbalnimi obeti (učinkujočimi kot nekakšne brze nalepke) zapada v takojšnje kontroverze vis a vis svojemu davno preseženemu idejnemu instrumentariju.

Slovenci, o tem ne gre dvomiti, bodo podprli sodobni družbeno-organizatorični projekt, ki ga hoče znotraj socialistične zveze uveljavljati, – če je že beseda o komunistih – njihova narodna zveza komunistov, partija čebinskega kova, ki jo zdaj vodi Milan Kučan. Pa ne zato, ker bi podlegali kakšni nacionalni »homogenizaciji«, temveč zato, ker verjamejo v njeno ustvarjalno zmogljivost. Le-ta se jim je pokazala prepričljiva – prav v Kučanovi interpretaciji – tudi na minuli 20. seji.

Pritrditi so morali zlasti naslednjim njegovim mislim:

Največjo odgovornost za razcepe, blokade, samovoljne razlage in nedoslednosti v naši sedanjosti družbeni politiki nosi ZKJ.

Slovenci ne mislijo izgubljati časa z vsiljevanimi abotnimi polemikami, ali so res separatisti, izkoriščevalci, antijugoslovani in antisocialisti.

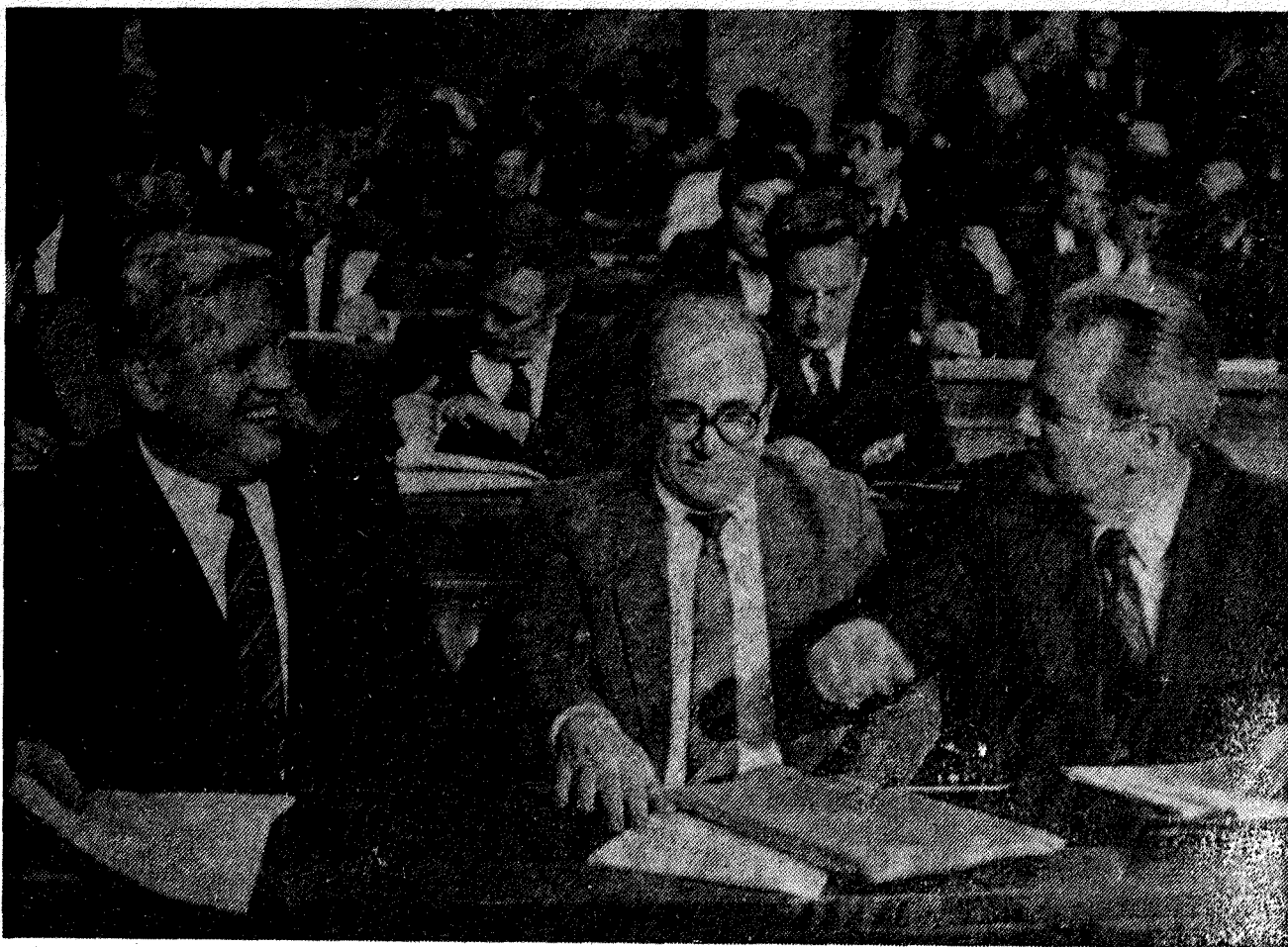
Jugoslavijo lahko reši samo skupna volja, če je še kje kaj je, za skupno gradnjo in razvoj. Pot v rešitev drži samo skozi osebnostno pobudo ljudi, skozi modernizacijo in povečanje proizvodnje, skozi potrivalno delo, invencijo, znanje, znanost, višjo tehnologijo, skozi sodobno civilizacijo in kulturo ter humanizem.

Demokratizacijo pojmujejo kot sredstvo boja za socializem.

Do sinteze skupnih interesov se bodo prikopali samo s strpnostjo, z doslednim političnim pluralizmom, z rastjo človekovih pravic in svoboščin ter z zavzetim reševanjem življenjskih vprašanj kot so socialno-razredna, ekološka, demografska in podobna.

Resnična samoupravna vizija temelji na pravici človeka, ustvarjalca nove vrednosti.

Zvone Kržišnik

Z 20. seje CK ZKJ

Enotnost z različnostmi ali blokada?

Tri dni beogradske partijske seje smo vsi skupaj storili še en napor in se pretolkli skozi 90 razprav in dodatnih replik. Osnovni ton razpravam neprofesionalnih razpravljalcev je dajala misel, da članstvo iz baze ne bo prenašalo boja za oblast. Nekateri so direktno ocenjevali, da gre ta čas v jugoslovanski partiji za najmanj dva koncepta nadaljevanja dela ZKJ, medtem ko so tisti, v zadnjih mesecih največkrat križno omenjani (in zmerjani), vsaj v bistvu razumeli skrajno resnost trenutka in spustili tone razprav na trezne ravni, ki bi morale biti princip dela, ne pa počete v skrajni sili.

Ta hip, ko tole zapisujemo, se v glavnem mestu še vedno ni končala razprava o položaju v državi in partiji in o odgovornosti najvišjih partijskih organov za nastalo stanje, prav tako pa tudi niso opravili razprave v točki »kadrovska vprašanja«. Če ostanemo še pri dogajanju prejšnjih dni, pa zagotovo ne moremo mimo uvodnega govora Stipeja Šuvarja, v katerem je govoril dovolj natančno o nekaterih stvareh, o katerih bi bil lahko spregovoril tako jasno že kdaj prej.

Izpustili smo tiste dele predsednikovega govora, v katerih je spregovoril o podtikanjih, šikanah in iskanjih vseh mogočih povodov za blaženje najvišjih partijskih organov, za ustvarjanje veliko hrupa in nalaganja vseh krivd centralnemu komiteju ZKJ, njegovemu predsedstvu in še posebej predsedniku. O tem bo te dni še veliko premišljanj in zapisov. Zdi pa se bolj pomembno, da poudarimo nekatere dele Šuvarjevega referata, v katerih je natančneje opredeljeval tako imenovano jugoslovansko sintezo, prenovo ZK in nenazadnje politični pluralizem.

O vprašanjih jugoslovanske sinteze je Stipe Šuvar dejal: »Od 13. kongresa ZKJ, zlati pa od konference ZKJ maja lani, smo začeli oblikovati jugoslovansko sintezo pogledov na prihodnost in jugoslovansko politiko sprememb, ki naj bi odpravila birokratsko okostenelost družbe in na revolucionarnih temeljih pripeljale do široke demokratizacije socialistične družbe, v kateri bodo sistem, institucije in zveza komunistov obstajali zaradi ljudi in ne zato, da bodo ljudi podrejali sebi.

Boj za obnovo socializma, ki zahteva tudi neusmiljeno kritiko sedanjega položaja in odnosov je obrodil prve pomembne sadove. Postali so namreč jasni obrisi novega socialističnega procesa, ki bo izoblikoval Jugoslavijo v državo, v kateri prihaja do izraza sposobnost ljudi in v kateri dosledno spoštujejo človeko-

ve pravice, v državo, katere meje so odprte za konkurenco najboljšega blaga, in vplive najnaprednejših idej, v državo, ki svetu ponuja nekaj novega, v državo, v kateri se morajo narodi, politika, pravo, država in javnost razvijati kot mediji socialistične civilne družbe in v kateri se posameznik potrjuje glede na svoje potrebe in po svoji prosti volji.

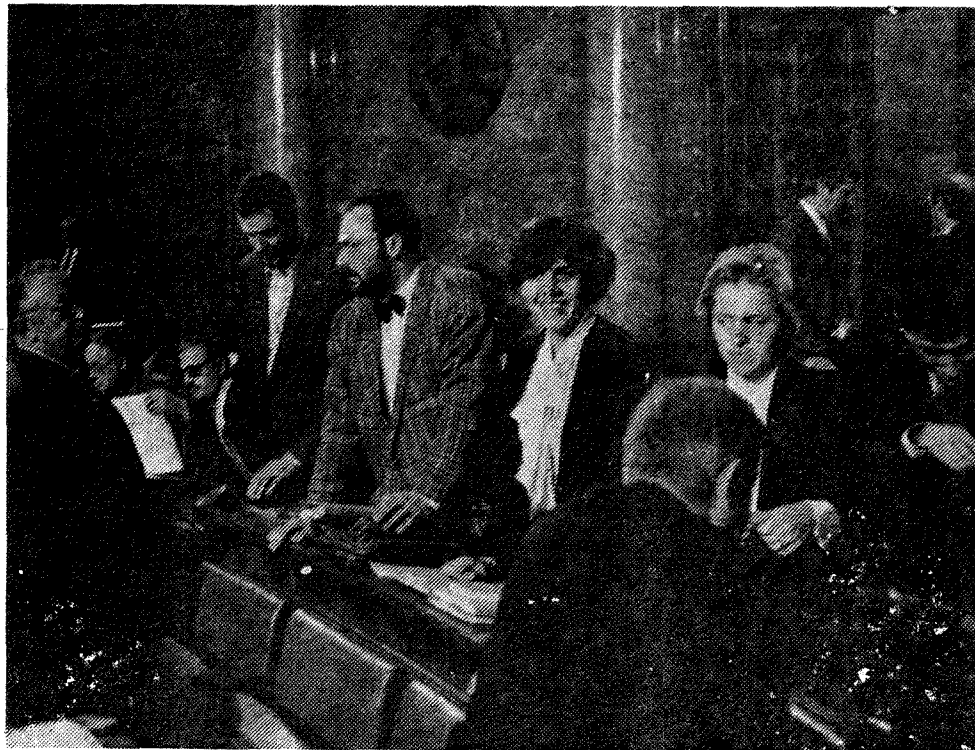
Obnova socializma, katere vsebino določajo trg, pluralizem oblik lastnine, pravna država, demokratični odnosi, osvobodjanje idej in pobud, stimulacija dela in kakovosti, konkurenca projektov — to bi morali biti dejavniki nove integracije jugoslovanske družbe, ki bi temeljila na naj-

da bi tudi jutri ravnala kot partija oblasti.«

In še o političnem pluralizmu, ki je še posebno živa tema slovenske politične scene: »Izhod iz monizma in monopola ZK moramo iskati v pluralizmu, v razvoju samoupravnih strukturnih družbe, ne pa v ustanavljanju sprtih monističnih partij,« je rekel Šuvar in nadaljeval, da tudi sedanje težnje določene dezintegracije zveze komunistov to potrjujejo. Obnova koncepta samoupravljanja in obnova SZDL kot demokratičnega pluralističnega gibanja za spremembe ter uveljavitev socialistične civilne družbe kot bistvenega sestavnega dela socialističnega samoupravljanja z resničnimi pobudami

alistični politični pluralizem, kot podmena socializma, ali neostalinizem.« Politični pluralizem, je poudaril Šuvar, je boj in preverjanje različnih mnenj, ki naj vodi v produktivno sintezo, medtem ko lahko doseže neostalinizem le navidezno enotnost z birokratskimi metodami, z ukazovanjem državi in nato z naslanjanjem nanjo, pri čemer se sklicuje na mandat, ki mu ga je dal delavski razred v imenu zgodovinskega interesa tega razreda.

Šuvar je kljub številnim poudarkom, ki jim je tokrat moral streči njegov referat, spregovoril tudi o gospodarski reformi in o možnostih novega zveznega izvršnega sveta dejal, da bo le-ta lahko kaj storil

boljših dosežkih civilizacije in jih vgrajevala v naš socialistični projekt...«

O prenovi ZK pa je predsednik predsedstva CK ZKJ rekel tole:

»... Za demokratično socialistično vizijo prihodnosti je najpomembnejše ukiniti politični monopol ZKJ, hkrati pa ZKJ krepiti kot avantgardo dela kot kohezivni idejnopolitični dejavnik in nosilko strateških pobud. Vse bolj jasno je, da partija ne more, tudi če bi hotela, razvijati socializma — niti ne more prevzemati odgovornosti tako za njegove dosežke kot za spodrsiljaje — če ne bo demokratične pobude vseh ljudi, če ne bodo ljudje odločali o proizvodnih odnosih in političnem sistemu socialističnega samoupravljanja. To je toliko bolj aktualno, ker se oglašajo tudi glasovi minulih dni, stare, konzervativne zavesti, ki je še veliko v zvezi komunistov, zahtevajo pa monolitno partijo komandnega tipa, pri tem pa ne vidijo njene druge in drugačne vloge. V tem primeru ne bi šlo za preobrazbo ZK, ampak za prizadevanja,

najrazličnejših združenj in organizacij — za bolj svobodno in bolj humano življenje ljudi ter vzpostavljanje nadzora družbenih sil in posameznikov nad upravo in oblastjo pomenijo naprednejše odgovore od strankarskega pluralizma...«

Ko je omenjal ustanavljanje odborov in zvez, ki so odraz naše sedanjosti, je tudi dejal: »V zadnjem času so pri nas začeli poganjati razni odbori, združenja in zveze, ki imajo ambicije, da bi se razvili v politične partije, nekateri med njimi že odklanjajo, da bi bili v okviru socialistične zveze. Odprti moramo biti do demokratičnega razpoloženja ljudi, tudi do tega, da se v ustanovnih mejah organizirajo na temelju političnega pluralizma, zelo previdni pa moramo biti do sil, ki v tej državi ne želijo le več socializma, ampak ga sploh ne želijo, ZK pa bi radi odstranili z zgodovinske in politične scene. O vsem tem bi morali čimprej, takoj tudi v ZK in SZDL izdelati analize in sprejeti politična stališča...«

»... Alternativa sta soci-

le, če mu ne bo na razne načine onemogočeno dejansko usmerjanje gospodarstva v tržne principe delovanja, in, če se bodo prav vsi držali ukrepov ekonomske politike že v tem letu (pri čemer do danes nekateri bistveni ukrepi sploh še niso bili sprejeti).

Ko je sumiral vse tisto, kar je bilo v zadnjem letu počete ga v imenu »naroda«, pa je Šuvar menil, da se morajo čimprej sestati vsi CK in PK ter komite ZKJ v JLA in razpravljati o aktualnih vprašanjih mednarodnih odnosov. Opozoril pa je, da ni mogoče Jugoslavije urejati z nikakršnimi dekreti birokracije iz enega mesta (centra) pa tudi ne s sporazumevanjem po principih, nekoč že preizkušeni pri sestavljanju prve jugoslovanske države.

»... Vsi narodi v tej državi so si dokončno priborili pravico do samoodločbe in razvili svojo identiteto, niti enega ni mogoče več zanikati, požreti, pripojiti, asimilirati, ni pa mogoče tudi, da bi živel, ne da bi bil povezan in prepleten z drugimi našimi narodi...«

Prvi javni nastop mandatarja za sestavo nove vlade

Marković ve, kaj hoče

Vsi tisti, ki so pričakovali, da bo mandatar za sestavo nove jugoslovanske vlade, Ante Marković, v svojem prvem javnem nastopu v tej vlogi, pokazal čarobno paličico za rešitev naših kriz, so bili v soboto razočarani. Prav tako so bili razočarani tisti, ki so od njegovega nastopa na predsedstvu zvezne konference SZDL prejšnjo soboto, pričakovali konkreten program o gibanju cen, stopnji rasti proizvodnje, rasti osebnih dohodkov, odplačevanju delovnih tujini in drugem. Ante Marković nam je vsem skupaj ponudil idejo, kako naj bi se rešili zaga, v katere smo zabredli v minulih desetih letih.

Markovičeva ideja je povsem jasna, in sicer, da je socializem, povsod v svetu v krizi; s svojimi dogmatskimi zablodami o trgu, ki ga je imel za kapitalistično nevarnost, dejansko pa je civilizacijska pridobitev, ki še nima svoje alternative. Mandatar za sestavo nove jugoslovanske vlade je dejansko predstavil vizijo — svojo, ki pa mora postati naša — nove gospodarske politike. Marković se v svoji viziji zavzema za gospodarske prijemce, ki so se v drugih državah že pokazali za uspešne, zato ni vrag, da ne bi bili tudi pri nas. Toda povedati je treba, da je Markovičeva vizija našega nadaljnjega razvoja in izhoda iz krize že povzročila alarm v jugoslovanskih politično-birokratskih strukturah.

Marković namesto enakosti v revščini in sive povprečnosti, ponuja prostor delovni in poslovni ustvarjalnosti ljudi, njihove bogatenju v bogati družbi-socialistični.

Ali bo Ante Marković lahko uresničil svoj program, je odvisno od marsičesa. Predvsem je pomembno, kako bodo ta program ideološko označili, saj v času razvetih političnih strasti lahko pričakujemo marsikaj. V tistem delu programa, ki govori o oživiljanju gospodarstva bo imel podpora poslovnih lju-

di, podjetnikov in menežerjev. Pri zmanjševanju inflacije pa bo moral poslušati lekcije in nauk tistih, ki ne verjamejo, da je mogoče gospodarstvo reformirati brez »ustvarjalnega razdiranja«.

Nad vse spodbudno je tudi to, da Marković svojih idej za izhod iz naših kriz ne zavija v oportunistične in politikantske fraze, ki so prilagojene ideološkim krilaticam o trgu in političnem pluralizmu.

Zelo odmevna je bila tudi Markovičeva teza, da potrebuje njegova vlada, če jo bo sestavil, pet let za konsolidacijo države. Po njegovih besedah nas torej čaka pet let upanja in trepetanja.

Ante Marković je na predsedstvu zvezne konference SZDL tudi jasno in glasno povedal, da je mandat za sestavo nove jugoslovanske vlade sprejel pogojno, kar pomeni, da želi imeti pri sestavi novega kabineta proste roke, ali pa se bo poslovlil še pred nastopom. Napovedal je tudi, da bo zamenjal tretjino sedanjih kadrov v zvezni administraciji. To pa pomeni, da si bo moralo od 500 do 700 dosedanjih načelnikov, svetovalcev, vodij posameznih resorjev in drugih iskati delo drugje. To kaže, da se Marković zaveda, kje so prave pasti za delo nove vlade, saj pravi, da drugače tudi najboljša ekipa ne bo dosegla zelenih učinkov.

Vprašanje je tudi, ali bodo republike in pokrajini pripravljene pustiti svoje najboljše ljudi v Beograd. Ob tem se poraja tudi vrsta povsem človeških vprašanj in problemov, ki jih bo treba rešiti.

Kljub temu lahko upamo, da smo vsi spoznali, kako globoka je naša kriza, in da vse dosedanje fraziranje ni rešitev zanjo. Zato lahko želimo Anteu Markoviču in njegovim sodelavcem veliko uspehov na poti dolgi pet let.

B. K.

Izredna pozornost

Tuje tiskovne agencije o Markovičevem govoru

V svojih poročilih tuje tiskovne agencije posebej poudarjajo Markovičev poziv za radikalne, tržno usmerjene reforme in njegovo zahtevo za graditev popolnoma novega socializma.

Ameriška agencija Associated Press navaja Markovičeve besede, da je svobodno tržno gospodarstvo dosežek razvoja civilizacije človeštva, ki še nima svoje alternative. Njen komentator tudi pravi, da je Marković prvi, ki je javno povedal, da Jugoslavija s svojo inflacijo in stagnacijo gospodarskega razvoja spet ne more odplačevati svojih zunanjih dolgov.

Sovjetska tiskovna agencija Tass je v krajši novici opozorila predvsem na Markovičeve besede, da mora biti program izhoda iz krize rezultat dela celotnega kabineta, posvetovanj z uglednimi gospodarstveniki in znanstveniki, ne pa samo s posameznimi osebnostmi.

Britanski Reuter namenja posebno pozornost Markovičevi oceni, da bo konsolidacija gospodarstva zahtevala najmanj pet let.

Francoska agencija AFP je poročala, da se je novi jugoslovanski premier izrekel za model socializma, ki bo temelji na učinkovitosti gospodarstva in popolni demokratizaciji političnega življenja.

Švedski radio in televizija sta že v soboto obširno poročala o Markovičevem govoru, tamkajšnji tisk pa je poudaril predvsem besede mandatarja za sestavo naše nove vlade, da jugoslovanska družba potrebuje radikalne reforme, s katerimi bi rešili gospodarsko in politično krizo.

Kuvajtska Kuna in iranska Irna pa v svojih poročilih navajata, da je Marković povzval k ustvarjanju nove vrste socializma, ki naj bi pomagal Jugoslaviji, da premaga svoje težave, in da naš novi premier popolnoma sprejema tržno gospodarstvo.

B. Ž. J.

Rešimo partizansko bolnišnico Franjo

V divji naravni lepoti soteske Pasice pri Novakih nad Cerknim dobrih 45 let stoji prgišče barak in priča o trpljenju in veličini boja za svobodo in predvsem o globoko človekoljubnih naporih partizanskih zdravnikov in vseh, ki so skrbeli za ranjene in bolne borce.

Zaradi svojega velikega zgodovinskega spominskega pomena je bolnišnica Franja že zdavnaj postala nadvse privlačna točka za vse, ki želijo odkrivati tiste izjemne znamenitosti sodobnega sveta, ki v svojem zgodovinskem pričevanju ohranjajo bogato vsebino in pretresljivo čustvenost.

milijard dinarjev. Ranjena nara-va Velikega Njivčja še vedno preti in grozi, da bodo uničene tudi ostale barake. Da bi odvrnili to nevarnost, in da bi lahko znova pridobili čimbolj pristno prvotno naravno okolje, so se sanacije posledic lotili najprej idrijski gorski reševalci, zatem pa še delavci Soškega gozdnega gospodarstva. Prvi so iz soteske in barak umaknili ves premični inventar ter ga začasno shranili v muzejskem oddelku NOB v Cerknem. Muzejski delavci ga bodo med začasnim skladiščenjem zunaj soteske Pasice obnovili in restavrirali. Gozdarji pa so si v bližino plaz

RK SZDL Jože Smole. Ob tej priložnosti se je s predstavniki idrijske občine pogovarjal, kako naj bi v prihodnje potekala družbena akcija za obnovo tega svetovno znanega spomenika. Jože Smole je zagotovil da se bo frontna organizacija, še posebej njeno predsedstvo zavzela za vseslovensko solidarno pomoč, saj je mnenja, da moramo ta izjemni spomenik, ki sodi med posebne svetovne znamenitosti s skupnimi močmi rešiti propada, ki mu grozi. Pri Mestnem muzeju v Idriji so ustanovili poseben sklad za sanacijo partizanske bolnišnice Franja. Na žiro računu se

8. tisoč kubičnih metrov skalnih gmot Velikega Njivčja je k sreči v sotesko Pasice zgrmelo ponoči. Kakšne bi bile posledice, če bi se plaz utrgal v nedeljo dopoldne, si nihče ne upa niti pomisliti.

Idrijski gorski reševalci so si v Franjo utrli pot prek previsnega pobočja in iz nje umaknili ves premični inventar. Pri tem opravilu so bili nenehno izpostavljeni posipanju kamnitega materiala z vrha Velikega Njivčja.

V Franji ne najdemo le Slovenci, temveč tudi drugi Jugoslovani in vsi svobodoljubni narodi sveta živ stik s plemenito, humanistično idejo. V Franji se je poleg Slovencev zdravilo še blizu 100 predstavnikov mnogih drugih narodov, tako zlasti Italijani, Francozi, Rusi, Poljaki, Američani in drugi. Obiskovalci iz domovine, sosednjih držav, pa tudi iz daljnih dežel že skoraj pol stoletja prihajajo v Franjo in že pred leti je bilo preseženo število milijon obiskovalcev.

V noči s 7. na 8. januar pa je Franjo zadela huda naravna nesreča. Kamnit plaz je porušil nekaj barak in predvsem zasul vse čudovite dohode v bolnišnico, slapove in mostove. Po ocenah izvedencev, geologov, muzealcev in ostalih je gmotne škode za 10

namestili tako imenovani žični »skreper« s katerim bodo zmanjšali plaz za dobrih deset metrov ter tako sprostili pot vodom pto-ka Čerinščica, ki bi ob morebitnem deževju ali sneženju zalile preostale barake. Po besedah ravnatelja Mestnega muzeja v Idriji Sama Bevka si zaradi nevarnosti, da bi se z vrha Njivčja vnovič utrgale velike kamnite gmote, ne morejo privoščiti navzočnosti ljudi v soteski. Pobočje nad sotesko bo prav tako deležno sanacije, saj v nasprotnem nihče ne more zagotoviti popolne varnosti obiskovalcem.

Pred dnevi se je za ohranitev spomenika človeške humanosti na seji CK ZKS zavzel predsednik Milan Kučan, prizorišče naravne nesreče pa si je le nekaj dni za tistim ogledal še predsednik

je doslej nabralo 4,5 milijona dinarjev. Denar za obnovo so v dneh po katastrofi nakazali številni borci in drugi posamezniki, računajo pa še na izdatnejšo pomoč tako doma kot tudi v zamejstvu. Ker gmotna škoda, ki jo je povzročil kamniti plaz presega 3 odstotke družbenega proizvoda idrijske občine v lanskem letu, je nekaj možnosti, da bi del denarja za obnovo dobili tudi iz solidarnostnih sredstev republike.

Če bo vreme idrijskim muzeal-cem še naprej naklonjeno potem bodo posledice plaz v soteski Pasice kmalu zacelili in partizansko bolnišnico Franjo vnovič usposobili za ogled že do pozne pomladi, se pravi do šolskih izletov in začetka turistične sezone. F. Š.

Dvojna merila

Tovariš Bojan Polak-Stjenka, te dni prihaja veliko novic iz borčevskih organizacij z vse Jugoslavije. Hude besede letijo sem ter tja. Ravno kar so nekateri črnogorski forumi (predsedstvo konference ZSM, predsedstvo konference ZK univerze »Veljko Vlahović« in predsedstvo ZZB Titograda) tožili predsednika ZZB NOV Hrvaške Gojka Tintorja za njegove besede, ki da jih je o razmerah v Črni gori izrekel na seji hrvaškega borčevskega predsedstva. Kaj menite o tej in drugih sočasnih dogajanjih v borčevskih forumih?

Prosil sem predsedstvo ZZB NOV Hrvaške, oziroma tovariša Tintorja osebno, naj mi posredujejo stenogram omenjene seje; da bi lahko videl, kaj je bilo rečeno. Prejel sem zapis o tej seji in v njem nisem zasledil nič spornega. Treba bo videti, kaj je kdo zares rekel in česa ni. Menim pa, da se ob tej priložnosti kaže spomniti na primer »Švabič« na eni strani in na izredno naglico, s katero so v tem drugem primeru reagirali črnogorski

ter nekateri drugi borci. V primeru Mihaila Švabiča smo na seji Zveznega odbora zahtevali njegovo odgovornost za njegove neresnične besede, ki jih je izrekel o zahtevah Slovencev po lastni armadi in še drugih »zah-tevah«, o čemer je govoril na beograjskem mitingu, pa na to našo (slovensko borčevsko) zahtevo nismo dobili odgovora. Ob tem lahko rečemo predvsem to, da je očitno, da so za ocene posameznih nastopov in izrečenih misli v rabi — dvojna merila!

To je podobno kot z zadevo Matič. Petar Matič je moral oditi z mesta predsednika ZZB NOV Jugoslavije, ker je, tako je bilo rečeno, na zaprti seji vovodinske partije govoril — sicer v svojem imenu — česar pa, je bilo poudarjeno, ne bi smel storiti kot predsednik ZZB NOV Jugoslavije. Pred dnevi je na konferenci ZK Vojvodine govoril sedanjí predsednik ZZB NOV Jugoslavije Pribić — vse mogoče — pa se spet lahko vprašamo, v čigavem imenu? Menim, da gre tudi tukaj za dvojna merila. Tovariš Pribić je spregovoril tudi borcem Prve proletarske brigade, česar tudi še nismo obravnavali. B. Ž. J.

Dr. Luka Sienčnik

Dne 21. januarja je umrl veterinar, politik, gospodarstvenik, kulturni delavec in zavzet, neomajen borec za pravice koroških Slovencev, dr. Luka Sienčnik.

Pokopan je bil v torek, 24. januarja, na pokopališču v Doberli vasi, v Podjuni. V tistem trenutku so se zopet združili med seboj sprti koroški Slovenci. Pogreb, ki je trajal kar polne tri ure je bil, skoraj bi dejal, politična manifestacija koroških Slovencev.

Pred samim pogrebom so Posojilnica Podjuna, Slovensko prosvetno društvo »Srce« iz Doberle vasi in Enotna lista organizirali v tamkajšnjem Kulturnem domu žalno sejo.

Ob odprtem grobu sta zapela žalostinke dva slovenska koroška pevska zbora, nastopili so številni govorniki iz Koroške in Slovenije.

Nepozaben, mogočeni pogreb s številnimi pogrebci, ki so napolnili pokopališče, nešteti venci in šopi cvetja so pokazali vso priljubljenost dr. Sienčnika. Koroški Slovenci so ga imeli za neustrašnega borca za pravice in enakopravnost koroških Slovencev.

Dr. Luka Sienčnik se je rodil 22. oktobra 1904. leta v družini srednjega kmeta, p. d. Hojnika iz Mokrij pri Doberli vasi. Po končani gimnaziji, ki jo je obiskoval v Celovcu, Kranju in Ljubljani se je odločil za študij veterinarstva. Za ta študij se je odločil skoraj bolj iz političnega kot strokovnega pogleda. Zavedal se je, da kot Slovenec ne bo dobil ne državne ne deželne službe, kot veterinar pa bo lahko opravljal svobodno veterinarsko prakso. Že kot študent je vodil na Dunaju »Klub slovenskih koroških študentov«, pridružil pa se je tudi »Slovenskemu krožku«, kulturno-zabavnemu društvu, ki je imelo namen zbirati vse na Dunaju živeče Slovence.

Ko je leta 1930 diplomiral in nato še doktoriral na dunajski veterinarski visoki šoli je odšel v Doberlo vas, kjer je začel s privatno veterinarsko prakso. Kmalu so ga začeli šikanirati in nobene razpisane veterinarske službe ni dobil. Tako je ostal vse do upokojitve pri- vatni veterinar.

Kmalu po prihodu v Doberlo vas je ustanovil Kulturno društvo, ki se je bavilo predvsem s prirejanjem iger. Bil je režiser in igralec v številnih igrar, ki so jih morali večkrat ponavljati. Ustanavljal je začel tudi kmetijske zadruge in je bil podpredsednik Zveze slovenskih kmetijskih združenj.

Ob napadu Hitlerja na Jugoslavijo 1941. leta je bil z mnogimi drugimi koroškimi Slovenci zaprt v Velikovicu. Ker so ga kot veterinarja nujno potrebovali, so ga čez nekaj tednov izpustili. Kmalu nato je bil vpoklican v nemško vojsko. Ker ga zaradi okvare na očesu niso mogli poslati na fronto, so ga dodelili veterinarski bolnišnici v Göslingu pri Gradcu, toda 9. aprila 1942 so ga kot »Wehrwünschlich« (nevreden vojske) odpustili. S tem je vedel, da se proti njemu in njegovi družini nekaj pripravlja. Še isti večer se je odpeljal v Doberlo vas; naslednje jutro pa se je z družino umaknil v Wolfsberg, kamor so malo prej izgnali starše njegove žene. Tu je pustil družino, sam pa je odšel na Gornje Koroško, kjer je v Spitalu začel z veterinarsko prakso. Kmalu je dobil zvezo z 9. korpusom NOVJ in je preko Bleda dobavljal zdravila in sanitetne instrumente.

Poleti 1944 je postajalo zanj vse bolj nevarno. Zato se je preko Bleda umaknil v partizane. Da ne bi zaradi njegovega odhoda v partizane preganjali njegove družine, je fingiral ugrabitev. Z Bleda je septembra 1944 prišel v takratno »prestočno« osvobojenega ozemlja, v Črnomelj. Takoj je bil vključen v Znanstveni inštitut pri SNOS, kot ekspert za koroško vprašanje. Tudi v veterinarsko službo smo ga vključili in je prevzel tajniške posle pri tedaj osnova-

nem Veterinarskem svetu, ki je pripravljala načrte za organizacijo veterinarske službe po osvoboditvi in je bil istočasno koordinator civilne in vojaške partizanske veterinarske službe.

Po osvoboditvi se je vrnil na Koroško; čeprav smo ga nameravali poudariti v veterinarskem oddelku prve slovenske vlade. Na Koroškem je bil zelo potreben in dobrodošel, kot političen delavec, gospodarstvenik, kulturni delavec in veterinar. Postal je podpredsednik Pokrajinskega odbora OF za Koroško in Zveze koroških partizanov, leta 1949 pa je bil kandidat Demokratske fronte na volitvah za državni zbor. Bil je ponovno izvoljen za predsednika Kulturnega društva v Doberli vasi.

V tem času in pozneje je pogosto predaval na nekaterih fakultetah ljubljanske univerze, v Društvu slovenskih Korošcev, v Veterinarskih društvih v Ljubljani, Celju in Mariboru, v Znanstvenem društvu za zgodovino zdravstvene kulture v Ljubljani in v Društvih koroških Slovencev na Dunaju in drugod v Avstriji, o koroškem vprašanju in zgodovini koroških Slovencev.

Ko se je leta 1969 upokojil se je vrnil z vso vmeno na zbiranje podatkov o zgodovini koroških Slovencev. Rezultat tega intenzivnega preučevanja so tri knjige, ki jih je napisal, in sicer »Koroški Slovenci v boju za svoje šole«, ki je izšla leta 1984, druga je bila »Koroški plebiscit 1920«, ki je izšla 1987. leta. Končal je tudi že tretje delo, ki ga je pravkar nameraval oddati v tisk in naj bi se verjetno glasilo »Koroški Slovenci po plebiscitu (1920–1938)«. Imel pa je v načrtu napisati še dve knjigi, od katerih bi druga obravnavala situacijo na Koroškem po koncu vojne, pri tem pa je nameraval pisati o ne dovolj kritičnem in sektaškem odnosu matične dežele do koroškega vprašanja.

Dr. Luka Sienčnik nam bo ostal v spomini in gotovo tudi v zgodovini slovenskega naroda, kot pošten in zavezanec Slovenec, dober veterinar, gospodarstvenik, kulturni delavec, v prvi vrsti pa kot borec za pravice koroških Slovencev.

Dr. Milan Dolenc

Poziv

k slovenski solidarnostni akciji za zaščito in obnovo partizanske bolnišnice »Franja«

Legendarna partizanska bolnica Franja je ogrožena. Kamniti plaz, ki se je sprožil s pobočja Velikega Njivčja, je zasul dostop v sotesko Pasice, onemogočil dostop v Franjo, porušil del objektov, ostale pa poškodoval in s tem ogrozil obstoj enega največjih kulturnih spomenikov — spomenikov humanosti našega narodnoosvobodilnega boja in revolucije.

Če je Rog slovenska samobitnost in državnost ter Osankarica herojstvo in vera, je bolnica Franja humanost, spomenik, ki je predlagan in izpolnjuje vse pogoje za vpis v seznam svetovne kulturne dediščine.

Zato smo dolžni to svojevrstno sporočilo človečnosti našega naroda zaščititi ter ga kolikor je mogoče neokrnjenega ohraniti bodočim rodovom. Za zaščito bolnice Franje bo potrebno najprej sanirati plazovito pobočje nad sotesko, s katerega še vedno grozi plaz, iz ozke, nedostopne soteske odstraniti ok. 20 tisoč m³ nasutega materiala; vzpostaviti prvotno stanje ter obnoviti uničene oz. poškodovane spomeniške objekte ter pripadajoči inventar. Za vse to pa zgolj rednih virov sredstev ne bo dovolj.

Predsedstvo RK SZDL Slovenije, tudi na osnovi pobud borcev in partizanskih zdravnikov, krajanov Cerknega in občanov Idrije, številnih posameznikov iz vse Slovenije ter nekaterih družbenopolitičnih organizacij

poziva

k slovenski solidarnostni akciji za ohranitev in obnovo partizanske bolnice Franje!

Vsak po svojih močeh prispevajmo k temu, da kljub današnjim težkim razmeram ohranimo Franjo — spomenik humanosti, tudi kot naš prispevek k evropski in svetovni kulturni dediščini.

Občina Idrija je v ta namen že odprla poseben žiro račun pri Mestnem muzeju Idrija (št. 52020-743-1146) za zbiranje prostovoljnih prispevkov občanov, delovnih organizacij, družbenih in družbenopolitičnih organizacij idr.

SOLIDARNI BOMO MOČNEJŠI!

REPUBLIŠKA KONFERENCA SOCIALISTIČNE ZVEZE
DELOVNEGA LJUDSTVA SLOVENIJE
PREDSEDSTVO

Modernizacija blokoveškega razmišljanja

V splošno harmonijo zaključnega akorda na zasedanju 35 držav na Dunaju se je vmešala disonanca med vzhodnoevropskimi državami. Tako, tudi na zahodu ni vse zvenelo najlepše, še posebno glede vprašanja, kako je mogoče oboroževalno stvarnost povezati z na splošno miroljubnim ozračjem.

Zaključno razpoloženje je bilo skoraj takšno, kot ob koncu znamenitega dunajskega kongresa pred več kakor 170 leti. Zaključni dokument tretje Konference o varnosti in sodelovanju v Evropi velja za zmago na področju človekovih pravic v Evropi, vendar pa tudi odpira pot k nekaterim novim zaostritvam. »Opraviti smo imeli s tovarnim vlakom z najmanj 30 vagoni aktov, premikali smo ga sem in tja in vsak tovor pose-

bej pregledali, preden smo po 27 mesecih dela prišli do zaključka«, je pripovedoval eden od ameriških pogajalcev in se tako, kakor odhajajoči minister Shultz, veselil zaslužene dopusta.

Kdo se še spomni, je bilo slišati na Dunaju, da je poskušala SZ iz časov Leonida Brežnjeva napolniti »tretjo košaro« (človekove pravice) pred 13 leti v Helsinkih z umetnim sadjem. Vsak izmed tistih vidi zaključni dokument kot nekakšno poslanstvo iz čisto drugega sveta. Veliko se je ta čas spremenilo, predvsem na sovjetski strani, ko je bilo treba zblížiti družbeno ureditev z ljudmi. Sicer pa, socialistične države so razdeljene na tiste, ki resno vzamejo deklaracijo o človekovih pravicah in druge, ki drugače delajo, kakor pa govorijo.

Ta razcep je na Dunaju pripeljal do atmosferskega odtujenja med tistimi, ki so se nekdaj imenovali bratje. Na eni strani so SZ, Madžarska in Poljska, na drugi strani pa Romunija, Češkoslovaška in DR Nemčija. Zdaj je že mogoče vprašati Bukarešto kaj misli z razseljevanjem vasi in manjšinami, Prago, kako je z verskimi svoboščinami na Češkoslovaškem, kakšen je položaj cerkve in kdo skrbi za duhovniški naraščaj ter DR Nemčijo, kako misli urediti vprašanje tistih državljanov, ki bi se radi izselili.

Na konferenci je 35 držav doseglo višen napredek glede KVAE, konference o ukrepih za večje zaupanje v Evropi, ki se bo po uspešnem startu v Stockholmu marca letos nadaljevala na Dunaju ter tudi na področju pogajanj, za-

čela se bodo prav tako marca, o zmanjšanju konvencionalnih oboroženih enot pakta NATO in Varšavskega sporazuma.

Kdor se hoče znati v tej množici konferenc mora pomisliti na njihov skupni imenovalec. Glavni cilj je izboljšanje odnosov med vzhodom in zahodom (ne samo v Evropi, toda v Evropi je ta proces najbolj čutiti). Ne gre samo za odpravljanje oborožitve, temveč za odstranitev vzrokov, ki povzročajo napetost.

Ti vzroki so krivi, da je napetost na območju od Atlantika do Urala nepretrgoma naraščala. Človekove pravice in kontrola oborožitve so medsebojno tesno povezane.

Dva dni potem ko je Mihail Gorbačov v New Yorku napovedal, da bo SZ za pol milijona mož zmanjšala svoje oborožene sile, vključno šest oklepni divizij, je v Bruslju zasedala konferenca zunanjih ministrov pakta NATO in pripravljala material za dunajska pogajanja o razoroži-

tvi. Neki visoki uradnik v Bruslju je dejal: »Prizadevamo si ustvariti nenakšno pojaltsko ureditev, preprečiti vojno, zagotoviti mir in vsem narodom na celine približati možnost za samoodločbo.

Kot osnova za zahodno stališče se je izkristaliziral nekakšen zahodnonemški načrt. Zunanji minister Genscher se je že pri izdelavi dogovora o raketah srednjega dosega zavzemal za skupni koncept, v katerem bo mogoče izvajati kontrolo oboroževanja. Nekaj kasneje se je začel Bonn obotavljati, kajti takim imenovana modernizacija raket srednjega dosega je šla enako svojo pot. Prevladuje mnenje, da so v Bonnu dobili vlogo vgraditi evropski koncept v splošno zamisel o modernizaciji ameriškega jedrskega orožja.

Ni še znano, katera zamisel bo obveljala. Američani so ta čas postali nezaupljivi do bonske zamisli. Besedo modernizacija orožja je minister Genscher komentiral kot

»modernizacijo razmišljanja«, usmerjeno k tistemu, kar je Gorbačov predlagal na področju razoroževanja. To pa je bilo za Ameriko v času predsedniške zamenjave malo preveč.

Razprave se je zasukala okoli reformiranih odnosov med vzhodom in zahodom, katerih posebnost naj bi predlog Mihaila Gorčabova o »skupni evropski hiši«. Nastala je podoba Evrope v obsegu držav Evropske skupnosti v pojaltski ureditvi, v kateri bodo prejšnje strukture počasi razpadale, SZ pa se bo pojavljala kot »pozitiven« sestavni element nove ureditve, v kateri bo vojaško, politično in gospodarsko še vedno sama sebi dovolj, sprejemala pa bo pomoč od zahodnega dela sveta...

V takšno podobo, so podarjali zahodni krogi na Dunaju, podobo miroljubnega »ruskega medveda«, ki išče lonca z medom, za zdaj verjame le še malokdo.

n

Regent v miru in vojni

Ničesar niso odpustili cesarju Hirohitu

V Tokiju bodo 24. februarja pokopali cesarja Hirohita, s čimer se bo po mnenju mnogih vojni veteranov, ki so se med 2. svetovno vojno bojevali proti fašizmu na azijskih bojiščih, ter tudi po mnenju njihovih družbenj, 2. svetovna vojna tudi dejansko končala. »Če mu bomo poslali venec«, so dejali britanski vojni veterani (v japonskih ujetniških taboriščih je med vojno umrlo 12000 britanskih vojakov) »potem bo to venec iz strupene omele«.

Leta 1928., dve leti potem, ko je Hirohito postal cesar, je Japonska začela svojo novo vojaško ekspanzijo na azijsko celino. Vojna na kitajskih tleh je trajala polnih 14 let, končala pa se je pred vrati Tokija. Vmes so japonske armade zasledile velike dele Azije in Oceanije. Kruto, zverinsko ravnanje cesarskih čet tako s civilnim prebivalstvom, kakor tudi z vojnimi ujetniki, je pustilo za seboj globoke rane in brazgotine, vendar pa tudi neizprosno sovraštvo do Japoncev, ki se še danes ni pomirilo.

Japonci s cesarjem vred se niso radi spominjali tistih let, imenovanih kar »nesrečni časi«. Predvsem desničarski in militaristični krogi še vedno zavračajo vsako krivdo in pravijo, da se je Japonska le postavila po robu evropski in ameriški kolonialni politiki ter »pomagala številnim kolonijam, da so svobodno zadihale«. Pravijo, da so bile tudi zahodne sile zapletene v številne vojne in da je med vojnami prihajalo do grozodejstev, za katere ni nihče odgovarjal.

Američani so se proti koncu 2. svetovne vojne uprli zahtevi SZ, Velike Britanije in Avstralije, da je treba Hirohita obsoditi kot vojnega zločinca in ga pregnati z japonskega prestola. Na sojenjnih vojnih zločincem z azijskega prostora so 920 Japoncev obsodili na smrt, več kakor 5000 pa na zaporne kaz-

ni. Ko je Japonska leta 1952 znova dobila suverenost, je bilo vprašanje krivde za vojno za Japonsko rešeno! Rehabilitiranih je bilo tudi tistih 200.000 Japoncev, ki so jim Američani zaradi dokazane krivde med vojno prepovedali politično dejavnost.

Ko je Japonska začela diplomatsko akcijo za obnavljanje diplomatskih odnosov s sosedi v Aziji, si je Tokio prizadeval, da japonskih izplačil ne bi obravnavali kot reparacije ali plačilo povzročenih škod, temveč predvsem kot gospodarsko pomoč. Pri tem so imeli precej uspeha. Ko so se pred skoraj dvema desetletjema začeli ogrevati tudi kitajsko-japonski odnosi, je Tokio ponudil Kitajski dve milijardi dolarjev akontacije za poravnavo. Od tedaj niso več glasno govorili o kitajskih terjatvah do Japonske, bilo pa je in je še veliko očitkov zaradi tega, kakor Japonci svojim mladini prikazujejo obdobje 2. svetovne vojne.

Potem ko je Hirohito ukazal svojim podanikom, da morajo ustaviti sovraštvo – tedaj sta na Japonsko že padli dve jedrski bombi – so ukaz sprejeli tako disciplinirano, kot so disciplinirano odhajali v smrt japonski samomorilski piloti. Ko je cesar po radiu bral svoj razglas o kapitulaciji, so kamikaze še strmoglavljali na ameriške ladje z vzklikom: »Tenko heika banzai!« (Naj živi cesar), ko pa so prve okupacijske čete stopile na japonska tla, se jim ni nihče več upiral.

Ob koncu vojne je bil Hirohito star 44 let. Dokazali so mu, da ni bil marioneta japonske vojaške klike, kakor so ga nekateri poskušali prikazovati. Njegova zgodovinska krivda je v tem, da sploh ni nasprotoval ekspanzionističnim načrtom japonskih generalov. Če že ni imel eksekutivne odgovornosti pri izvajanju vojaških operacij ostaja dejstvo, da je bil del

vojnega stroja, ki je konec dvajstih let vdrl v Mandžurijo, kasneje v severno Kitajsko, po letu 1937 pa se je že zapletel v dolgotrajno vojno s Kitajsko. Leta 1938/39 se je zapletel ob kolenu Amurja v hude boje tudi s sovjetskimi četami.

Cesarska hiša ni ustavila naraščajočega japonskega nacionalizma in militarizma v dvajsetih in tridesetih letih. Mnogi Hirohitovi sorodniki so imeli visoke položaje v generalnem štabu. Še ko je bil prestolonaslednik, je Hirohito že sodeloval pri strateških debatah generalov. Pod njegovim vplivom so prevladovali tiste sile, ki so usmerjale japonsko moč proti jugovzhodni Aziji in pacifiškemu bazenu. To je še posebej veljalo za japonsko mornarico. Prejšnji načrti, ki jih je zagovarjala predvsem pehota, so bili usmerjeni na sever, proti Kitajski. Prodor proti jugu je trčil ob Američane.

Vse to in še kaj se je dogajalo v Tenuvemu imenu. Anektirali so z rudami bogato Mandžurijo, kjer so Japonci leta 1932 vzpostavili marionetno vladno pod vodstvom zadnjega kitajskega cesarja Pu Yija. Dve leti kasneje so Japonci imenovali svojega vazala celo za cesarja v »Cesarstvu Madžukuo«. Znan je pokol v Nankingu leta 1937, kjer so čete japonskega cesarja pobile okoli 200.000 civilistov. Pod njegovim vodstvom je potekal »program 731« – poizkusi z biološko vojno ter grozljivi eksperimenti na Kitajcih in zavezniških vojnih ujetnikih. V cesarjevem imenu so mučili in morili ljudi na zasedenih ozemljih. Vsak pomembnejši invazijski načrt je imel cesarjev podpis.

Vojna z ZDA in Veliko Britanijo ni bila po njegovem okusu. Na njegovo zahtevo je dobilo besedilo vojne napovedi Američanom dostavek: »Bilo je res neizogibno, vendar daleč od naših želja, da je naše cesarstvo zdaj prisiljeno

Japonski študenti in sindikati so bili glavni organizatorji demonstracij po Hirohitovi smrti. Demonstranti v Osaiki (na sliki) protestirajo zoper cesarsko hišo in njen konzervativni vpliv na japonsko ljudstvo.

prekrižati orožje z Ameriko in Anglijo«.

Zdaj, skoraj 48 let po »Sramotnem dnevu« (tako ga je imenoval ameriški predsednik Roosevelt), leži bojna ladja »Arizona« še vedno na dnu pomorskega oporišča v Pearl Harborju. Američani so nad razbitino, ki je grob številnih ameriških mornarjev, uredili spomenik padlim mornarjem. Japonski turisti, ki prihajajo na Havaje zelo radi obiskujejo ta spomenik. Komaj kateri obiskovalec čuti pri tem vsaj delček krivde.

Tudi cesar Hirohito se ni nikoli čutil krivega! Med svojim obiskom v ZDA leta 1975 je v Washingtonu še vedno govoril o »nesrečni vojni, ki jo globoko obžalujem«. Kitajcem, ki so jim Japonci povzročili zvrhano mero gorja, ni Hirohito namenil niti besedice obžalovanja. Ko je namestnik predsednika kitajske vlade Deng Xiaoping leta 1978 obiskal Tokio, se je Hirohito končno zdelo vredno izreči pripombo, »da je bilo nekaj nesrečnih dogajanj v zgodovini kitajsko-japonskih odnosov«.

Marsikje po Evropi tudi ne pozabljajo grozodejstev Hirohitovih vojakov. To je bilo zapisano takoj, ko je Hirohito septembra lani resno zbolel. »Hell's waiting for this truly evil emperor«, je bilo

zapisano v naslovu londonskega bulvarskega časopisa »Sun« – Pekel čaka na tega resnično hudobnega cesarja. Tudi na Nizozemskem se spominjajo, da je samo pri gradnji znane »burmanske železnice« umrlo 3000 od skupno 18000 tam »zaposlenih« nizozemskih vojnih ujetnikov. Prav nič prizanesljiv do mrtevge Tenna tudi ni bil nizozemski obrambni minister Bob Tizad: »Cesarja Hirohita bi morali po koncu 2. svetovne vojne obsoditi na smrt in tudi usmrtiti« je dejal ta medvojni pilot-lovec, katerega domovina je bila tudi v vojni z Japonci.

Že leta 1971., ko je cesar Hirohito začel svojo evropsko turnejo, je glasilo britanskih vojnih veteranov »Burma Star« protestiralo zoper ta obisk: »Japonski vojaki so mnoge naše tovariše mučili do smrti«. Ker pa ni noben sodnik nikoli Hirohita tudi obtožil, je s tem za večino Japoncev njegova krivda odpravljena. En del Američanov je drugačnega mnenja. 23. decembra 1948 so predsednika medvojnne japonske vlade Hideki Toja (britev imenovanega) in še šest soobtoženih obesili v tokijski jetnišnici Sugamo. Obsojeni so bili na smrt zaradi »načrtovanja, začetka in vodenja agresivne vojne«. Glavni ameriški

tožilec Joseph D. Keenan je kasneje dejal: »S pravnega stališča bi cesarja Hirohita lahko posadili na zatožni klopi, kajti po japonski ustavi je imel moč napovedati vojno in jo končati. Lahko bi ga obsodili«.

Avstralci so se že pred vojno poživljali na božji izbor japonskega cesarja in ga imenovali čisto preprosto »Mister Charlie Smith« s čimer so hoteli povedati, da ne verujejo v takšnega boga. Njegova smrt je vzbudila v Avstraliji številne spomine na vojne čase. Leta 1942 so Japonci prodrli vse do Nove Gvineje, nakar so se Avstralci začeli pripravljati na obrambo. Razumljiva je njihova jeza ko so pred kratkim zvedeli, da hočejo Japonci vzditi spominsko tablo v sidneyskem pristanišču. Tja so 31. maja leta 1942. vdrla tri japonske žepne podmornice in se tam tudi potopile. Prej pa so torpedirale neko majhno avstralsko vojaško ladjo in ubile 21 Avstralcev.

»Če bi šel naš premier Bob Hawke na Hirohitov pogreb«, je dejal predstavnik avstralskih vojnih veteranov, »bi bilo to isto, kot če bi se udeležil komemoracije za Hitlerjem...«

n

Nesprejemljivi postopki Djokice

Na zelo odmevni izredni konferenci vodstvenih komunistov se je vsula ploha žaljk na rovaš Slovenije, njene zveze komunistov in vodstva, kar je seveda povsem običajno za dežele mitingov. Po mojem mnenju pa ni običajno, da se od teh žaljk ni ogradil predsednik jugoslovanskih borcev general Milan Pribić-Djokica, ki je sodeloval na tem plenumu, pri čemer televizija ni pozabila omeniti njegove sedanje funkcije.

Ce se je Djokica (naj mi bo dovoljeno, da uporabljam

ujeljavljali. Hkrati pa ugotovljamo, da so borci v Sloveniji izredno vznemirjeni zavoljo novega izbruha nacionalizma in unitarizma. Smatramo, da smo dosegli dramatično točko v razmerah, ko se v nekaterih delih Jugoslavije na nesistemski način spreminjajo celotna pokrajinska in republiška vodstva. V primerjavi z glasnimi zahtevami in stališči nekaterih borčevskih organizacij, zlasti v Srbiji, ki se s tako prakso strinjajo in zahtevajo njeno nadaljevanje, se Tomšičevci zavzemamo za dosledno spoštovanje zakonit in statuti zagotovljenih postopkov in odpoklicev.

predsedniku. Le-ta je 24. januarja govoril na sestanku borcev Prve proletarske brigade v Beogradu: »Izjave i ocjene sa sednice Predsedništva SUBNOR-a Hrvatske su teške in neprihvatljive, suprotne ocenama s prethodno održane sjednice Saveznog Predsedništva boračke organizacije. Nazivati ulicom crnogorski narod, događaje stihijom, anarhijom, pučem, nestina je. Tražit ću odgovornost Tintora, samokritiku ili da opovrgne to što je rekao ili ćemo se razračunati do kraja!« (podčrtal Sime).

Bravo Djokica, le tako naprej! Bojim se le, da bo moral

je bil v novijem času prvi obtožen »kontrarevolucionarnega« početja nihče drug kot znani Fikret Abdić, oče afere Agrokromer. Ne da bi kakorkoli branil mahinacije in početje obtoženega Fikreta Abdića pa moram le ugotoviti, da je le-ta rabil le malo časa, da je od prejema visokega priznanja AVNOJ-eve nagrade postal kontrarevolucionar...

Zato svojemu zveznemu predsedniku predlagam, da pred prihodnjo uporabo besede »kontrarevolucija« prebere, kaj pod tem geslom piše v Enciklopediji leksikografskega zavoda, pri čemer ga ne bi smelo motiti, da je izšla v Zagrebu...

Na 452. strani pete knjige navedene enciklopedije pod geslom »kontrarevolucija« namreč piše: »Borba reakcijskih snaga, koja kulminira v prevratničkom aktu radi vraćanja na stari poredak radi restavracije sistema koji je oborila revolucija.«

Reforma na reformo

Zagrebski sociolog dr. Slaven Letica je ugotovil, da groba empirična analiza kaže, da je jugoslovansko partijsko vodstvo v štiridesetih letih predlagalo okoli 60 reform, to je 1,5 reforme na leto.

Od teh 60 reform je bilo:

- pet ustavnih, to je politično-pravnih reform,
- okoli 13 reform gospodarskega sistema ali njegovih elementov (najbolj pogosto se je spreminjal sistem delitve, devizni, monetarni, kreditni sistem itd.),
- okoli 20 reform tekoče ekonomske politike,
- okoli 5 reform izobraževanja,
- 8 reform zdravstva (zdravstvenega varstva),
- 15 drugih reform (ZK, socialistične zveze, državne uprave, organizacije gospodarstva itd.).

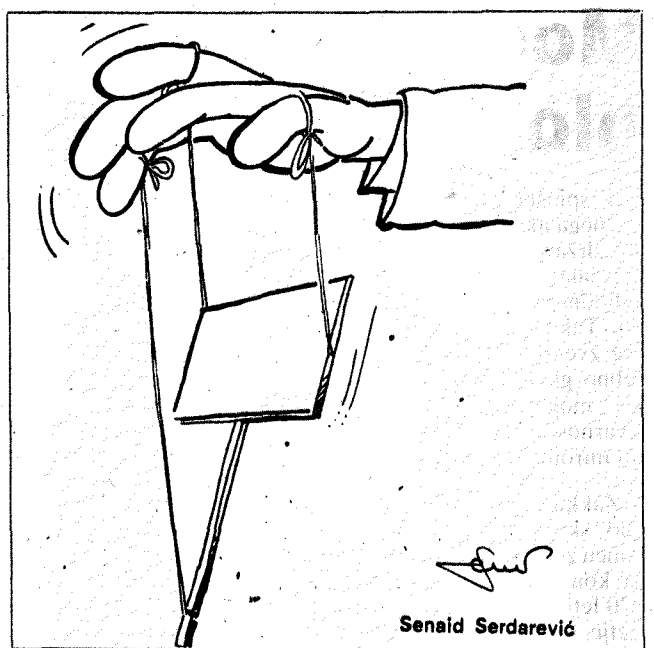
trenutni predsednik jugoslovanskih borcev potem poklicati na odgovornost tudi odbor Tomšičeve brigade in seveda še druge slovenske borce, ki ostro zavračajo Miloševićeve metode »dogodio se narod« (zgodil se je narod)!

Ob tem iskreno želim in tudi spodobilo bi se, da pride moj zvezni predsednik Djokica končno tudi v Slovenijo, kjer bo iz prve roke, kot se reče, izvedel za stališča slovenskih partizanov o številnih hudih problemih, ki sedaj tarejo našo skupno domovino in o naših videnjih izhoda iz težke krize...

Upam, da nisem prezahteven, če iskreno zapišem, da bi bil rad takrat zraven...

Ce pa bo Djokica le vztrajal pri sila lepem načelu o odgovornosti, potem bo moral vse-kakor pobarati tudi svojega »vožda« Miloševića, kaj je storil, da bi izboljšal gmojni in socialni položaj v SR Srbiji, ko zaradi ekonomskih težav in socialnih napetosti tako uspešno odstavlja voditelje v drugih delih države...

Pa še nekaj bi rad takrat razčistil. V deželah mitingov po mojem mnenju vse prepogosto in vse preveč zlahka uporabljajo besedo »kontrarevolucija«, čemur po navadi sledi močan aplavz. To besedo vse pogosteje uporablja tudi moj zvezni predsednik Djokica. Če me spomin ne vara,

Dr. Slaven Letica je še zapisal:

»Najboljšo reformo v zgodovini Jugoslavije bi morala izvesti — tako vsaj kažejo ekonomski rezultati — najslabša vlada v zgodovini Jugoslavije; to je vlada, ki ji je akumulacija uspelo spraviti skoraj na ničlo, inflacijo pa s 70 dvigniti skoraj na 300 odstotkov!«

Prepričan sem, da so bralci brez težav uganili, da gre za Mikuličevu vlado, ki je na srečo medtem že odstopila. Vendar tudi Mikuličev naslednik Anie Marković ne bo imel prav lahkega dela.

Menim, da je že prišel čas, da v Jugoslaviji končno le uspe vsaj ena od reform, ker nam je voda že prišla do grla, ali še bolje, ker še komaj držimo nos nad gladino...

Ob vsem navedenem se samo po sebi vsiljuje vprašanje, zakaj niso uspeli dosedanje reforme? Moj odgovor je jassen: zato ker je bil prevladujoči del jugoslovanskega političnega vrha le z besedami za reforme, dejansko pa jih je

onemogočal kar po vrsti! Kako bo tokrat?

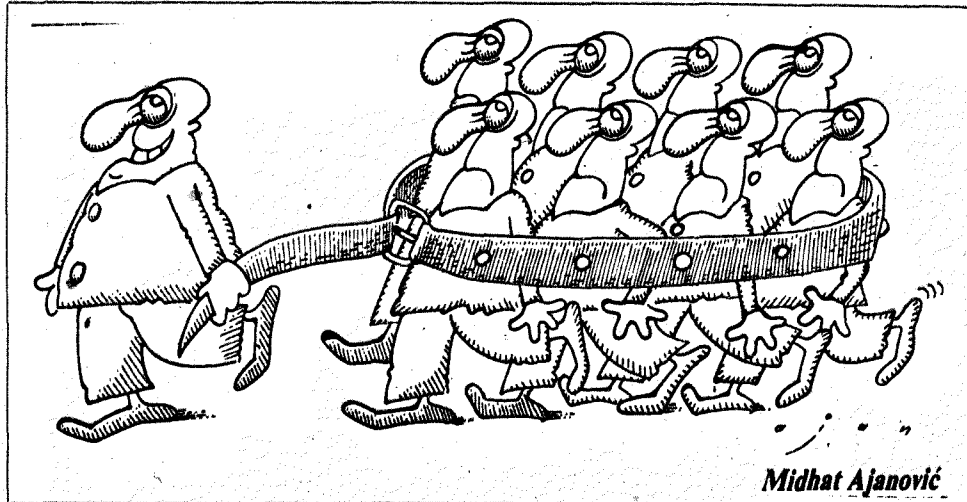
Naše puške v ZDA

Stockton (Kalifornija) — Medtem ko je kalifornijski guverner Geoge Deukmejian v priložnostnem govoru na pogrebu petih malih žrtev pokola v stocktonski šoli zagotavljal, da je v Kaliforniji ogromno ljudi dobrega srca in čustev, pa si kalifornijski orožarji manejo roke ob rekordnih prodajah avtomatske puške AK-47 (kalašnikov), s katero je neprisebni Patreick Purdy streljal na otroke.

Po pokolu je časopisje namreč z velikim poudarkom navajalo prednosti kalašnikova, tako da se je bliskovito povečala prodaja AK-47.

Od raznih modelov kalašnikova pa gre po besedah orožarjev najboljše v prometu izpopolnjena in sodobnejša jugoslovanska verzija avtomatske puške M-72, ki stane le 429 dolarjev.

Do sedaj nisem vedel, da Jugoslavija izvažava avtomatske puške M-72 v ZDA in tako poceni... Vaš Sime

njegovo partizansko ime) opredelil za srbskega »vožda« Slobodana Miloševića, je to njegova zasebna stvar, vendar pa po mojem mnenju tega ne sme početi kot predsednik predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, torej vseh borcev Jugoslavije!

Ni nobena tajnost namreč, da precej članov predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, kot tudi številni borci po Jugoslaviji, odločno zavračajo Miloševićev stil »urejanja« jugoslovanskih problemov. To se je jasno pokazalo tudi pri obravnavanju dogodkov v Črni gori, saj so časopisi poročali o »neenotni oceni aktualnega položaja v Jugoslaviji«, »Različna očala borcev« in podobno. Predsedstvo zveznega odbora ZZB na tej seji ni prišlo do enotnih ocen dogodkov v Črni gori, kar je neizpodbitno dejstvo, ki bi ga moral brezpogojno upoštevati tudi Djokica!

Kot član odbora 1. slovenske proletarske udarne brigade Toneta Tomšiča sem 24. januarja sodeloval pri sprejetju izjave »Tomšičevci o razmerah v državi«, ki je bila posredovana Tanjugu. Tam smo med drugim zapisali: »Na današnji seji odbora smo med drugim pretresli sklepe včerajšnjega plenuma CK ZK Slovenije, ki jih v celoti sprejemamo in jih bomo zavzeto

Povsem odklonilno stališče je zavzelo tudi predsedstvo hrvaških borcev, pri čemer je brez dlake na jeziku govoril njihov predsednik Gojko Tintor in doživel soglasno podporo hrvaških borcev.

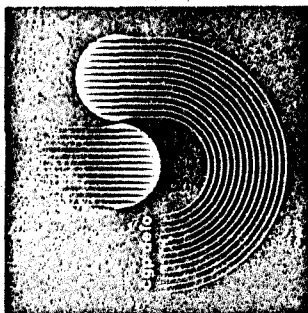
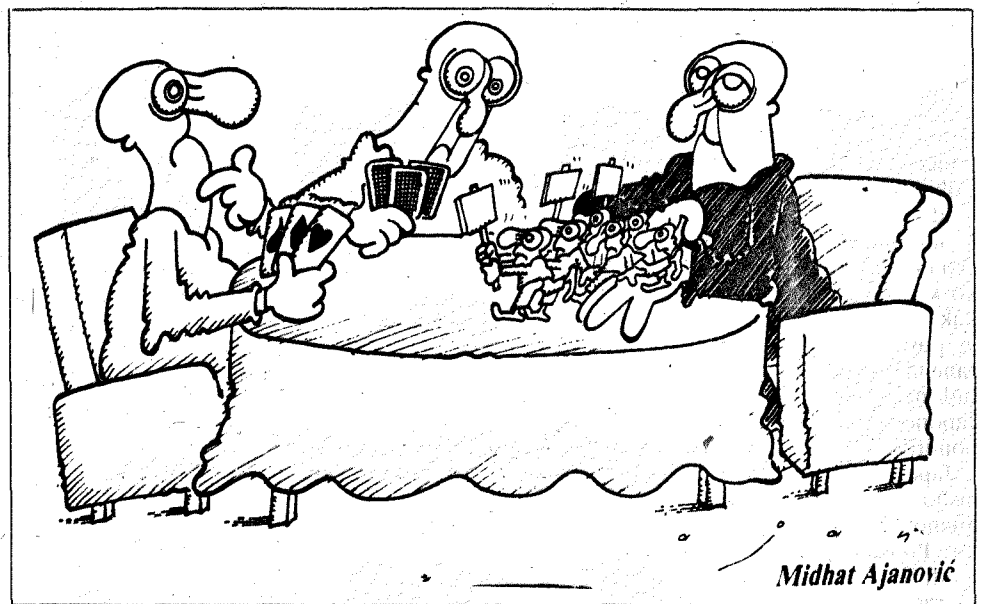
Člani beograjskega mestnega odbora ZZB pa so ostro obsodili izjave Gojka Tintorja, ki je, da bo ironija še večja, po narodnosti Srb...

Seveda pa beograjski borci niso zamudili priložnosti, da ne bi tudi tokrat udarili po Sloveniji, kot da bi bilo to predpisano po nekem skrivnem poslovniku...

Tako je predsednik beograjskih borcev Pero Lalović spregovoril o razmerah v Sloveniji in dejal, da posamezne strukture poskušajo uveljaviti politične smernice, ki so navzkriž s programom ZKJ. Pod plaščem demokratičnih in civilizacijskih svoboščin se odpira prostor za nova gibanja, v skladu s takšnimi smernicami pa je slišati tudi predloge, da naj bi bil na čelu JLA civilist, kar je v resnici poskus, da bi armadni vrh podredili republiškim ključem. Tako Lalović, ki po že uveljavljenem običaju v deželah mitingov, ni postregel z nikakršnim dokazom za svoje trditve...

Tanjug je poskrbel, da je bila o tem napadu obveščena javnost.

Naj se spet vrnem k Djokici, svojemu jugoslovanskemu

ČGP DELO

Časopisno in grafično podjetje Delo

TOZD Tisk časopisov in revij
TOZD Grafična priprava
TOZD Knjižni in komercialni tisk
TOZD Grafična dodelava

61000 LJUBLJANA, Titova cesta 35
p. p. 29
Telefon (061) 315-366
Telex: 31291 yz dtlj

Predstavništvo Beograd:
Moše Pijade 12
Telefon (011) 336-094 in 335-089

Dejavnost TOZD

- stavljenje, izdelava enobarvnih in večbarvnih filmov in klišejev
- roto-ofset časopisni in revijalni tisk
- ofset in knjigotisk (eno in večbarvni)
- grafična dodelava (knjigoveznica)

Trbovlje: ekološki stres

Na križ pribita dolina

Koncentracija SO_2 le redko pod dovoljeno. 17. januarja je bila 1.447 mg/m^3 (maksimalna), najvišja povprečna dnevna koncentracija pa je bila 18. januarja – 0.727 (povprečna – 24-urna mejna vrednost $0,3 \text{ mg/m}^3$)

Ekološko samozavedanje, ta »prst božji« sodobnega sveta, postaja vse bolj in bolj zvezda stalnica na nebu naše malomarnosti in malodušnosti, egoistične zaverovanosti ter kričavega sprenavedanja o nekakšnih alternativah, ki preprosto ne vedo, kaj bi počeli s samimi seboj. Kot po pravilu so zadnja leta najglasnejši mladi (le komu drugemu se bolj pripada ta pravica?) v domala vseh okoljih; pomembna spodbuda za ekološko osvestitev pa je bil zagotovo krški mladinski kongres. Ogroženost okolja dosega ponekod že takšne razsežnosti, da je potrebno biti plat zvona. Vse glasnejši so tudi zdravstveni delavci, ki v svojih raziskavah opozarjajo na številne znake obolenosti, ki jih sicer v preteklosti nismo poznali ali pa vsaj ne v tolikšni meri. Industrija, ki smo jo gradili največkrat brezglavo, brez pomisleka o možnih stranskih (seveda negativnih) učinkih, obira svoje grenke sadove.

Pred dnevi so trboveljski otroci skupaj s starši odšli na ulico, da bi opozorili na katastrofalno onesnaževanje svoje doline, ki se, predvsem v zimskem času (kurilna sezona), naravnost duši v že kar gostem zraku. Kot vedno, radio opozarja bolne na dihalnih, srcu, starejše občane in predvsem otroke, naj ostanejo doma. To je hkrati tudi (na žalost) edina preventiva in od tod naprej je moč opozarjati le še na strahotno prilagodljivost, neobčutljivost za človekove stiske, nemoč in brezdušnost vseh, ki bi jim moralo biti zdravje našega toliko poveljevanega delovnega človeka. Samoupravljalca alfa in omega vsega bitja in žitja.

To se ni zgodilo prvič. Trboveljski mladinci so že pred leti opozarjali. Ob štafeti, okroglih mizah, svoje so povedali zdravniki, družbenopolitične organizacije, račune je polagala industrija, zgražal se je ves slovenski narod... Zgodilo se ni pravzaprav nič.

Z Robertom Jermanom, sekretarjem mladinske organi-

zacije, sva zrla skozi okno v dolino, zamegleno in zaprašeno, nad katero se dviguje nekakšna razrita, še najbolj luni podobna, planota: odlagališče rudniške jalovine. Ko so mladi pred časom predlagali, da bi te kraterje, to razritost, kjer domuje plevel in nesnaga, pogozdili, da bi pokrajini vrnila zelenje in vsaj malo ublažili prizadejano škodo, to nikogar ni preveč zanimalo...

»Pri nas,« je dejal Robert, »se kaj malo zavedajo, da se ekologija še kako povezuje z razvojem nasploh. To miselnost je treba vcepiti za vsako ceno. Barbarsko ravnanje z ljudmi in pokrajino, naravnost ropanje zraka in s tem zdravja, pušča posledice domala povsod. Ljudje, najbolj ši strokovnjaki, mladina, nam odhajajo. Nikakršne perspektive ne vidijo več v naši obubožani dolini, ki smo jo dobesedno pribili na križ.

Imamo daleč največjo obolenost otrok. Zahtevali smo sprotno informiranje o onesnaženosti zraka, to pa je tudi edino, kar smo dosegli, česar

se držijo. Zahtevali smo tudi sankcioniranje največjih onesnaževalcev zraka (REK, cementarna, toplotna). Rekli smo, da bi precej stvari rešili, če bi kurišča priključili na toplotovod, vendar bi potem morali kreditirati občane, saj sami tega ne bi zmogli. Zahtevali smo čistilne naprave za REK, da zanje enakovredno prispevajo vsi onesnaževalci okolja. Izvršni svet se nam je pridružil: izdali so poseben zakon o prispevnih stopnjah, a ga nihče ne izvaja. Delovne organizacije se izgovarjajo, da tega denarja preprosto ni.«

V Trbovljah se zavedajo, da je najprej treba rešiti problem daljinskega ogrevanja (toplotna je sredi mesta?) zgraditi čistilne naprave pri termoelektrarni, prestaviti toplotno, urediti probleme s cementarno... Problem individualnih kurišč bi bil rešen že z gradnjo termoelektrarne III., ki bi odvajala toploto za večino mesta, vendar je ta rešitev oddaljena za najmanj osem let. Med tem časom se lahko v Trbovljah marsikaj spremeni. Tudi to, da se ljudje zgnejo na ulice bolj pogosto.

Orjaški dimnik, nekakšno darilo Trboveljčanom, zasičen s SO_2 in prahom, je problem sicer delno rešil, a ga hkrati (le kdo bi takrat razmišljal o tem?) naprtl na rame drugim: gozdarji vedo povedati, da na – za Trbovlje vsekako daljnem – Bohorju umirajo smreke. Prerazporeditev – in ne posebej umna! – težav...

»Čistilnih naprav na dimniku,« ve povedati Robert, »po mnenju REK-a (rudarsko energetski kombinat) ni mogoče namestiti, vendar so ekološke rešitve, ki jih mladi podpiramo, predvidene, zlasti problem izpusta SO_2 in dimnih plinov, pri gradnji termoelektrarne III., ki jo, zaradi rešitve ogrevanja individualnih hiš, prav tako podpiramo. Vse to, je bilo pojasnjeno, je vezano na strahotne stroške in kajpaj se lahko zgodi, da bo spet ostalo zgolj pri obljubah. Ostaja sicer še več rešitev, rad pa bi opozoril na pomembno dejstvo: tudi Slovenija se bo morala enkrat dokončno odločiti ali hoče imeti elektriko in hkrati ponuditi nam, Trboveljčanom, čisto okolje, normalno življenje brez strahu in bolezni, ali pa v Trbovljah enkrat za vselej prekinemo z uničevanjem človeka! Brez vlaganj, ki pa seveda niso le stvar Trbovelj, odnosno zasavskih revirjev nasploh, ne bomo ničesar rešili.«

Takole mimogrede je Robert navrgel, da bi bilo prav, če bi ljubljanska televizija naklonila kaj več pozornosti zlasti našim razmeram v Trbovljah, vsaj toliko kot, na primer, Zenici, ki ji nikakor ne odrekajo težavnosti položaj. Videti težave drugje, da jih lahko spregledaš doma,

pred lastnim pragom, je v zadnjem času postala kar nekako preveč očitna praksa v nekaterih medijih.

Prav bi bilo, je še dodal z vidno prizadetostjo, da bi se Slovenija spomnila, da so zasavski revirji v petdesetih in šestdesetih letih nemalo prispevali za slovenski razvoj.

Rešitev trboveljskih zagat je seveda v prestrukturiranju domače industrije, ki pa je sama, brez pomoči širša družbene skupnosti, ne more izvesti. V dolini je vse več ali manj vezano na rudarski kompleks, to pa zahteva dejansko temeljito rekonstrukcijo. Res je, da se z novimi razvojnimi programi stare industrijske panoge vežejo na nove, ki pa jih je zelo malo in skorajda ne morejo biti nosilec razvoja (Iskra polprevodniki, Sijaj Hrastnik itd.)

Kot rečeno: možnosti so skromne, zato pa temvečja zaskrbljenost, ki jo še podkrepljujejo nekateri podatki zdravstvenih delavcev. V Trbovljah kaže skorajda vsak drugi otrok znake astme, večina, tudi starejših, se muči z bronhitisom. Pokazali so se nekateri defekti pri novorojenčkih, povečala se je smrtnost zaradi raka na dihalnih poteh in pljučih, obisk najmlajših v zdravstvenih ustanovah je največji v Sloveniji...

... gozdovi pospešeno umirajo, predvsem jelke (problem dehidracije, drevesa se enostavno posušijo) ogroženih je več kot 30% gozda,

... trboveljski potok je dokončno onesnažen, Trboveljščica »še za umivanje čevljev« ni več. Pred desetimi leti so v njej še plavale ribe! V sušnih obdobjih Trbovlje hlata za vodo kot riba na suhem!

... z vse večjimi posegi v naravo, tudi predvidenimi (odpiranje novega dnevnega kopa), se bo zagotovo spremenila tudi mikroklima,

zaradi vsega tega pripravlja skupščina v februarju posebno sejo, katere edina točka dnevnega reda bo – ekologija, genocid nad naravo. Pripraviti namerava seznam sprotih in dolgoročnih rešitev (kolikokrat že?!).

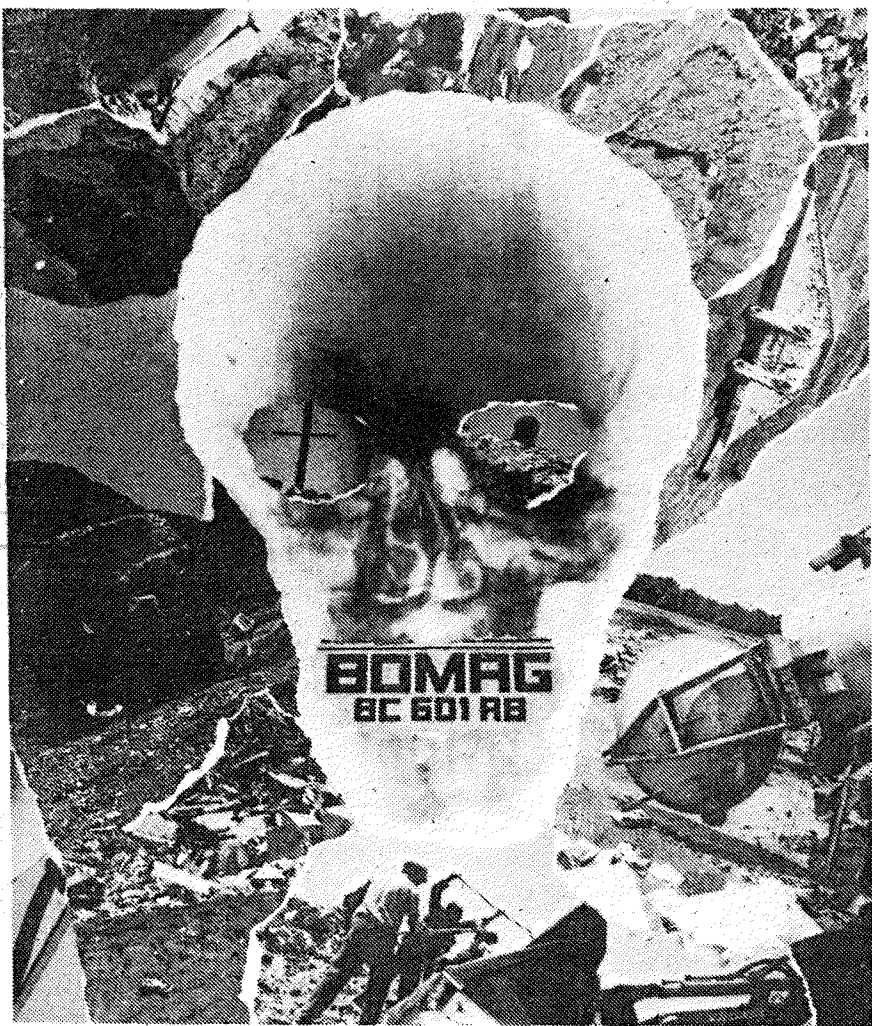
Ekološke osveščenosti ni nikoli dovolj, še zlasti zaradi tega, ker je bilo v preteklosti malo ali nič, ali pa je o tem bilo sploh greh govoriti (in je – ponekod – še danes), nihče pa si ni posebej belil glave z vse večjo obolenostjo ljudi, z stiskami našega največjega bogatstva, človeka, proletarca, samoupravljalca. To pa je že nekoliko širše vprašanje, moralna zavest, »prst božji« naše ne(humanosti).

Milenko Strašek

Zelene pege rastejo po »Jugi«

Ker je na področju ekologije ta čas v Sloveniji toliko nevalgičnih točk, da se ukvarjamo z njimi bolj kot s širšim pogledom na ta vprašanja v Jugoslaviji, se zdi vsako znamenje prebujanja v drugih okoljih ne le dobrodošlo ampak pomeni še eno upanje več, da bomo počasi vsi začeli govoriti in delati potrebne stvari. Pisali so nam mladi iz Pančeva, ki so ustanovili ekološko skupino Zelena pega. Prosili so nas za posredovanje vsakršnih možnih informacij, publikacij in člankov na temo varstva narave, saj želijo oblikovati ekološko čitalnico Zelene pege. Svojo ekološko sekcijo so ustanovili pod okriljem mladinske organizacije v mestu, vanjo pa se združujejo tudi mladinske ekološke skupine pančevskih srednjih šol pa tudi mladih iz pančevskih delovnih organizacij. Treba je namreč vedeti, da imajo v tem srbskem kraju kar nekaj onesnaževalcev okolja, med katerimi sta gotovo večja Petrohemija in rafinerija.

Vsem, ki bi radi mladim pančevskim ekologom posredovali za potrebe njihove nove ekološke čitalnice kakšno naravovarstveno literaturo, posredujemo tale naslov: **ZELENA PEGA, OK SSOV Pančevo, Dimitrija Tucovića br. 2, 26.000 Pančevo**

Ekologija. Onesnaževanje zraka, strah naš vsakdanji (avtor Aleš Gorišek, Tržič. Fotografski tabor v Ljubljani 1988)

Uvajanje računalniške obdelave podatkov na področju varstva borcev in vojaških invalidov

Tudi tu računalniki

Na pobudo republiškega komiteja za borce in vojaške invalide v Ljubljani so že pred dvema letoma začeli pripravljati v Sloveniji projekt za sodobnejši način obdelave podatkov in za širšo uporabo računalniških možnosti na področju varstva borcev in vojaških invalidov. To bi naj uredili v vseh slovenskih občinah po enotnem računalniškem programu. V ta namen je tudi izvršni svet skupščine mesta Maribor sklenil z republiškim komitejem pogodbo o neodplačani uporabi računalniškega programa, po kateri le-ta odstopa v neplačano uporabo ta program s področja borcev in vojaških invalidov, mesto pa se zavezuje, da bo to programsko opremo uporabljala izključno na področju varstva borcev in vojaških invalidov in da ne bo posegalo v to opremo brez posebne odobritve. Razen tega je v okviru enotnega republiškega koncepta za inštalacijo programske opreme in za

usposabljanje delavcev izvršni svet skupščine mesta Maribor sklenil posebno avtorsko pogodbo z avtorjem, ki je dolžan inštalirati programsko opremo na računalniški opremi s pogodbo določene zmogljivosti in usposobiti delavce za delo s to opremo. S prej navedeno programsko opremo je bila zaenkrat omogočena med drugim izdelava vsakoletnih prevedenih odločb (med 900 do 1000 upravičencev) in tekočega medletnega usklajevanja invalidskih prejemkov) približno 4 krat letno za navedeno število upravičencev), ažurno vodenje podatkov v zvezi s pravicami, izpis potrebne dokumentacije za mesečna izplačila pravic po zakonu o vojaških invalidih in zakonu o civilnih invalidih vojne ter na področju občinskih priznavalnin. Odseku za zadeve borcev in vojaških invalidov pri mestnem komiteju za družbene dejavnosti, zadeve borcev in vojaških invalidov je bil dodeljen

iz obstoječe računalniške opreme upravnih organov osebni računalnik SAM s tiskalnikom IBM tipa 5152 (ozek valj za format A4). Doslej so vnesli osnovne podatke upravičencev do invalidskega dodatka, denarne pomoči, osebnih invalidnih civilnih invalidov vojne in občinskih priznavalnin. Za letošnji januarja je bil na računalniku izveden prvi obračun za medletno valorizacijo invalidskega dodatka ter izpisani ustrezní upravni akt (uradni zaznamki) za upravni spis upravičenca. Sedaj pa opravljajo še zadnja opravila za pripravo izplačil civilnim invalidom vojne, ni pa še bilo testiranja občinskih priznavalnin.

S tem bodo morali v mejah možnosti pohiteti, saj je služba že začela zbirati dokumentacijo upravičencev do posameznih prejemkov za redno letno prevedbo. Razen tega bodo morali začeti vnašati nove podatke o dohodkih in

drugih osebnih spremembah. Pri dosedanjem delu z računalnikom ugotavljajo, saj je šibka točka tiskalnik, ki je sorazmerno počasen in znatno počasnejši od računalnika.

Ker je valj ozek, je avtor programske opreme predlagal, naj bi računalnik dopolnili s širšim tiskalnikom, ki bi vlekel tudi papir formata A 3, ki je predviden za razne statistične podatke. Avtor programske opreme je predlagal kot primeren in ustrezen tiskalnik Fujitsu. Zato so na mestnem komiteju predlagali, da bi se za potrebe računalniške obdelave za borce in invalide nabavil takšen tiskalnik ali pa dodelil iz morebitne obstoječe računalniške opreme v upravnih organih ustrezne tiskalnik večje zmogljivosti in ustrezne širine. Predlagali so tudi, naj bi strokovni delavci Zavoda za informatiko strokovno ocenili primerenost sedanje opreme in še posebej tiskalnika in ga po potrebi zamenjali z ustreznjšim. O teh problemih je mestni komite obvestil tudi izvršni svet skupščine mesta Maribor.

M. K.

Prizadevni rezervni vojaške starešine

Pri občinski organizaciji ZRVS Trbovlje so načrtovane naloge za lansko leto izpolnili v celoti. Vendar menijo, da jih to ne odvezuje, da ne bi bili prizadevni ali pa še boljši v letošnjem letu. Pri tem mislijo, zlasti na skupno dejavnost krajevnih organizacij ZRVS, da bi vsak njihov član vedel kakšne so njihove naloge. Gre za nesporedno povezanost programov krajevnih organizacij ZRVS in krajevnih skupnostih s področja obrambno in samozagotnega usposabljanja delovnih ljudi in občanov.

Usposabljanje rezervnih vojaških starešin je bila v preteklem letu med osrednjimi nalogami. V spomladanskih mesecih so izvedli teoretični, v jesenskih pa praktičen del.

V lanskoletnem programu usposabljanja so aktivnosti in še druge dejavnosti ter kdo je njihov nosilec izdelali po mesecih. Tako so lahko sproti spremljali kako program uresničujejo. Tudi posamezne teme so bile zanimive. Ne samo, da so bile sodobne in prilagojene sedanjim prilikam, so jih posamezni razlagalci znali približati na pester način. Zaradi tega so tudi na vseh predavanjih in tudi pozneje v jesenskih mesecih pri raznih praktičnih urjenjih za beležili sorazmerno lepo število prisotnih rezervnih vojaških starešin.

V programu so načrtovali še vrsto oblik sodelovanja z ostalimi družbenopolitičnimi in športnimi organizacijami društvi ter šolami, ki so jih

prav tako uresničili, med drugim velja omeniti: Po poteh revirskih revolucionarjev. Določene dejavnosti, ki so tradicionalnega značaja in vezane na ohranjanje in razvijanje revolucionarnih izročil bodo izvajali tudi v letošnjem letu, skupaj z ostalimi dejavniki.

Med pomembnejšim so tudi tiste dolžnosti rezervnih vojaških starešin, ki zadevajo sodelovanje s pobratenimi občinami. Trbovlje vzdržujejo bratske stike z Lazarevcem (Srbija, pobraten je s sedmimi občinami) Valandovcem (Makedonija), Jesenicami in z mestom Sallau Minesom, ki leži severozahodno od Pariza. Mesto je rudarsko središče, kamor so rudarji Zasavja

zaradi pomanjkanja dela ali gospodarske krize, semkaj odhajali na delo v letih 1922 in 1923. V Trbovljah je po tem mestu tudi poimenovana ulica.

V tem rudarskem središču Zasavja imajo samopostrežno trgovino, ki se imenuje Valandovo. Trboveljska strojna tovarna ima tudi svoj obrat v bližini Djevdjelije ob Dojranskem jezeru, nedaleč od mejnega prehoda. V Trbovljah obratuje še restavracija Lazarevac. V njej ponudijo srbška jedila in pijače.

Pobratene stike gojijo Trboveljčani še osmo leto. Letošnje srečanje naj bi bilo v Trbovljah ob njihovem občinskem prazniku. To pa bo 1. junija. Takrat bo tudi minilo petinšestdeset let, ko so se posamezni rudarji v imenu delavcev spopadli z nacionalistično in fašistično organizacijo ORJUNO.

Drago Miklaveč

naj bi bil 12. februarja. Poleg mladih se je lani udeležilo smuka še kar 60 borcev od tega 52 iznad 60 let.

Posebno pozornost pa vzbujajo tudi organizatorji vsakoletnega zdaj že šestega, množičnega pohoda po poteh partizanskih kurirjev iz Mojstrane. To vedno v začetku septembra. Lani je bilo okrog 680 pohodnikov, v glavnem šolarjev. Organizatorji izabljajo v sodelovanje krajevne in občinske organizacije, podjetja, gorske reševalce, planince, šole, Rdeči križ, kuharje... Pohodniki opredeljeni na 3 do 6 ali največ 9 ur hoje gredo mimo 4 postojank preko Pokljuke in Karavank.

O dandanašnjem družbenem in političnem stanju, obtožb in klevet na naš račun pa je bil predsednik Janez Kavčič-Orlov dokaj kratek: Smo sestavni del ZZB, sestavni avantgardni del slovenskega naroda, smo pač to kar smo bili in taki ostajamo, je dejal, kar so vsi zelo pozdravili.

Vsakoletno tradicionalno srečanje Gorenjskih kurirjev pa bo letos na Poljani nad Jesenicami na praznik 1. maja.

K. Makuc

Še je ostala vrsta nalog

Občinski odbor ZZB NOV Lendava skrbi v sodelovanju s krajevnimi združenji borcev NOV in vojaških invalidov za 25 grobov padlih borcev, talce in ŽFN v občini in ter spomenike umrlih internirancev v Šarvarz na Madžarskem. V minulemu letu so svoje delo opravili v skladu s samoupravnim sporazumom o prevzemu nalog, pri proučevanju delavškega gibanja v občini Lendava.

Skupaj z delovnimi organizacijami, ki so pokrovitelji posameznih spomenikov so tekoče vzdrževali hišo Štefana Kovača v Nedelici in zidanico Miška Kranjca v Lendavskih gorah. Pri obnovi Copekovega mlina je bila opravljena druga faza sanacijskega programa (odstranitev in popravilo obstoječih betonskih temeljev, izdelana podna plošča, prekrivanje strehe z lesenimi skodljami). V domačiji pisatelja Miška Kranjca so napeljali električne inštalacije popleskali so stene in stavbno pohištvo, opravili mizarska dela, uredili hodnika in terase, obili stene nad teraso z ladijskim podom in druga manjša dela. Iz programa je ostala neuresničena obnova spominske plošče na spomeniku v Veliki Polani. Denar, ki je bil namenjen (25.000 din), za obnovo plošče so odstopili krajevni skupnosti Polana, ki je bila nosilka obnove spomenika v letu 1987.

V letu 1989 pa čaka Občinsko kulturno skupnost, Zavod za kulturo občine Lendava in posamezne OZD in ustanove vrsta nalog, denimo; tekoča vzdrževalna dela pri hiši Štefana Kovača-Marka v Nedelici, zidanica Miška Kranjca v Lendavskih gorah. Ureditev spominske sobe v Trajberjevi zidnici v Strehovskih gorah, dokončna ureditev Copekovega mlina v Mali Polani 3. faza sanacijskega programa notranje opreme mlina in dokončna ureditev domačije Miška Kranjca v Veliki Polani.

Jože Žerdin

Spomenik Štefanu Kovaču-Marku na pokopališču v Nedelici.

Koroški pokrajinski muzej revolucije

Koroški Pokrajinski muzej revolucije Slovenj Gradec je tudi leto 1988 uspešno zaključil. Strokovni sodelavci muzeja so izvajali raziskovalno delo na naslednjih temah: Koroške partizanske enote, NOB v Mislinjski dolini in Koroška krajina v letih 1945-1953. Zbirali so gradivo za brošuro o življenju in delu narodnega heroja Rada Iršiča. Tudi letos so izdelali nekaj zgodovinskih koticov NOB za osnovne šole. Navezovali so stike z borci in z imetniki gradiv in na ta način pridobili za muzej precej fotografskega in drugega gradiva. Ob pomembnih obletnicah so organizirali razgovore z borci in učenci osnovnih in srednjih šol. Kot že vsa leta, so tudi to leto izvajali pedagoško dejavnost po osnovnih šolah Koroške krajine. Pomembna akcija, ki so jo izvedli, je bila ustanovitev zgodovinskega društva za Koroško.

V muzeju so trenutno zaposleni trije strokovni delavci, kar je za tako veliko območje, ki ga muzej pokriva, in za izvajanje številnih nalog, ki jih je muzej dolžan izvesti, premalo.

Adolf ANKON

Kurirji Gorenjske ob vseh obtožbah in žalitvah

Ostajamo to kar smo bili

Ob številnih skupnostih borcev nekdanjih partizanskih enot na Gorenjskem, so dandanes med najaktivnejši prav kurirji, ker svoje tradicije prenašajo in dobesedno vraščajo v mladi rod.

Preko škofjeloškega gričevja, Jelovice, Pokljuke ter Karavank do domžalskih ravnin je bilo svojčas v NOB 42 kurirskih (poštarskih-prometnih) postojank, kjer so iznajdljivi borci prenašali pošto, časopise, spremljali »potnike« itd.

Po zaslugi, ne le PTT, ki je sprejela in vestno izvršuje svoj patronat, ampak tudi ob aktivnosti samih kurirjev je dandanes prav ta vrsta polpretekle, revolucionarne zgodovine najbolj vraščena v današnji rod. To velja zlasti za Gorenjsko. Vse nekdanje postojanke so obeležene z marmornatimi ploščami in predstavljajo sestavni del celotne monumentacije iz NOB.

A ne samo to. Leta in leta so preživeli kurirji pomagali

in sodelovali s planinskimi, mladinskimi in drugimi organizacijami, da so izdelali, speljali in uredili vse naokrog Gorenjske povsem označeno zavarovano »kurirsko transverzalo«, ki je prerasla v vabljivo obliko aktivnosti za mlade, zlasti šolske pohodnike. Seveda je bilo potrebno urediti vse za ustrezne žige, vpisne knjige, za tiskanje Vodnika z vsemi podatki in opisi ter zagotoviti značke treh stopenj za pohodnike. A teh je vsako leto več. Celo izven Slovenije.

Prav tako se vsa povojna leta kurirske organizacije povezujejo in načrtno sodelujejo s šolami, z mladinkami, zlasti taborniškimi organizacijami. To se izrazito pokaže zlasti ob vsakoletni Kurirčkovski pošti.

O tem in drugem je poročal ondan predsednik Odbora skupnosti relejnih kurirjev Gorenjske na razširjeni seji. Od tekočih nalog je bila v zadnjem letu zlasti izdelava

foto albuma v več izvodih, ki v slikah in z besedili dokumentirano prikazuje vlogo, širino in obliko delovanja relejnih kurirskih zvez v organiziranem vseljudskem boju za svobodo. V poročilu je bilo tudi omenjeno in deležno diskusije sodelovanje v obliki patronata nad pionirskimi odredi v Lomu pod Storžičem in v Bukovščici v Poljanski dolini. Tesnejše sodelovanje kurirjev pri občinskih odborih je tudi dalo prve uspehe. Na Jesenicah povrnejo kurirjem vse objektivne izdatke, v Kranju pa so komisijo kurirjev vključili v svoj seznam tako da bodo deležni vsakoletnega rednega deleža za svoje delovanje.

Največ govora pa je bilo o dveh najvažnejših, vsakoletnih nalogah. Kot prvo je 35. Smuk karavanskih kurirjev na Javorniškem rovtu nad Jesenicami ter priprave za 6 pohod v Mojstrani. Za smuk (razen snega?) so Jeseničani že vse pripravili. Ta

ZARJA PETROVČE

TOZD LESNA INDUSTRIJA PETROVČE N. SOL. O.
TOZD MODNA KONFEKCIJA PETROVČE N. SOL. O.
TOZD KOVINOOPREMA PETROVČE N. SOL. O.
TOZD PLESKARSTVO ŽALEC N. SOL. O.
DSSS
TELEX: 33679 YU ZARJA P

TEL.: (063) 776-211
(063) 776-211
(063) 776-211
(063) 711-128
(063) 776-211

Franciška Kalan

Dedek je kajkrat pretaknil vso kajžo

Branja prinašajo spoznanja, so pot do ljudi in samega sebe, vir resnice, steze do človekovih stisk in veselja. A bolj kot branja človeku razkrivajo pota negotovih usod pogovori, živostik, neobremenjen s predhodnim iskanjem, tesnost sožitij in razumevanj, odkrivanje pehanja za boljšim, čistejšim, humanejšim svetom. In plast za plastjo ti pogovori odkrivajo zgodovino nekega naroda, njegova tiha pota, čestokrat tako vdana, a prežeta s trmoglavostjo in kajkrat prav neverjetnim, trdoživim odporom. V njih se zrcalijo iskanja te zemljice, v stoletjih odrivane in zapostavljane. Tamkaj najdeš samosvoje, izvirne rešitve, nešteto domislic, ki jih suhoparna zgodovina ne pozna. Vračaš se k naravi, k preprostemu, prvinsko dojetemu, neponovljivo enkratnemu.

Skozi pogovore, ta svojevrstna »branja« sem doživljal zgodovino. In tako sem doživljal tudi Franciško Kalan, krhko, a radoživo devetdesetletnico iz Zaloga pri Golniku na Gorenjskem.

Mirno je slonela ob mizi. Svetloba zimskega dopoldneva, kdove, kje je sneg, planine

tamkaj vzadaj so gole, pregole, je lila razkošno skozi okno. Slonela je in čakala. Da jo povprašam, da prevetrim ta dolga, predolga devetdeseta leta, znova zlomim pečate njenih skrivnosti, njene pozabe, hotene in nehotene...

Utrnila se je beseda, negotovo, res, a negotovo je bilo tudi to življenje.

Na svet je privekala v vasi pri Preddvoru, devet otrok je spravila mati očetu pod streho. Glad je trkal na vrata in ni ga bilo dela, ki se ga ne bi stari lotil, da bi preživel svoje drobščance. Po okoliških vaseh je žgal apno, žgal ga je, ko so Možjanci zidali cerkev.

Ne apno ne cerkev nista pomagala krepnemu Možjancu, otrok je bilo preveč. Franciška je s šestimi leti odšla semkaj, v Zalog, k staremu očetu, materi in stricu, da zmanjša število lačnih ust.

»Bili so veseli, da so se me odrajalali!«

Glad je spet zeval na vse pretege. Dedek je kajkrat pretaknil vso kajžo, da je nastrgal moko, nabral nekaj zrn žita, staknil kakšen prastar fižol...

Dekle pa je kljub temu rast-

lo, hrepenelo, slikalo lepe podobe — v mislih.

Povprašati je treba nekoliko glasneje. Obraz se razleze v skromen nasmeh, le za spoznanje.

»Bolj slabo slišim, vidim pa še kar dobro, berem časopise, kar dobim, pa tudi hodim še kar...«, se skoraj opravičuje Franciška. Hodi, hodi, seveda hodi, brez palice, tja do cerkve, k maši jo še mahne, a zima zleze staremu človeku v kosti, draplje, kako draplje... saj, kako ne bi, »ko pa smo toliko pretrpeli!«

Tri križe ubornega kmečkega življenja je že imela na sebi, ko se je na domačijo oglasil

Kalanov Tone, »strašno dober človek«, mizar z Golnika, ki je delal v tamkajšnji bolnici. To je bila napoved nečesa novega, zagotovo boljšega in mirnejšega...

»Sparoven človek,« dahne in toplota ji kane iz očesa, »ni pil in ne kadil, ves denar je domov znosil.«

Petnajst let sta bile zvezana, do smrti.

»Kalan Anton« berem v Zborniku (pod Storžičem, op. p.) je kot mizarški pomočnik bil zaposlen v zdravilišču Golnik. Poročil se je 3. junija 1929 v Zalog, kamor se je tudi preselil.

Ker je bilo to malo kmečko posestvo, je moral zato še nadalje biti zaposlen v zdravilišču, da se je tako lahko preživljal. Imel je dva otroka. Že takoj v začetku okupacije je zamrzil okupatorja. V letu 1942 je začel delati z obveščevalno službo. Javljal je, kakšno je stanje v zdravilišču na Golniku. Pomagal je s hrano, ki jo je zbiral pri ostalih posestnikih. To je delal ves čas do 5. 10. 1944, ko se je vključil v partizansko enoto in sicer v 1. četo tretjega bataljona Vojkove brigade.

Že po treh tednih pa je 30. 10. 1944 padel nad Škofjo Loko pri Sv. Tomažu.

Prvo otroče, Franci, je umrlo, staro komaj pol leta. Tudi naslednjemu sta dala ime Franci. Doživel jih je — osemindvajset... Marija, hčerka, ji je ponudila streho nad glavo,

ona njej — zemljo. In ji je lepo, ničesar ne more prerečiti, ničesar odvzeti.

»Mama,« pravi Marija, »s starim očetom sta se menda nekaj skregali, sporekli, kaj neda?«

»Sporekla, sporekla, kajpak. Odšla sem. Bila sem, tam pri Preddvoru, eno leto za deklo, pa pri Preku sem služila tri leta. Stara dva sta že umrla, gospodaril je stric Janez sam. Je kruh pekel in bajto zažgal. Peka ni za moške. Prišel je pome, za silo sva pokrila bajto, se porihkala in potem sem se spravila v zakonski stan.«

Steče pogovor o Kalanu, Tonetu. Nagne se naprej, potiska pred seboj kozarec, z leve na desno in nazaj, slutim, kako ji je, petinštirideset let vdovi, ženski s pokopanimi upi...

»Tone se je hitro spravil na pravo stran. Dajali smo jim hrano, parkrat so prespali pri nas, fantje, goščarji. Je bil en Makuc, pa Marko, Anica. Popravljali smo bajto. Hajka za hajko. Stric Janez in Franci sta spala pri sosedu, midva s Tonetom na podu, v hlevu, na seniku. Zunaj so se tolkli partizani in beli. Kako sem se bala, da bodo zažgali. Tistikrat je bil menda en partizan ranjen v trebuh.

Tone je v gmajno nosil krompir, meso, moko, kar je nabral. Ko je padel, ni minilo veliko dni, ko sem zvedela. Iz Seničnega je bil eden poročen v tisti vasi, kjer je Toneta zadelo, v Selški dolini. S Tonetovo

materjo sva šla tjakaj. Po vojni smo ga prekopali...«

Strica Janeza v prvi svetovni vojni niso hoteli vzeti, bil je nekam premajhen. Toneta je druga vojna — vzela!

Koliko tega roji Franciški po glavi, spomniti se, kar takole, ko ti nekdo, tujec še povrhu, pade v hišo, je pretežko. Spomini se prižigajo kot lučce na Tonetovem grobu. Lažje je gnesti to občutljivo pajčevino, usedlino težkih časov, ko grabiš listje, ko ti šušti med rokami in se vrtinči skozi zrak, med vejami...

»Mati so jeseni,« ponosno gleda Marija ženo, »toliko listja nagrabili, da ga bo za vso zimo dovolj.«

Ob devetdesetletnici so se je spomnili: borci, krajani, znanci in prijatelji, kar za kuhinjo se jih je nabralo. Toplo se je »strilo« Franciški Kalanovi in je vedela, da je to tudi zaradi njenega, saj so ga imeli ljudje tako radi. Da, to je bil tudi spomin nanj.

»Je še sreča, da sem dobila pokojnino. Veste, takšni časi so pač bili, da si nisem upala kupiti kruha, ker bi sicer penezo zmanjkalo za kaj drugega. Včasih, človek bi se zjokal, sem se kar skrila, če je prišel kakšen inkasant...«

»Mati so tako srečni, če jih kdo obišče,« je bila z materjo vred srečna tudi Marija. Zalog je pokazal soncu hrbet, pečečve se je še iskri, snega pa od nikoder.

Milenko Strašek

KOMUNALNO PODJETJE »LJUBLJANA«

n. sub. o. LJUBLJANA, POVŠETOVA 6

p. p. 295, telefon: 322-365, 317-883
Telegram: Komunalno podjetje Ljubljana

Tozd »Javna higiena«, n. sub. o., Povšetova 6, telefon: 316-382, odlagališče 261-504, dejavnost: odvoz smeti in odpadkov in upravljanje depozitov, vzdrževanje javne snage na javnih prometnih površinah

Tozd »Rast«, n. sub. o., Rimska 24, p. p. 32, telefon: 222-890

dejavnost: urejanje in vzdrževanje zelenih površin, proizvodnja in prodaja okrasnih rastlin v vrtnariji, drevesnica

Tozd »Zalo«, n. sub. o., Tomačevska 2, telefon: 317-644, 316-365, dejavnost: pogrebi, vzdrževanje pokopališč, vzgoja in prodaja sadik za grobove.

Tozd »Javna razsvetljava«, n. sub. o., Litijska 263, telefon: 49-111, dejavnost: vse vrste svetlobnih naprav in javne razsvetljave ter gradnja semaforov, vzdrževanje javne razsvetljave razsvetlitev in semaforizacije ter obnova in ureditev prometne signalizacije.

Tozd »Živilski trg«, n. sub. o., Pogačarjev trg 1, telefon: 310-740, dejavnost: urejanje in vzdrževanje tržnic

Tozd »Komunalne gradnje«, n. sub. o., Tbilisijska 61, telefon: 261-261, dejavnost: vzdrževanje in obnova makedamskih in moderniziranih cest, pridobivanje in prodaja peska, gramoza ter gradbenega materiala, opravljanje zimske službe

Tozd »Remont«, n. sub. o., Tbilisijska 61, telefon: 261-288, dejavnost: vzdrževanje in remont strojnih in transportnih sredstev ter ostale komunalne opreme za tozd v sestavi DO in zunanje naročnike, delavnice: Tbilisijska 61, telefon: 267-661, Povšetova 6, tel. 322-265

Tozd »Parkirišča«, n. sub. o., Vodnikov trg 5, telefon: 321-714, dejavnost: upravljanje in vzdrževanje parkirišč in sejma motornih vozil

Tozd »Inženiring«, n. sub. o., Povšetova 6, telefon: 322-265, 318-771, dejavnost: projektiranje vseh vrst nizkih gradenj, zelenih površin, javne razsvetljave in semaforizacije
Delovna skupnost skupnih služb, Povšetova 6, telefon: H. C. 322-265, glavni direktor, tajništvo 317-883, direktor: DSS 316-656

Delovna skupnost družbeni standard, Poljanska 66, telefon: 310-356

Jelka

Zasliševanje

Kot vsako jutro, sem šla tudi tokrat že zgodaj krmit živino. Otroci so se odpravljali v šolo. Dolino in nasprotni breg je pokrivala še senca, nas pa so že dosegli prvi žarki in lizali debelo slano.

»Kmalu bo sneg,« sem bila pomislila, ko sem nenadoma zaslišala iz gozda tri žvižge. Nekdo bi rad govoril z mano! Košaro sem potegnila na pleča, vzela grablje in odšla proti gozdnemu robu. V gozdu je čakala skupina partizanov, z njimi je bil tudi brat Miha. Spraševali so me, kaj se je zgodilo. Podrobno sem jim pripovedovala, kako so prišli po njihove domače in jih odpeljali v taborišče, in kdo jih je izdal. Miha je bil obupan.

»Žena se nikoli ni vmešavala v politiko. Če je ne bi zapustil, je ne bi odgnali od doma,« si je očitel.

»Ko bo konec vojne, se bodo vrnil. Spet boš kmetoval na Vinkelnovi domačiji. Ne zgublaj poguma,« sem ga bodrila. Takrat še slutila nisem, da bodo iz Ravensbrucka poslali samo žaro z Micijinimi posmrtnimi ostanki. Partizan, ki je do tedaj molče stal ob strani, je smelajoč se pristavil:

»Prav imaš, prestali bomo vse, če se bomo združili v boju za svobodo. Nacisti podjarmljajo države, mi pa si moramo pridobiti srca kmetov in delavcev. Pogumna ženska si, pomagala nam boš pridobivati ljudi za osvobodilni boj.«

S kom sem govorila, sem zvedela šele pozneje. Bil je Pavle Zavar-Matjaž, eden prvih jugoslovanskih partizanov, ki je šel v boj proti nemškemu okupatorju, in najpomembnejši politični delavec pri ustanavljanju in izgrajevanju Osvobodilne fronte na Koroškem.

»Neizobražena ženska sem. Če me potrebujete, vam bom pa pomagala, kolikor bom mogla.«

Nato sem šla po sladkor, sol, jabolka in posušene češplje. Dvakrat sem nesla polno košaro iz hiše proti gozdu, nazaj grede pa sem nosila listje. Čez dva dni sem dobila ukaz, da se moram oglasiti pri županu. Sklicala sem otroke:

K županu moram. Verjetno me je kdo izdal. Če se ne vrnem potem pojdi ti, Peter, h krstni botri, Zofi z bratcem in sestrico k svaku, Zdravko in Tonči pa k svojim sorodnikom. To je bil moj testament.

Odpavila sem se na občino. Župan Drechsler, star mož z dolgo kozjo brado, ni znal slovensko, jaz pa komaj nekaj besed nemško.

»Oprosti, gospod župan, ne vem, zakaj ste me poklicali. Rada bi tolmača, ker sem Slovenka.«

»Aha, zagrizena si tudi! Ne čudim se, saj tičiš z bratom pod isto odejo. Najbrž se že pajdašiš z banditsko svadjajo?«

»Menite, da naj grem k njim v gozd, sem začudeno vprašala.

»Za božjo voljo, ne! kaj me res ne razumeš?«

»Ne dobro, zato bi rada tolmača. Nočem, da bi bila vsaka beseda obrnjena. Tak način zasliševanja poznam.«

»Ne potrebujemo tolmača, na občini govorimo nemško!«

Kozja brada se mu je tresla, vendar je, kolikor je mogel, prijazno nadaljeval:

Rad bi vedel, zakaj ste se preselili k Vinkelnu?»

»Na to vprašanje vam brez težav odgovorim. Najprej so banditi odveliki brata, nato pa vaši svakinjo in Mici. Vinkelnova fanta sta ostala brez varstva in prehrane. Srce mi je velelo, naj grem tja. Fanta so topli celo do krvi. Žalostno je, gospod župan, da policija pretepa tudi otroke.«

»To je laž!«

»Naj ju pripeljem, da se prepričate? Še danes sta polna modric.«

Župan je prijel za telefon.

»Pridite ponjo, bojte pa se njenega gobca.«

Nato se je spet obrnil k meni:

»Policija pride pote. Ne verjamem, da jih boš z svojimi zgodbicami prepričali.

»Ni me strah zame, bojim se le za hčerkico, komaj dva tedna je stara.«

»Ne delaj si skrbi, tudi taborišča za otroke imamo.«

Odpeljali so me na žandarmerijsko postajo, kjer je sedel za mizo debelušen načelnik. Gumijasto palico je položil na mizo in me sovražno pogledal:

»Poznaš to?«

»Še nikoli nisem videla česa takega,« sem odvrnila.

»Če ne bo šlo drugače, boš hitro dobila priloženost, da jo spoznaš.«

Tiho sem obstala. Žandar je pristopil in me ogovoril slovensko:

»Dober dan, gospa Kuhar, kako gre vašemu možu?«

»Pojma nimam.«

»Vam nikoli ne piše?«

»Morda nima časa, morda je že mrtev, ne vem. V Jugoslavijo so ga poslali in vsako uro lahko pade.«

»Res je postalo nevarno, povsod so banditske tolpe. Tudi vašega moža lahko ujamejo.«

»Vojna je vojna. Ničesar ne moreš storiti, ljudje umirajo tu in tam.«

»Te sploh ne bi prizadelo, če bi padel?«

»Kaj naj storim? Za šest otrok moram skrbeti in to ni preprosto.«

Nato je zgrabil gumijasto palico:

»Zdaj pa na dan z resnico! Če ne, ti bom moral s palico pomagati.«

»Seveda...«

»Kaj je delal predvčerajšnjim doma tvojo brat?«

»Povedati vam moram, da ga na žalost sploh nisem videla.«

»Komu si pa nesla težko košaro v gozd nad Vinkelnovo domačijo?«

»Nikomur!«

»Ne laži, prosim te. Ne bi rad videl, kako bi naš načelnik pretepel čedno žensko.«

»Na žalost je to resnica. Nikogar nisem videla v gozdu.«

»Potem pa mi povej, kaj si tako težko nosila po bregu?«

»Že od rojstva imam pohabljen nogo. Pokažem vam jo, da se prepričate,« sem odvrnila in začela odvezovati čevljev. »Zato tako težko hodim po bregu. Pri vsakem koraku navzgor se moram odriniti z nogo. Prazen koš sem imela na hrbtu, ker sem šla po listje za gnezdo v svinjaku.«

Žandarja je pobarvalo: »Mi pa vemo, da si nosila hrano. Na lastne oči smo videli, da je bilo nekaj v košu. Nobena laž ti ne pomaga več.«

»Kako, opazovali ste me? Zakaj me pa niste ugrabili z banditi vred? Ne verjamem vam tega.« Pokazala sem na gumijasto palico in se ponorčevala: »Če mi boste lagali, bom primorana vzeti palico v roke in vas...« Z resnim glasom sem nadaljevala: »Ne verjamite vsakomur, naši ljudje so hinavski. Zdaj razumem, zakaj sta svakinja in nečakinja po nedolžnem v taborišču. Tokrat pa sem najbrž jaz na vrsti.«

»Ne, ne! Tako hudo ne bo.«

»Nočem več ostati pri Vinkelnu. Lahko pridete po krave in svinje.«

»Imate tudi črne?«

»Ne gospod žandar, pri nas so samo bele svinje.«

»Ah, kaj, vprašujem vas, če imate vse prijavitelne.«

82-letni Ignac in 74-letna Jožefa Vodnjov najraje paseta

Jureževa s Potarjev sta prežeta s planšarstvom

Po dvaintridesetih pašnih sezonah sta 82. letni Ignac in 74-letna Jožefa Vodnjov čez zimo na Potarjih v Lomu nad Trzičem, pri sinu, medtem, ko smo ju spoznali in obiskovali na »njuni« planini Konjščica z vrhom Javorče (1667 m). Jureževa s Potarjev sta pred štirimi leti praznovala zlato poroko in v spominih na skupno pot v življenju se vedno spomnita na tiste težke vojne čase, ko ju je vojna vihra ločila in s tem tudi družino...

Trd boj za preživetje

Na Potarje št. 7, kjer živi Jureževa s Potarjev, sta sinu Ivanu, kateremu sta »na čez« dala kmetijo pred osmimi leti, se pride iz Trziča, skozi Lom pod Storžičem do Potarjev.

Jožefi je bilo sedemnajst let, ko ji je umrl oče, mama je bila bolehná. Doma pri Olipu v Grahovšah je bilo pri hiši in na zemlji treba poprijeti za vsako kmečko delo. Leta 1934 se je omožila z Ignacom Vodnjovom, ki sta stanovala poldrugo leto doma ter pomagala sestri, ki je prevzela kmetijo. Potem sta šla na svoje in kupila zadolženo kmetijo. »Kravo in pol sva dala za staro hišo s kmečkim poslopjem ter za okoli dva hektara zemlje. Vodovoda ni bilo pri hiši, 33 let sem nosila vodo v škafu na glavi ali v roki, v poletni vročini po skalovju v klanec, pozimi pa je bila pot še zasnežena in ledena. Vso žehto sem oprala na studencu, na vaškem vodnjaku. Obdelovali smo kmetijico, mož je hodil še na delo.« pove Jožefa Vodnjov. Izhajala sva iz številnih družin, pri Jožefi je bilo deset otrok, pri Ignacu pa šest otrok.

Vojna jih je ločila...

Za Jureževa je bila vojna polna skrbi, kako preživeti, saj

je bilo takrat pomanjkanje še bolj občutiti. Februarja 1944 je Ignac Vodnjov odšel v partizane, doma je ostala Jožefa sama s tremi otroki...

»Šli smo po Gorenjski, najprej na Veliko Poljano, nato v dolino in preko Save proti Cerknem in Idriji. Po treh tednih so nas v Rovtiah nad Žirni ujeli Nemci. Šest tednov smo bili zaprti v Šentvidu pri Ljubljani. S transportom smo bili potem poslani na delo na Bavarsko. Dva meseca so nas zadrževali, premeščali iz logorja v logor... Za partizanstvo niso zvedeli. Imel sem kar srečo, da sem bil poslan na delo na žago, kjer sva delala skupaj z Milanom Šavsom iz Čadovelj pri Trziču. Američani so nas osvobodili, in poslali julija 1945 v domovino, najprej v Škofjo Loko, po dveh tednih pa domov,« pravi Ignac Vodnjov.

Pomagali so dobri ljudje, partizani...

»Doma pol leta nismo nič vedeli, kje je mož, kakšna je njegova usoda, je še živ? Morali smo trdo delati, imeli smo še nesrečo pri kravi in ostali brez nje, njenega mleka... Brez vsake podpore smo bili trd boj za preživetje in le dobrim ljudem iz Loma se imam zahvaliti za pomoč. Proti koncu vojne so nam pomagali tudi partizani, ki so podarili nekaj kart za živila in denar (700 mark). Bika sem prodala, dodala partizansko podporo in kupila kravo, da smo imeli mleko. Skromno smo živeli, jedli krompir v oblicah in prežgano juho, včasih polmastno suho juho,« pove o vojnih časih doma Jožefa Vodnjov.

Skrb za živino in veselje za strežbo

Po vrnitvi se je Ignac Vodnjov zaposlil pri Gozdnem go-

spodarstvu in nazadnje delal v Lepenki. Jožefa pa je skrbela za kmetijo in šest otrok. Imeli so kravo, telico in dva prašiča. Ignac je po šihu pomagal kmetom, da je družina bolje zažive-la. Leta 1969 se je upokojil s 36 leti delovne dobe.

»Že v mladih letih sem začela pasti pod Storžičem. Mož je bil v službi, z otroki pa smo šli past najprej na planšarijo blizu Doma pod Storžičem, zadnjih 17 let pa sem bila na planini Konjščica, ki se mi zdi najlepša. Že kot mlado dekle sem se želela izučiti za trgovko, vendar ni bilo možnosti. Pravo pobudo do kmečkega dela, postrežbe, so mi dali že starši, poleti, ko sem na planini pa se to nagnjenje in veselje do živine in obiskovalcev zliva v eno,« pravi Jožefa Vodnjov.

Kako je na planšariji Konjščica

Rada prihajata na planino Konjščico, tam ni ropota in

skrbita za živino ter postrežeta mimoidoče. Ko sin skrbi za domačo kmetijo sta se razbremenila in tako še lažje prevzemata majerska dela na planini. Le v letih sta že, vendar dokler bo zdravje dopuščalo se odpravita tja gor v planinski svet, nad Grehovo, mimo visokogorskih kmetij še naprej od Pavšelná proti Konjščici...

»Na planini se počutiva zelo dobro. Navajena sva dela in življenja brez njega si ne moreva zamisliti. Spočijeva se pred ropotom in mehanizacijo, tam je vsak dobre volje in preveliko živčno napetost pusti v dolini. Preko dneva se radi ustavijo planinci in okrepcajo za nadaljnjo pot. Postrežem jim sir, skut, smetano, kisló mleko, čaj, pivo, šilček žganja – še s seboj kaj vzamejo. Tudi druge stvari pripravim, radi imajo masovnek, žgance zabeljene z ocvirki, zraven pa kisló mleko... Od tam odhajajo na Belo peč, na Javornik (1652 m), Dom pod Storžičem (1123 m), Storžič (2132 m)... – tu gré planinska in blizu gorenjska partizanska pot.

Prihajajo od vsepovsod, govorica se hitro širi, pa vsakdo pošlje sem gor prijatelja. Rada postrežem ljudi, tudi prespijo lahko v koči v sobici ali pa na

Ignac in Jožefa Vodnjov, po domače Jureževa iz Potarjev pri Lomu pod Storžičem, sta vesela otrok z družinami – Mici, Jožeta, Barbke, Cilke, Toneta in Ivana. Na planini Konjščica, kjer sta čez poletje pa je družina obiskovalcev raznolika, iz različnih krajev prihajajo... – foto: Drago Papler.

skupnih ležiščih na podstrehi...« reče Jožefa Vodnjov.

Ob tem pa skrbita za živino, zjutraj je treba najprej počistiti hlev, pomolsti krave. Ignac živino odžene na pašo na Zgornjo planino Konjščica in skrbi zanj. Popoldne se vrne z živino na Spodnjo planino Konjščico, kjer je koča in hlev. Okrog trideset glav živine je vsako leto, od tega tretjino molznih krav. Na Konjščico pošiljajo živino člani pašne skupnosti Lom nad

Trzičem. Tudi divjad prihaja v bližino divji prašiči, jeleni...

»Vse življenje sva povezana s planšarstvom in to veselje naju žene, da kljub svojim letom in opešanim močem še vedno vztrajava,« pravita sedaj v toplem zapečku. Ko pride pomlad bo topleje tudi zunaj, na poletje pa gresta v svoj planinski svet...

Drago Papler

Spomin bodo povezali z zaobljubo vojakov

Letos 8. januarja je minilo petinštirideset let, ko je bila v Primožu na Pohorju nad Vuzenico ustanovljena Pohorska brigada imenovana po enem izmed vidnejših revolucionarjev in narodnem heroju Milošu Zidanšku. Njena ustanovitev ima dvojen pomen; po eni strani je bila formirana ob prvi obletnici, ko je padel legendarni Prvi Pohorski bataljon, po drugi pa v tem, da so se njeni borci bojevali ne samo na partizanskem Pohorju, temveč po raznih predelih Slovenije.

Preživeli borci te enote tokrat svoje obletnice tega dne niso praznovali. Odločili so se, kakor nam je povedal Alojz Vin-diš-Dunda podpredsednik skupnosti borcev Zidanškove brigade, da jo bodo 11. februarja. Spomin na svojo enoto bodo povezali z zaprisego vojakov, ki v tej enoti nadaljujejo borbena izročila omenjene partizanske brigade.

Takrat bodo v dvorani Tabor v Mariboru godbeniki JLA in člani Slovenskega narodnega gledališča Maribor z mladino Srednje naravoslovne šole, kar vse bo vodil Voja Soldatović pripravili poseben kulturni program. Na slovesnosti naj bi

govoril Stane Dolanc, komisar bataljona v Zidanškovi brigadi.

Skupaj z vojaško enoto, ki ohranja revolucionarna izročila slovenske narodno osvobodilne in udarne brigade Miloša Zidanška bodo izdali glasilo; Pohorski partizan. V njem bodo objavili poleg spominov preživelih borcev tudi prispevke naših najmlajših nosilcev revolucionarnih izročil.

To pa še ni vse. S predstavniki radeljske občine se dogovarjajo, da bi to praznovanje povezali z njihovim občinskim praznikom. Kaže, da se bodo takrat borci te enote in mladi srečali v Primožu na Pohorju.

Preživeli borci Zidanškove brigade bodo sodelovali še z učenci osnovne šole Šmartno pri Slovenjem Gradcu, ki je poimenovana po tej enoti in počastili Prešernov dan 8. februarja. Na šoli bodo takrat pripravili muzejski kotiček, ki ga bo odprl Franta Komel, nosilec partizanske spomenice in prvi komisar Zidanškove brigade. Pri tem jim prizadevno pomagajo muzejski delavci Koroškega Pokrajinskega muzeja ljudske revolucije iz Slovenjega Gradca.

Drago Miklavc

»Napačno sem vas razumela. Ne vem, kaj vse je brat prijavil. Sama sem imela enega prašiča, ki smo ga zaklali, in to sem javila. Vse živali moramo prijaviti in tudi vsako kolino. Takšni so zakoni, gospod žandar.«

Žandar je hodil s palico po sobi gor in dol. »Mamca, kaj naj storimo z vami? Boš priglasila bandite, če pridejo k vam?

»Na vsak način!«

»Toda Slovenka si in potegnila boš z njimi.« »Mi, Slovenci smo krščanski narod in nočemo imeti opravka z brezbožnimi roparskimi tolpami. Najbrž je več Nemcev z njimi kot nas. Po krivici ste me danes obtoževali in sumili.«

Žandar je odložil palico na mizo:

»Bomo videli. Pojdi domov in lep pozdrav tvojemu možu. Odpiši mu, če ti pošlje pismo.«

»Hvala za pozdrave. Gotovo bo vesel, če bo zvedel, da sem morala na zaslivanje. Vsak dan tvega življenja na straži, mene pa vlačite na žandarmerijsko postajo. To je sramota...«

Jokaje sem zapustila sobo.

Doma so čakali otroci.

»Nazaj sem,« sem dejala v pozdrav in jih objela. Na dolgo in široko sem jim pripovedovala o zaslivanju, kaj so me žandarji spraševali in kaj sem jim odgovarjala. Zmenili smo se, da bomo drugič previdnejši: »Če spet pridejo partizani, bomo stražili in pazili na vseh straneh.

Pod jelko

V gozdu v bližini Vinkelná so partizani na obojni strani doline zgradili stalno kurirsko postojanko. Tukaj se je zadrževal brat Miha, odkar je odšel z doma. Skozi Koroško sta vodili že dve partizanski kurirski poti, postojanke pa so bile oddaljene noč hoda. Vsak tretji večer se je oglasila pri nas partizanska patrolja in pozvedovala, kaj je novega. Z otro-

ki sem za zaveženimi okni redno poslušala slovensko oddajo zavezniških sil. Tako sem bila dobro obveščena, kaj je v svetu novega. Patrolji sem dala živež in pripravila nekaj za druge, ki so bili še v bunkerju. Tisto leto so čebele nabrale skoraj 500 kg strdi. Iz nje sem pripravila strdno vodo in vanjo nadrobila kruha, zato so partizani Vinkelnovo domačijo imenovali »Pri sladki vodi«. To je bil začetek mojega delovanja za partizane.

Ženske iz Železne Kaple, ki so mi nosile popravljanj in krojit obleke, sem gostila s strdno vodo in jih previdno spraševala, kaj je v Kapli novega. V začetku še slutile niso, čemu se zanimam za življenje v Kapli, sčasoma pa sem jim zaupala, komu so namenjene informacije. Hitro smo razpredli informacijsko mrežo, ki je izvrstno delala. Partizani so bili tako vedno obveščeni o premikih nemških patrolj. Pet do deset žensk je setavljalo obveščevalno verigo: prva je nesla vest drugi, druga tretji in tako naprej... To je bila pošta iz Kaple k nam. Prvi člen verige je bila snažilka na žandarmerijski postaji.

S kurirske postaje je bilo mogoče videti balkon naše hiše, kamor sem obesila belo obleko, če sem dobila nove vesti. Patrolji sem potem poročala: »Jutri bodo šli žandarji v Lobnik,« ali pa »Praznik imate, Nemci so odšli v Belo.« Ob bližajoči se nevarnosti pa sem jih posvarila z rdečo prešito odejo.

Sneg se je že talil, ko me je Matjaž povabil na ilegalni shod. S prijateljicami sem šla na domenjen kraj. Tam nas je sprejel stražar in nas odvedel k partizanski postojanki. Dvajset fantov in nekaj deklic s puškami je sedelo v krogu pod veliko jelko, v sredini pa je tlel ogenj. Bratovsko so nas pozdravili in posedle smo mednje. Matjaž je poročal o položaju na koroškem: »Partizani so že prodrli čez Dravo. Povsod nastajajo novi oddobi OI. Na kapelskem območju smo izvedli nekaj uspešnih ak-

cij, razorožili in slekli nemško četo na Obirju, požgali policijsko in gestapovski bivališče v Železni Kapli, napadli žandarmerijsko postojanko v Beli... Nemci pošiljajo vedno močnejše žandarmerijske čete v boj proti partizanom. Poostri so tudi teror nad civilnim ljudstvom. Naša najvažnejša naloga je, da si zagotovimo čim večjo podporo prebivalstva. Pričeti moramo politično šolanje bajtarjev, kmetov in delavcev in jih pridobiti za naš boj. Helena nam bo pri tem pomagala.« Obrnil se je k meni: »Novo ime dobiš. Odzveti se smeš samo, če te kdo pokliče s partizanskim imenom Jelka – kot to drevo, pod katerim smo zbrani.«

Po Matjaževem govoru je nekdo ugasil partizansko pesem in vsi smo potegnili z njim. Šele pozno ponoči smo se odpravile domov.

Nekaj dni po sestanku je ponoči trkalo na okno: »Helena, Helena, odpri,« me je poklical tih glas.

»Kdo bi utegnil biti,« sem pomislila. »Samo domačini vedo, da spim v pritličju pod tem oknom. Zakaj me ne pokliče z novim imenom? Morda še ni zvedel zanj...«

Ostala sem v postelji. Glas pod oknom je postajal vsiljivejši. »Leni mi smo, partizani. Tvoj brat je z nami. Daj nam jesti!« Besedo partizan je izgovoril z ostrim s-jem, kot Nemec. Upala sem, da bodo čimprej odšli. Toda nočni obiskovalec je začel kričati:

»Odpri, če ne – ti vdremo v hišo!« Končno sem se vzdignila in zavpila:

»Zgubite se! Moj brat nima kaj iskati pri nas! Zaradi njega sta morala vsakinja in nečakinja v taborišče. On je kriv vse nečete. Naj gre, kamor hoče, saj sam dobro ve, kje je v kašči hrana.« Ko so odhajali, sem se splazila v sobo in pogledala skozi okno. V mesečini sem videla postave s titovskimi na glavi. Torej so bili resnično partizani! Še bolj sem napela oči in med

njimi sem odkrila kapelskega žandarja. »Figo,« sem si mislila, »niste me preslepili!« Medtem so se zbudili otroci in prišli pogledat, kaj se dogaja. »Jutri bomo naznanili partizane,« sem jim dejala in smejala smo se policistom. Na žandarmerijski postaji sem vljudo pozdravila: »Heil Hitler, tukaj sem spet. Banditi so bili pri nas.« Pripovedovala sem jim, kaj se je preteklo noč pripetilo.

»Koliko jih je bilo,« me je vprašal žandar.

»Ne vem, pretemno je bilo. Videla pa sem, da so nosili banditske kapice in uniforme, na moč podobne vašim. Eden izmed njih vam je bil zelo podoben.«

»Možno, da so uniforme ukradli...« je zamrmral v zadregi, nato pa glasno pristavil: »Tako je prav, gospa Kuhar. Takoj nas obvestite, če se pojavijo pri vas banditi.«

Že me je hotel pospremiti do vrat, toda obstala sem: »Dovolj imam vsega. Nisem na svetu, da se pustim za vas trpinčiti. Najprej zavlečete svakinjo v taborišče, zdaj pa prihajajo banditi. Vsako noč me bo strah njihovega maščevanja, ker sem jih naznanila. Ne ostanem več pri Vinkelná. Samo miru si želim. Lahko pridete po živali in tudi pome, če želite...«

»Gospa Kuhar, ponirite se! Skrbeli bomo, da vas banditi ne bodo nadlegovali.«

»Ah, kaj, nočem imeti več opravka z vašo prekleto vojno. Ne z gošarji in tih ne z vami!«

»Pustili vas bomo pri miru, ne delajte si preglavic zaradi tega. Ostanite pri otrocih. Tako zveste ljudi, kot ste vi, bomo vedno potrebovali. Vaš mož bo ponoven na svojo pogumno ženo.«

Za nagrado je obljubil zame in za otroke dvojno plačilo.

»Če me bodo še enkrat pregledali,« sem odvrnila, »ne bom več pri vas!« Na tistih mal sem lahko razumela delovanje za partizane.

Slovo od Julija Beltrama-Janka

Minulo sredo, 25. januarja, smo na Vogrskem pokopali predvojnega komunista, prvoborca in najvidnejšega organizatorja osvobodilne fronte na Goriškem in širom Primorske. Čeprav je bil čas pogreba določen šele na polčetrtu uro, so se ljudje pričeli zgrinjati na Vogrsko že takoj popoldne. Prihajali so z daljne in bližnje okolice. Iz Istre, Koprškega, Krasa, Goriške in Tolminskega in iz vseh krajev, kjer je Janko med vojno hodil, budil narodno zavest in organiziral narodnoosvobodilno gibanje.

Prišli so predstavniki republiških političnih organizacij in organov oblasti iz Ljubljane, predstavniki družbenopolitičnih in upravnih organov vseh primorskih občin, predstavniki slovenske manjšine iz Trsta in Gorice, predstavniki ANPI-ja iz Gorice in Furlanije z rdečimi rutami in zastavami, njegovi soborci in sodelavci, prijatelji in znanci.

Ko sem tako gledal pisano množico, stare, mlade in najmlajše, se mi je utnil zgodovinski spomin na septembrske dni 1943. leta, ko je bilo Vogrsko središče goriške fronte in nove politične oblasti. Tedaj so na Vogrsko prihajale kolone delavcev iz Trsta, Tržiča in iz vseh krajev Primorske. Tu so formirali partizanske bataljone in odhajali na goriško fronto. Tu se je ustanovil NOS za Primorsko, katerega član je postal tudi Julij Beltram-Janko.

Novica, da Janka ni več med nami, se je bliskovito razširila in odmevala po vsej Primorski, na Koroškem, Goriškem, Tolminskem in povsod, kjer so ga poznali in imeli radi.

V njegovem življenju srečujemo dva svetla mejnika, ki sta vtisnila pečat smislu in smotru njegovega življenja in dela.

Prvi nam govori, da se je še mlad, napreden in narodno zaveden kmet na Vogrskem, opredelil za napredno revolucionarno gibanje na Primorskem. Njegova družina je bila napredna in narodno zavedna. Že zaradi tega je bil fašističnim oblastem sumljiv in so ga imeli zapisanega kot velikega slovenskega rodoljuba in Jugoslovana. Prvega maja 1935. leta je na zvonik na Vogrskem izobesil partijsko zastavo. Kmalu so ga fašisti izsledili in aretirali. Po obsodbi so ga iz zapora odvedli v internacijo na otok Ventotene v južni Italiji. V dveletni internaciji je politično zorel in se razvil v odločnega revolucionarja. V poletju 1937. leta se je vrnil domov in se takoj ponovno vključil v revolucionarno gibanje. Tedaj me je partijska organizacija v Renčah zadolžila, da se povežem z njim. Tako sva se spoznala in postala prijatelja. Ob fašističnih praznikih so ga večkrat zaprli in je za dan ali dva prespal v karabinjerski kasarni.

Drugi mejnik v njegovem življenju nam govori, da se je že 1941. leta, po vrnitvi iz italijanske vojske, vključil v narodno-osvobodilno gibanje in je kmalu postal eden najvidnejših organizatorjev OF na Goriškem in širom Primorske. Že sredi 1942. leta je med prvimi na Primorskem gorela njegova domačija. Zgorelo je vse, tudi kmečko poslopje. Njegove sorce pa so odgnali v internacijo. Med in po vojni je opravljal vrsto odgovornih funkcij v družbenopolitičnih in upravnih organih.

Nekaj dni pred končno osvoboditvijo je bil imenovan za sekretarja OK za goriško okrožje in za tajnika OF s sedežem v Gorici. Na tem položaju je s primorskim ljudstvom vodil skoraj dveletni boj proti anglo-ameriški upravi, ki je podpirala neofašiste in se trudila, da bi izničila vse pridobitve narodnoosvobodilnega boja primorskega človeka. V tem boju se je kalilo spoznanje, da svoboda človeka ni nekaj takega, kar si človek pripori enkrat za vselej – svoboda je vsakdanji boj za vrednote človeka, ki so zapisane tudi v izvirnih načelih OF. Ta boj je Janko lepo opisal v svoji dokumentarno zgodovinski knjigi TUKAJ JE JUGOSLAVIJA.

Po podpisu mirovne pogodbe je bil poslan v cono B svobodnega tržaškega ozemlja za sekretarja okrožja. Svobodno tržaško ozemlje je bila država v malem. Tu je Janko Beltram vodil eno svojih najtežjih bitk za obnovo dežele in izgradnjo ljudske oblasti, do podpisa londonskega memorandumu. Uspeval je samo z njemu lastno vztrajnostjo, s posebnim posluhom za kadre in delovnega človeka. Vse to je nazorno, dokumentarno opisal v svoji knjigi POMLAD V ISTRI.

V začetku 1955. leta se je s Koprškega preselil v Ljubljano. Postal je član Izvršnega sveta LS Slovenije. Opravljal je vrsto odgovornih funkcij v republiških organih oblasti in družbenopolitičnih organizacijah. Za svoje delo je prejel veliko odlikovanj in priznanj. Bil je častni član občine Nova Gorica in član Sveta federacije.

Tudi po tem, ko se je za stalno preselil v Ljubljano, je bil z dušo in telesom na Goriškem in Koprskem. Rad se je vračal med svoje Primorce, ki jih je tako ljubil in oni njega.

Svoje zadnje knjige KRONIKA VOGRSKEGA, ki je v tisku, pa ni dočakal. Pripravljala je tudi knjigo o goriški fronti. Še veliko bi napisal in ustvaril, da ni kruta smrt prekinila njegovega plemenitega življenja.

Ob odprtem grobu sem prizadeto in čustveno gledal v njegovo še živo podobo in tehtal vrednote življenja, njegove in svoje. Človeka in njegovo življenje cenimo in vrednotimo po tem, kaj nam je zapustil, kaj je po njegovi smrti ostalo. Julij Beltram-Janko nam je v svojih obsežnih publicističnih delih, v katerih se zrcali življenje in trpljenje, hrepenenje in duša primorskega človeka, ljubezen do domovine in svobode, zapustil veliko, nam in generacijam, ki prihajajo.

Franč Pregl-Boro

Cerkno:

Ob 45-letnici napada na partijsko šolo

Na Brdcih nad Cerknim stoji mogočen spomenik, vanj pa je vklesanih 47 imen, imen mladih tečajnikov katerih življenje je ugasnilo 27. januarja leta 1944. Kot vsako leto, tudi letos na dan obletnice so se preživeli, svojci padlih, občani in predstavniki družbenopolitičnega in kulturnega življenja Idrije in Cerkna, zlasti mladi iz tamkajšnje osnovne šole poklonili spomenu padlim tečajnikom pokrajinske partijske šole. Potem, ko so delegacije k spomeniku polo-

žile venec, je zbranim govoril sekretar CK ZK Slovenije Miloš Prosenc.

»... V sedanjih zaostrenih razmerah, ko iščemo izhode, kako naprej, se pojavlja vse več razmišljanj, idej in iniciativ. Mnogo vprašanj, problemov in protislovij je sestavni del krize, ki jo doživljamo in s katero se soočamo. Ljudje so nezadovoljni, nekateri tudi naveličani, ogorčeni ter nezaupljivi. Zveza komunistov je izpostavljena upravičeni in neupravičeni kritiki.

Na dnevni red postavljamo tudi temeljno vprašanje nadaljnjega razvoja socializma in v tem okviru razvoja Slovenije in Jugoslavije«, je uvodoma dejal tovariš Prosenc in nadaljeval:

»Kot vemo, podoba našega narodnoosvobodilnega boja ni skana samo iz svetlih tonov zmag; vanjo so vpleteni tudi temni prameni porazov, hudih osebnih in skupnih stisk, tragičnih dogodkov. Med slednje sodi tudi smrt sedemindesetih partiza-

nov, med katerimi je bilo šestindvajset tečajnikov pokrajinske partijske šole za Gorenjsko in Primorsko v Cerknem, katere obletnica je danes.

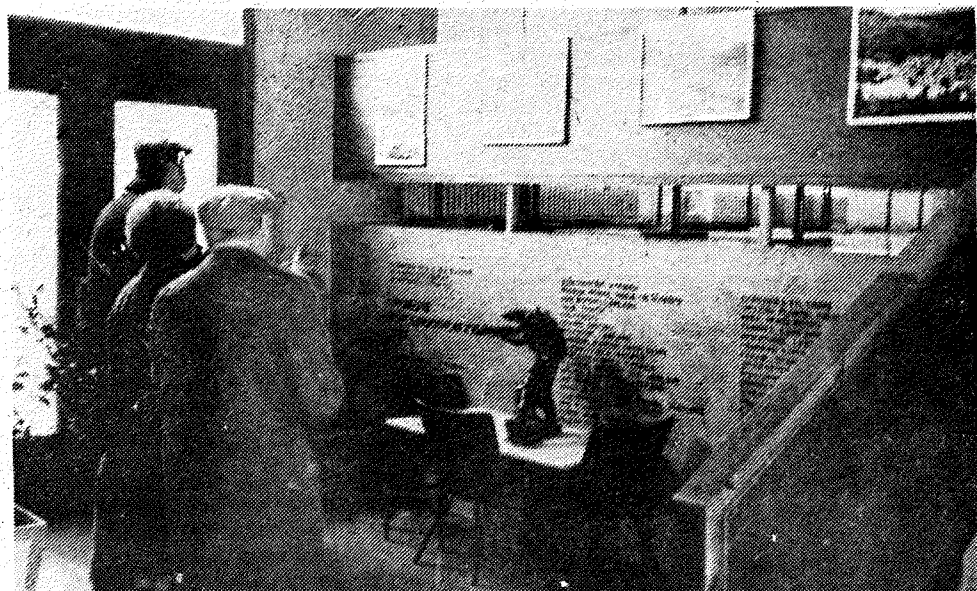
Napad na partijsko šolo v Cerknem je bil po vojni pogost predmet vojaških in zgodovinskih ocen, pa tudi literarnih obravnav, dodobra osvetljen z različnih strani. Spomenu padlih se je partijsko Cerkno prav na pobudo preživelih tečajnikov leta 1972 dostojno oddolžilo s postavitvijo šole, spomenika NOB, ki naj bi simbolizirala boj prebivalstva Cerknega in širše okolice ter skrbela za prenašanje izročil narodnoosvobodilnega boja.

Jože Čurin

V tej šoli se je zvrstilo 15 tečajev s 693 slušatelji. Šesti po vrsti se je končal tragično. Na sliki je nekaj preživelih te šole

Osnovna šola Spomenik NOB Cerkno je lahko mnogim za vzgled. To brez dvoma potrjuje že bežen pogled na prostore in učilnice

Na Brdcih nad Cerknem stoji mogočni spomenik v spomin na 47 padlih ob napadu na pokrajinsko partijsko šolo v Cerknem

Gre za nove ideološke vrednote mladine

Boj za oblast

Prejšnji četrtek je bila v prostorih Mladinske knjige v Ljubljani predstavljena knjižica **Boj za oblast**, ki sta jo izdali Republiška konferenca ZSMS Ljubljana in Katedra iz Maribora, in sicer v nakladi 1500 izvodov; za založbo je poskrbela Katedra. Knjižica je zbirka petih tekstov, avtorjev Andreja Fištravca, Dragice Korade, Tomaža Mastnaka, Mojmir Ocvirka in Dejana Pušenjaka. Na tiskovni konferenci so avtorji predstavili namen in pomen »Boja za oblast« pa okoliščine, iz katerih se je knjižica rodila. Motilo jih je že to, da je knjižica izšla 23. januarja, v ponedeljek, pa o njej ni bilo ne bev ne mev v nobenem sredstvu javnega obveščanja. Potem je bilo nekaj malega sporočeno javnosti o predstavitvi v Celju.

Za kaj gre? Gre za resničen zsmjejski boj za oblast. »Katedra se je za ta projekt odločila iz dveh razlogov,« nam je razložil odgovorni urednik Sašo Dravinec, »ker je modern in smel. Naslov nosi militanten naboj, v bistvu pa ne gre za nič militarističnega, marveč pomeni metodo – besedo, tiskano čim umnejšo.« Da je cilj oblast, tega ne zanikajo. Da gre za nove ideološke vrednote, tudi tega ne skrivajo. V prvi vrsti gre za podjetnost, skladno s tem pa za kariero mladega rodu. Zavedajo se, da so to njihove spremembe, da jih bodo lahko le sami uveljavili in da jih bodo naredili najbolje sami zase.

»Veseli nas spreminjati realnost,« pravi dalje Sašo Dravinec, »in jo krojiti po svoji meril. Negovati upanje za lastno realnost, za lastno zgodovino. Ker pa pri upanju ne želimo ostati, pomagamo slovenski mladinski organizaciji pri »boju za oblast«. Za našo oblast, ki bo za ideološke obrazce obstoječe oblastne elite zmedena, nenačelna, saj, razloček je že v tem, da ne delamo svoje oblasti, ampak oblast zase. Pri polni zavesti in s čisto vestjo.

Mladinska organizacija in ta knjižica padeta v prostor, kjer sta očitno potrebni, me-

nijo avtorji in upajo le, da ni prepozna... Trenutek je tak, da mladinska organizacija hoče opredeliti svoje mesto v družbi in seveda pravila igre v participaciji političnega odločanja. Kaj pomeni politika v socializmu in kaj pri nas pravzaprav v resnici je? Kaj je stranka, kakšen kompetenten organ odločitev? Ali je res, da so v Sloveniji in Jugoslaviji prenehali delovati politični mehanizmi, ki pripeljejo do odločitev? Takšna in podobna vprašanja nizajo avtorji Boja za oblast, vprašanja, s katerimi želijo vzpodbuditi med ljudstvom normalno razmišljanje, kako naj jaz sam ali organizacija nastopamo, da imamo lahko vpliv na politične odločitve. Kaj je treba spremeniti!?

»Politična reforma je mogoča le ob porazu vladajoče elite, zatorej so ob reformah kar običajno krvavi dnevi. Brez zamenjave elite ni mogoče zamenjati niti najmanjšega elementa političnega sistema, saj prav obvladovanje sistema zagotavlja njen obstoj. Fenomen, s katerim se danes srečujemo v Sloveniji, je, da vladajoča elita ne obvlada več sistema v zadostni meri, da bi zadovoljila vsaj svoje ambicije. Kaj se lahko iz tega izcimi? Prav lahko še kakšen fenomen!« Tako Mojmir Ocvirk. Takoj ob njem pa Dejan Pušenjak: »Naša skup-

na prihodnost se bo gradila skozi neizogiben spopad regresivne oblasti in organizirane družbene opozicije. Definirati te akterje pomeni, da je na eni strani skupnega totalitarnega polja izpraznjena ideologija z odsluženimi principi vladanja (kulturni avtoritativne osebnosti, balkansko samopašnostjo, folklornimi in nacionalnimi miti itd.) ter žalostni ostanki gospodarskega iz kulturnega poloma, ki pa si je s tem, da je v centrih represije podvojila lastno strukturo (policija, vojska, sodstvo), zagotovila njihovo zaveznitvo; in na drugi strani ideološko neobremenjena generacija s političnimi zahtevami, ki se ne morejo reševati znotraj obstoječega ustavnopravnega sistema, in s potrebami, ki se ne dajo zaobjeti z ustaljenimi oblikami družbenega organiziranja.« Skratka, po filozofski misli Tomaža Mastnaka: »Socializem seveda ni v krizi. Je pri koncu. Ker se je predstavljal kot zgodovinsko gibanje, kot gibanje, ki opravlja zgodovinsko poslanstvo, lahko zdaj rečemo, da je doživel zgodovinski neuspeh: realiziral se je. Zato ni vprašanje, kako priti iz krize socializma, temveč, kako priti iz socializma.«

Ali pri reševanju iz krize lahko računamo na mladi rod? Ali mladi rod lahko računa na podporo? Na prostor

zase? Na oblast? Dragica Korade je pri svojem urejanju misli posegla v čas bojkota ljubljanskih študentov na prelomu osemdesetih let, ko je Andrej Rus zapisal: »Kdo bo reševal našo družbo, če ne mi, mladi? Generacija, ki hoče živeti in delati doma, ne pa crkniti na Wall Streetu! Kdo bo prestrukturiral gospodarstvo, vzpostavil učinkovite socialne sisteme in vpeljal moderno tehnologijo, če ne mi, ki se drgnemo po fakultetah. Razvoj celotne družbe je v naših rokah. Mi smo tista notranja sila, ki je še popolnoma neaktivirana. Mi smo tisti, ki smo v družbeni krizi najbolj potrebni. Mi smo ISKANI, ne pa VZDRŽEVANI. Nezaposlenost je mit, s katerim nas strašijo, da se nam kolca. Družba, ki ne zaposli svojega mladega intelektualca, dela samomor, reže si zadnjo nitko, ki jo še vleče stran od nerazvitosti.«

Andrej Fištrovec se v svojem prispevku ukvarja s problemom organiziranosti političnega sistema v Jugoslaviji. Politični sistem razume kot skupek političnih organizmov in institucij družbe, organiziranih po določenih principih. Osnovna namena političnega sistema prepoznavna v operacionalizaciji in hierarhizaciji družbenih interesov kot notranje logike in usmerjenosti delovanja jugoslovanskih držav oziroma države. Razmišlja o možnem nemonističnem modelu političnega sistema (zunaj modela socializma in demokracije!), ki bi bil v skladu s pluralističnim značajem družbenega. Izoblikoval je dva modela: prvega, od katerega se distancira, je poimenoval »model pokrova SZDL«, drugega pa preprosto imenuje »model pluralističnega prostora«. Sicer pa s svojimi premišljanji sega v čas meščanske revolucije.

Meni, da »bo potrebno še veliko časa, da bomo lahko pluralistični model živeli, saj se moramo če to hočemo, približati časom, kjer so drugi končali, namreč letu 1789.«

Mladinski organizaciji politične strukture marsikaj zamerijo. Očitajo ji nesramnosti in mladinci te nesramnosti priznajo. »Prvo nesramnost smo storili, pravijo, ko je mladinska organizacija resno vzela geslo, da je mladina naša prihodnost. Druga nesramnost je prišla do izraza lani, ko je mladinska organizacija čisto konkretno posegla v volitve. Tretjo nesramnost smo zagrešili, ko smo začeli o politiki še govoriti. Ne zatiskajmo si oči pred tem, da je slovenski politični prostor zaprt in slovenska politologija nikakor ni na nekem nivoju. Četrta nesramnost pa je storjena z izidom te knjižice.« Zbirka tekstov, ki jih družijo le zunanje okoliščine, bi lahko rekli. Zato je knjižica notranje relativno razbita. Kljub temu mladinci upajo, da se bo z njo na Slovenskem začelo politično misliti.

Živa Drole

Ko se preprost državljan seznanja s to novo knjigo – naj jo že pazljivo prebira ali pa presoja vsaj po izvlečkih, kakršnih nekaj smo navedli – se mu porajajo dokaj mešani občutki. Všeč mu je nedvoumnost, s katero izražajo pisci zahtevo, da morajo mladi razviti odločujoč vpliv na naše družbeno življenje. Ta vpliv, ki ga ponazarja pojem »oblasti« – pri čemer pravijo, da »ne delajo svoje oblasti«, ampak »oblast zase«

(naj ne zamerijo, če ne razumemo povsem razločka med tema izrazoma, op. TV-15), hočejo uveljaviti kar se da veljavno. Ne glede na zven sintagme »boj za oblast«, ki se je zapisala v zgodovino človeštva vsaj kot politično skrajno dvorezna kvaliteta, če že ne po pravilu kot izvorni greh samozvanih mogočnikov zoper pravice ljudstev in ljudi, je to knjigo mogoče sprejeti kot skupek demokratskih pobud. Mislimo, da jo je v prvi vrsti rodil revolt proti monistični vsebini in obliki oblasti, kakršni sta pri nas dominirali zadnjega pol stoletja. Vendar pa bralca moti manira, da pisci domala v celoti zanikajo vse pridobitve in vrednote, ki jih je kljub mnogim strankotnim prinesla ta revolucionarna doba, začeta vsaj leta 1941, če ne že poprej – z oblikovanjem ljudske fronte na Slovenskem. Saj ni mogoče verjeti, da se lahko v neki človeški skupnosti nenadoma pojavi generacija notoričnih poštenjakov in genialcev – po dolgih generacijah vsakršnih nesposobnežev, ki jih je vodila vizija tako zasramovalnega in razvrednotenega socializma. Najmanj, kar je: čeravno jemljemo v poštev drznost ali celo »nesramnost«, ki da sta lastni ustvarjalni mladosti, bi pripočili piscem, ko le-ti skušajo udejanjati svojo skrb za našo skupno politično sedanjost in prihodnost, naj bi ocenjevali našo preteklost z nekaj manj anahronistične samovolje pa z nekaj več občutka za mero, torej z nekaj več modrega poslušanja za razmere včeraj in danes.

Zvone Kržišnik

**UNIVERZALE
DOMŽALE**
INDUSTRIJA OBLAČIL N. SOL. O.
KIDRIČEVA 4

Nova knjiga pri založbi Borec

Josip Rus
Andrej

Pričevanja
in spomini

Pričevanje in spomini Josipa Rusa

Knjiga, ki je izšla pred dnevi in je bila na tiskovni konferenci predstavljena danes, je zbornik člankov, govorov, pisem in intervjujev Josipa Rusa-Andreja. Nastala je na pobudo RK SZDL, v prispevkih pa je večina besedil posvečenih sokolstvu, OF in vprašanjem nove Jugoslavije. Zbornik vsebuje 101 dokument, kar je še dodatna vrednost

nove knjige, ki jo je sooblikoval posebej imenovani uredniški odbor pod predstvom Zorana Polića.

Knjiga je izšla v 1000 izvodih v knjižni zbirki Sila spomina, uvodno študijo k njej in opombe pa je prispeval Jurij Perovšek, ki je besedila za knjigo tudi uredil.

B. Ž. J.

5. srečanje gledališč Alpe-Jadran

Gledališki dogodek leta v Novi Gorici

Letošnje peto srečanje gledališč Alpe-Jadran, ki bo potekalo od desetega do vključno sedemnajstega marca v Novi Gorici, nam obeta nekaj zanimivih predstav. Poleg otvoritvene predstave, ki jo bo odigral ansambel Drame SNG iz Ljubljane (**Volčji čas ljubezni**) bo ponudba pestra. Od klasične, ki jo ponuja Slovensko stalno gledališče iz Trsta s **Stričkom Vanjo**, do **Treh čarovnic** v izvedbi Teatra Verdi in Gogoljevega **Revizorja** v izvedbi brnskega teatra in Trottinah **Svinčenih let** (tudi Teatra Verdi). Celovčani se bodo predstavili z eksperimentalnim delom na tekst Güntherja Andersa **Končni čas in časovni konec**, HNK iz Zagreba bo predsta-

vil Tomislava Bakarića **Moro**, Primorsko dramsko gledališče, torej domačini, bodo predstavili Thomasa Bernharda **Komedijanta**, medtem ko bodo gostje iz Linza predstavili Baumove **Težke čase**. Hitri pogled izbo- ra gledaliških del kaže ravnotežje med klasično in sodobnimi temami, slednje pa se razpolavljajo na vedrejši in težji del, ki obravnava temne strani sedanjosti. Gostje iz Rima se bodo predstavili na primer s predstavo, ki se imenuje preprosto – **Gledališče**.

Zasedala bo tudi Kulturna komisija Alpe-Jadran, več o tem, kaj bodo povedali, pa bomo zapisali prihodnjic.

B. Ž. J.

Likovni zalogaj

Evropska tihožitja iz slovenskih zbirk

Ljubiteljem likovne umetnosti bo zagotovo ustrezno z razstavo, ki jo bodo nocoj odprli v Narodni galeriji v Ljubljani. Na ogled bodo namreč tihožitja izpod čopičev različnih evropskih mojstrov, ki jih v svojih zbirkah hranijo slovenski muzeji v Novem mestu, Skofji Loki, Celju, Ptuj, Kopru, Mariboru, Piranu, Brežicah, Svetem Primožu nad Kamnikom, Ljubljani in nekaterih zasebnih zbirkah. Na ogled bo 72 olj, najstarejše je iz prve četrtine 17. stoletja, najnovejše pa nosi letnico 1942. Med imeni avtorjev so tudi znana kot na primer delavnica Snydersov, Jan Fyt, Bartolomeo Bettera, Almanah, Francesco Guardi, Severini in drugi. Razstavo sta pripravila kustosinja Narodne galerije v Ljubljani Ksenija Rozmanova in rimski umetnostni zgodovinar Federico Ceri, ki bosta tako predstavila izbor triletnega dela in nam obetata čez tri leta še eno razstavo evropske likovne dediščine iz slovenskih muzejskih hramov.

B. Ž. J.

Skupščina Slovenije razpravljala o ljudski obrambi

Veliko denarja, malo učinka

Delegati vseh treh zborov Skupščine Slovenije so prejšnji teden kritično obravnavali poročila o uresničevanju razvojnega načrta splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite ter o uresničevanju razvoja teritorialne obrambe od leta 1985 do leta 1988.

Iz njihovih razprav je bilo mogoče nad vse jasno razbrati, da so ob žgočih gospodarskih razmerah in vse globlji družbeni krizi ljudje vse bolj nezadovoljni in kritični tudi do obrambnega in samozaščitnega delovanja. Menili so, da so upravičene ugotovitve da gre v te namene v teh časih preveč denarja za premalo učinka. Zato terjajo odgovorno ravnanje in racionalno delo vseh, ki se ukvarjajo s tem področjem našega življenja.

O obeh dokumentih pa so delegati dejali, da sta poročili

eno, dejanske razmere pa so šle svojo pot. Še vedno prevladuje oblika nad vsebino, preveč je formalizma, papirnatega izpopolnjevanja načrtov, navodil in ukazov. Leta in leta smo, kot vse kaže vztrajali pri nereálnih in ne življenskih obrambnih dokumentih, jih popolnoma zakomplicirali in na koncu ugotavljamo, da so popolnoma neživljenski in zato tudi neuporabni. Podobno je tudi s centri za opazovanje in javljanje, ki naj bi jih imeli v vsaki občini tudi v miru, pa za to ni nobene prave potrebe, še manj pa je za njih denarja. Na tem področju je očitna organizacijska zastarelost, so menili delegati, velika profesionalizacija organov, odborov, štabov na vseh ravneh, kar požira veliko denarja, ki ga potem primanjkuje za na-

kup orožja in opreme.

Se nekaj utrinkov iz delegatskih razprav:

Branko Smole: »Pokrajinski odbori porabijo kar 85 odstotkov denarja za osebne dohodke, čeprav naj bi jih le polovico, nekaj drobiža gre potem za materialne popolitve.« Predlagal je tudi naj bi proučili sedanjo teritorialno razdelitev Slovenije na 13 pokrajin, saj bi jih bilo po njegovem mnenju dovolj pet ali šest.

Po mnenju **Edvarda Perkavca** bi morali za polovico zmanjšati število sklicev enot teritorialne obrambe, ob tem pa bi morali bolj usposablјati starešine, specialiste in tiste, ki izvajajo mobilizacijo.

Vili Tomat je spregovoril o zakloniščih in vprašal, ali ne bi kazalo opustiti gradnjo zaklonišč v zasebnih hišah,

namesto tega pa naj bi gradili skupna, ki pa morajo biti večnamenska.

Silvo Komar je predlagal spremembo zveznega in republiškega zakona o ljudski obrambi, da bi sistem učinkoviteje in hitreje prilagodili spremembam celotnega političnega sistema.

Slavko Soršak je menil, da je področje teritorialne obrambe prenormirano, skoraj vse je predpisano, obrambne priprave pa so zreducirane na kupe papirja.

Danijel Božič je načel vprašanje mladincev-prostovoljcev, ki so se pred leti vključili in aktivno delovali, usposobljenih pa je celo nekaj deklet za starešine in do danes na žalost nerazporejene, kar je moralna in politična škoda.

★ ★ ★

Po razpravi so se delegati odločili, da bodo obe poročili sprejeli na eni izmed prihodnjih sej, saj ju bodo dopolnili in obogatili z razpravo in nekaterimi dodatnimi informacijami ter podatki.

B. K.

Razpis za vpis na vojaške šole in akademije

Za več bodočih oficirjev

Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo je že objavil razpis za vpis na srednje vojaške šole, v prihodnjih dneh pa bo objavljen tudi razpis za vpis na vojaške akademije.

Tako se lahko fantje odločijo za vpis na eno izmed splošnih srednjih šol, ki jih je v Jugoslaviji pet, med njimi je tudi edina vojaška šola v Sloveniji, to je Splošna srednja vojaška šola Franc Rozman Stane v Ljubljani. Za te splošne šole lahko rečemo, da so neka predpriprava za nadaljevanje študija na vojaških akademijah.

Poleg njih pa se mladi lahko odločijo za šolanje na eni izmed rodovskih srednjih šol, po končanem šolanju pa dobijo čin nižjega oficirja in službujejo v enotah in ustanovah JLA. Te šole pa so Srednja vojaška šola kopenske vojske v Sarajevu, Tehnična srednja vojaška šola kopenske vojske v Zagrebu, Srednja vojaška šola vojaškega letalstva in protiletalske obrambe v Rajlovcu, Mornariška srednja vojaška šola v Splitu, Intendantska srednja vojaška šola v Sarajevu, Sanitetna srednja vojaška šola

in v Novem Sadu, Glasbena srednja vojaška šola v Sarajevu in pa Tehnična šola vojaških usmeritev v Zagrebu. Na vsaki od naštetih šol so posamezne smeri, na katerih se učenci usposobijo za svoje kasnejše delo v JLA.

Vojaških akademij pa imamo v sistemu šolanja v naših oboroženih silah pet. To so Vojaška akademija kopenske vojske, Vojaška tehnična akademija kopenske vojske, Letalska vojaška akademija, Vojaška akademija vojnega letalstva in protiletalske obrambe in Mornariška vojaška akademija. Tudi te imajo različne smeri, na katerih se bodoči oficirji pripravljajo za svoje naloge v enotah JLA.

Oba razpisa veljata do enajtridesetega marca letos, podrobnejše podatke o razpisnih pogojih pa bodo tisti fantje, ki se zanimajo za te poklice, dobili na sekretariatih ali oddelkih za ljudsko obrambo občin, v katerih živijo.

Za lažje odločanje za šolanje na vojaških srednjih šolah in vojaških akademijah pa povejmo, da so se tudi v življenju starešin nekatere stvari

obrnile na bolje, in da druge poskušajo urejati. Tako velja od prvega julija lani za vse starešine, ki službujejo na območju Slovenije in dela Hrvaške poseben draginjski dodatek, ki znaša od deset do trindvajset odstotkov osebnega

Gojenci Vojaške akademije kopenske vojske med usposabljanjem v enem od številnih kabinetov.

dohodka. Višina draginjskega dodatka je pač odvisna od garnizije v kateri službuje posamezni starešina. Povedati je treba, da je ta draginjski dodatek bolj psihološka kategorija, kot pa ekonomska.

in krajih, kjer je šola ali akademija.

Na področju informativno propagandne dejavnosti pri usmerjanju mladih v vojaške poklice je velika novost to, da so naredili celostno podobo teh poklicev, ki jo bodo kmalu predstavili javnosti. Na tem področju je novost tudi to, da sta začeli dve armadni glasili, to je Front in Narodna armija izhajati v slovensčini in seveda makedonščini.

Prvi podatki iz Zveze skupnosti za zaposlovanje Slovenije pa kažejo, da je zanimanje med fanti iz Slovenije za vojaške poklice približno takšno, kot je bilo lansko leto. Seveda so napovedi zelo tvegane, ker se lahko v trenutku spremenijo.

Ob koncu pa povejmo še to, da pripravljajo novo uniformo za učence, študente in oficirje. Ta naj bi bila bolj sodobna, kar naj bi tudi ugodno vplivalo na mlade, da bi se odločali za vojaške poklice.

B. K.

Miličniki tesno sodelujejo s pohodniki iz Suhe krajine

Obojestranska korist

Skupnost borcev prvega bataljona VOS OF je skupaj s krajevnima odboroma ZB NOV v Zagradcu in Ambrusu ter tamkajšnjo mladino leta 1982 ustanovila mladinsko pohodno enoto, ki so jo poimenovali po tej partizanski enoti. V njej je enainpetdeset mladih, ki se skupaj z borci prvega bataljona VOS OF udeležujejo številnih spominskih prireditvev po vsej Sloveniji. Mladinci iz te pohodne enote pa so tudi organizatorji pohodov po poteh partizanske enote, katere izročila nadaljujejo, pri svojih dejavnostih pa so povezani tudi z mladinsko pohodno enoto prve brigade VDV.

Po poteh partizanske Jelovice, ko se je skupina štiridesetih delavcev Zema in desetih mladih iz Zagradca in Ambrusa udeležila spominskega pohoda iz Pasje ravni do Dražgoš.

»V prihodnje želimo naše sodelovanje s pohodniki iz Suhe krajine še razširiti in utrditi. Menimo, da to ob obojestranski želji po tesnem sodelovanju, ne bo težko. Naše sodelovanje sega na številna področja, najbolj pa si bomo prizadevali, da bi jih razširili na področju športno-rekreativnih dejavnosti. Nudili jim bomo pomoč pri njihovem delu, in sicer v obliki prevozov, sodelovanju pri

Predstavniki skupnosti borcev prvega bataljona VOS OF izročajo spominsko listino predstavniku zaščitne enote milice.

Borci bataljona so za pohodnike priskrbeli enotna oblačila in prapor, mladim pa pomagajo pri pripravi pohodov in drugih oblik interesnega in družbenega delovanja.

Toda čas neusmiljeno teče dalje in vrste borcev se redčijo. Zato se je odbor prvega bataljona VOS OF odločil, da zaprosi Zaščitno enoto milice RSNZ Slovenije, ki v okviru našega obrambnega in samozaščitnega sistema delno nadaljuje z nalogami te partizanske enote, da prevzame pokroviteljstvo nad mladinsko pohodno enoto. V Zemu so to pobudo z veseljem sprejeli. Lani septembra so Borci bataljona VOS OF v Zagradcu pripravili slovesnost, kjer so opravili prevzem, hkrati pa je skupnost borcev bataljona podelila Zemu spominsko listino.

Kot pravi poveljnik Zem Janez Jereb je od prevzema pokroviteljstva do danes minilo malo časa, toda pri njih so zelo zadovoljni s sodelovanjem z mladimi pohodniki. Imeli so že nekaj skupnih dejavnosti najbolj široko pa je bilo sodelovanje na vsakoletnih spominskih prireditvah

posameznih akcijah in drugih. Povedati je namreč treba, da so pripadniki pohodne enote delavni na vseh področjih, in se kot enota vključujejo v vse dejavnosti okolja v katerem živijo. V prihodnje načrtujemo tudi obisk pohodnikov v naši enoti, kjer bi jih seznanili z našimi nalogami, našo opremo in z vsem tistim, kar sodi k našemu delu, »poudarja Janez Jereb.

Ob tem pa je treba povedati, da Zem sodeluje tudi s skupnostjo borcev prvega bataljona VOS OF. V Zemu se je rodila zamisel, da bi povabili borce v enoto in jih seznanili, kakšne so njihove naloge. Po drugi strani pa naj bi se pripadniki Zem seznanili in spoznali njihove izkušnje iz NOB, ko so opravljali naloge v najbolj težkih razmerah.

Poveljnik Zem Janez Jereb pravi, da so naloge, ki so jih opravljali borci-zaščitniki premalo zapisane in razčlenjene. Z živo besedo pa naj bi pripadniki Zem izvedeli, kako in kje so pripadniki prvega bataljona VOS OF opravljali naloge med vojno.

B. K.

Začeli izdajati bilten

V enoti JLA, ki ji poveljuje starešina Slave Gruevski, v Ilirski Bistrici, so začeli na predlog vojakov in mladinske organizacije izdajati bilten. V prvi številki, ki je izšla pred nevačnim, je popisano življenje in delo, predvsem pa uspehi tega vojaškega kolektiva v minulem mesecu dni.

Poleg resnih tem, o katerih so pisali vojaki in starešine, je največ pozornosti bralcev pritegnila humoristična stran.

Uredništvo biltena se ni uspavalo z uspehom prve številke in že pripravlja naslednjo, ki bo po njihovem zagotovitlu še boljša od prve.

P. Nikolić

Med študijem opravijo gojenci Letalske vojaške akademije tudi vrsto poletov z letali.

Janko Pogačar

V NOG se je vključil leta 1942. Kot terenski delavec je aktivno sodeloval v vaški organizaciji OF Krnica. V NOV je vstopil leta 1944 in sodeloval v Gorenjskem in Škofjeloškem odredu in kasneje Oblastnem komiteju Škofja Loka. Pokopan je v Zgornjih Gorjah.

Karol Vončina

Med NOG se je povezal z ilegalski in deloval na terenu. Leta 1944 se je priključil 10. krajiški diviziji. Po vojni je delal v rudniku Idrija.

Albert Hedrih

Zadnji dan lanskega leta smo se poslovili od štirinosemdesetletnega Alberta Hedriha iz Imenega. Bil je borec Kozjanskega odreda.

Jože Marolt

Leta 1944 je odšel med partizane. Po vojni pa se je vključil v delovne akcije za izgradnjo porušene domovine.

Miha Lokovšek

V Kostanjku je umrl osemdesetletni Miha Lokovšek. Med NOB je delal za partizane, za kar je bil tudi odlikovan.

Vida Špiler

Na zdolskem pokopališču smo se lani poslovili od Vide Špiler iz Kostanjka. Med vojno je bila aktivistka in kot kurirka pomagala partizanom, kasneje pa je delala v mladinski organizaciji.

Franciška Božiček

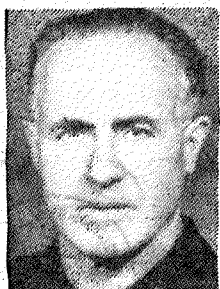
Vsa njena družina je delala za NOG. Sin ji je padel na Menini planini.

Franc Klančnik

Bil je borec Zidanškove brigade in novembra 1944 ranjen. Po okrevanju je bil mitaljezec in odlikovan z medaljo za hrabrost, medaljo za slug za narod in z redom za slug za narod s srebrnim vencem. Pokopan je na starotroškem pokopališču.

Marija Medeot

Od februarja 1943 je pomagala pri raznih nabiranih akcijah. Kasneje je bila dodeljena za bolničarko partizanski bolnici v Krnu in maja 1944 so jo aretirali in preko tržaških zaporov odpeljali v Auschwitz. Pokopana je v Idriji.

Franc Poljanec

Ob začetku vojne je bil v Bosni. Ilegalno je delal na terenu. Leta 1944 se je priključil Visokofojniškemu odredu. Po vojni se je vrnil domov in se zaposlil v rudniku Idrija.

Ivan Jereb

Mobiliziran je bil v italijansko vojsko, po kapitulaciji Italije pa se opredelil za NOB in bil v Barju dodeljen za bolničarja v partizanski bolnici Gruma, nato 5. prekomorski brigadi in kasneje štabu bataljona 7. korpusa za zveze. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost.

Združenje borcev NOV Šmarje pri Jelšah sporoča, da so leta 1988 umrli njeni člani:

Jože Tratenšek je aktivno in organizirano delal za NOG na kozjanskem področju. Dr. Joško Majhen, borec Kozjanskega odreda od leta 1944 in po vojni direktor zdravstvenega doma Celje in Šmarje pri Jelšah. Marija Čakš je aktivno in organizirano delala za NOG od leta 1944 na kozjanskem področju. Stanko Čakš, izseljen na Hrvaško, leta 1944 je vstopil v 10. korpus. Franc Sever je bil zaprt v celjskem starem piskru. v NOV pa je vstopil leta 1944. Benedikt Trdin je bil od leta 1944 bolničar v 10. brigadi. Slava Šepc je med okupacijo aktivno in organizirano delala za NOG. Elizabeta Novak, aktivna delavka NOG kozjanskega področja.

Pavla Mikuž

Lani je umrla najstarejša članica ZB Jevnica Pavla Mikuž. Njen sin je leta 1944 padel, njena družina pa je bila izseljena v Nemčijo.

Franc Maver

Leta 1940 je bil vpoklican v italijansko vojsko in poslan na rusko fronto. Po razpadu italijanske vojske je bil zajet in poslan v ujetništvo v Hamburg. Pokopan je na števanskem pokopališču pri Postojni.

Krajevna organizacija ZB NOV Goriče sporoča, da so v letu 1988 umrli njeni člani:

Ivanka Korče, aktivistka NOV, Franc Kern, aktivni udeleženelec NOB, Jurij Rozman, aktivni udeleženelec NOB, Ivan Lekše, vojaški vojni invalid, Jožefa Lekše, članica ZB, Peter Markovič, aktivni udeleženelec NOV, Marija Markun, aktivistka NOV.

Rudolf Gerdelj

Rudolf je bil borec Koroškega odreda in odlikovan z medaljo zaslug za narod. Pokopan je na Ravnah na Koroškem.

Alojz Jevšnik

Lanskega aprila smo se na zdolskem pokopališču poslovili od Slavka Jevšnika, doma iz Kostanjka. Med vojno je bil kurir in obveščevalec.

Zveza združenj borcev NOV Hrastnik sporoča, da so v letu 1988 umrli njeni člani:

Vili Kuhar, Janko Hercog, Fani Deoto, Alojz Mačkovšek, ing. Alojz Pavčnik, Dominik Kozole, Alojz Grlica, Stane Bezgovšek, Stanko Zdovc, Franc Kirn, Katarina Gerhart, Fani Grebenšek, Ivana Pirnovar, Zofija Perko, Jože Žveplan, Jakob Mejač, Ignac Zagorc, Jože Kotnik, Marija Flisek, Jože Žvovar, Ema Avsenak, Anton Plahuta, Fani Vezovišek, Kamilo Podlogar, Janko Muhovič, Zofija Pajer, Avgust Šikovec, Urška Brečko, Anton Sihur, Jože Meserko, Marija Oražem, Anton Dolgan, Peter Kavzar, Franciška Vidmar, Ivan Hribarnik.

Bili so aktivisti, aktivni udeleženci NOB in internanci. Ohranili jih bomo v lepem spominu.

Iz krajevnih organizacij ZB NOV Vipava sporočajo, da so v letu 1988 umrli njeni člani:

Pavla Vrčon, sodelavka NOB in interniranka, Venceslav Krapež, sodelavec NOB, bil v taborišču v Barju in nazadnje borec Vojkove brigade. Stanko Krašnja je bil po kapitulaciji Italije odpeljan v Alžirijo, kjer je postal borec 112. letalskega polka in bil večkrat odlikovan.

Vinicio Fontanot

Decembra lani je v Tržiču (Monfalcone) umrl Vinicio Fontanot, zadnji od treh bratov, znanih antifasistov, komunistov in partizanskih borcev. Kot član odbora Rdeče pomoči se je vključil med aktiviste OF. Nato se je pridružil četi Antona Šibela-Stjenke. Septembra 1943 je skupaj z Mariom Abramom ustanovil Tržaški bataljon, nato pa je bil Vinicio poslan v Furlanijo, kjer je organiziral in povečeval skupinam GAP, pred koncem vojne pa diviziji GAP.

Franc Martinčič

Med okupacijo se je pridružil NOG. Leta 1942 so ga skupaj z ženo aretirali in zaprli v Ljubljani. Ženo so izpustili, njega pa odpeljali v Gonars in kasneje na Rab. Pokopan je na pokopališču v Borovnici.

Znani podatki o borcu

Sredi decembra lani je TV-15 objavil članek »Zanimiva najdba – strešni bobrovec«. Napisali smo, da je strešnik našel stanovalec ene izmed stavb na Prešernovi ulici v Radovljici. Na njem so bili vgravirani osebni podatki borca Pavla Streharskega iz vasi Selenča.

Občinski odbor ZZB NOV Radovljica, ki hrani ta bobrovec, se je pisno povezal z občinskim odborom ZZB NOV Odžaci v Vojvodini. Ugotovili naj bi, če obstajajo kakšne možnosti, da se kaj več izve o borcu Pavlu.

Na odgovor ni bilo treba dolgo čakati. Kmalu je namreč prišlo ljubeznivo pismo iz krajevne organizacije ZB NOV, v katerem dokaj na široko in podrobno opisujejo usodo borca Pavla Streharskega in njegovo sodelovanje s partizani.

Pri vsem tem pa ne smemo spregledati ljubeznivega tona in naklonjenosti, ki je v zadnjem času tako zelo pogrešamo v medsebojnih stikih.

Objavljamo odgovor krajevne organizacije ZB NOV Selenča iz občine Bač, kjer je živel partizan Pavle. Ob tej priložnosti se predsedstvo OO ZB NOV Radovljica toplo zahvaljuje borcem in njihovemu krajevnemu odboru v Selenči.

Spoštovani tovariši!

Od občinskega odbora ZZB NOV Odžaci smo prejeli vaše pismo. Čeprav je bilo napisano v slovenščini, smo ga povsem razumeli in žal nam je, da vam ne moremo odgovoriti v vašem jeziku, ker ga na žalost ne znamo. Menimo, da boste naše pismo kljub temu razumeli, saj tudi med vojno jezik ni predstavljal bistvene ovire. Vsi smo Jugoslovani in to tudi ostajamo, saj smo tako močnejši.

Z vašim pismom ste nas obvestili, da ste našli strešnik z imenom in podatki Pavla Streharskega, partizana od leta 1942. Pri njegovi družini, tovariš Pavle je namreč umrl leta 1981 v Laliču, v občini Odžaci, smo dobili te podatke.

Pavle Streharski se je rodil v Selenči 2. januarja 1913. leta. Njegov oče Jan je bil po narodnosti Slovák, po opredelitvi pa Jugoslován. Mladost je Pavle preživel v Selenči in se izučil za mizarja. Pred začetkom druge svetovne vojne se je preselil v Srem, kjer je dočkal okupacijo. Leta 1942 so ga hoteli mobilizirati v domobransko vojsko NDH, vendar je pobegnil v Frušogorski partizanski odred. Z njim se je leta 1943 vključil v prvo vojvodinsko udarno brigado, v njenih vrstah pa se je boril do spomladi leta 1945, ko je bil hudo ranjen v nogi in je postal vojaški vojni invalid.

Po prihodu iz bolnišnice se je naselil v Odžacih in okrajni odbor tega mesta ga je postavil za poverjenika in upravnika v vseh opekarnah pri njih. Njegova naloga je bila, da poveča proizvodnjo strešnikov in opeke, ki so jo pošiljali po vsej domovini. V tistem času so številni delavci in vodilni izpisovali svoja imena na opeko in strešnike, saj so vedeli, da gredo po skoraj vseh krajih Jugoslavije. Tako je tudi Pavle Streharski zapisal svoje podatke na še ne žganem strešniku, ker je vedel, da ga bodo poslali v Slovenijo, kot pomoč za obnovo in izgradnjo. Strešnik so izdelali v opekarni Odžaci ali pa Srbski Miletič, saj so samo v teh dveh izdelovali strešnike, druge pa opeko.

Pavle Streharski je v Odžacih živel več kot dvajset let, kasneje pa se je preselil v ženino hišo v Laliču, kjer se je ukvarjal z mizarstvom vse do svoje smrti. Njegova žena in slepa hčerka se vedno živita v Laliču.

Dragi tovariši! Menimo, da smo s tem odgovorili na vaše pismo in veseli nas, ker vas je zanimala usoda našega jugoslovanskega borca za svobodo in delavca pri obnovi in izgradnji naše, tedaj porušene domovine.

Pošiljamo vam tovariške in pristržne pozdrave borcev iz Vojvodine vsem borcem Slovenije, z željo za nadaljnjim tovariškim sodelovanjem, dolgim življenjem in dobrim zdravjem.

Sekretar KO ZB NOV
Selenča
Payle Lukač

Žalostna usoda sotovariša

Lansko jesen sem napisal prispevek o mojem prvem srečanju s partizani na Koroškem, kjer sem tedaj živel s svojimi starši. V začetku

smo jim pravili tudi gošarji, ker so pač prihajali iz gozdov in visoke krošnje dreves so jim bile kasarne, točneje varno zavetje pred nenehnimi sovražnikovimi zasledovalci.

Tedaj sem med drugim opisal tudi moj ognjeni krst, ko so nas borci iznenada iz zasede napadli sovražniki. Na odprti boj sploh ni nihče mogel pomisliti. Hitro smo se poskušali umakniti toči svinčenk. Žal pa umik soborcema Vestru Libniku in Hermanu Gosniku ni uspel. Sovražniki so ju zajeli. Tedaj sem zapisal, da se je Vester po končani vojni vrnil iz zloglasnega taborišča Dachau, za Hermanom, ki je bil doma iz Črne na Koroškem, pa da se je izgubila vsaka sled.

Pred dnevi pa sem prejel prijazno pismo Lojzeta Gosnika, Hermanovega brata, ki živi na Bledu. Takole mi je, med drugim, zapisal:

Herman Gosnik

»Rad bi vam povedal, da smo po vojni dolga leta poizvedovali za našim Hermanom in ugotovili, da je bil brat Herman iz Dachaua deportiran v taborišče v Buchenwald, v komando OHR DROF S/III, kjer da so morali taboriščniki pod nečloveškim terorjem, lačni, žejni in iz dneva v dan vse bolj izčrpani graditi podzemno zaklonišče, kamor naj bi se iz Berlina umaknil Hitler, da bi potem iz tega zaklonišča vodil svoj in nemški uničevalni stroj!...«

Žal so Hitlerja dogodki prehiteli. Gradnja njegovega zaklonišča pa je pogoltnila na stotine sužnje. Brat Lojze mi je še sporočil, da mu je še pred izidom zbornika o Buchenwaldu pisal Milan Filipčič iz Maribora pismo z žalostno vsebino in resnico, da njegov brat Herman taboriščnih grozot ni preživel. Pogoltnili so ga ognjeni zublji krematorija, ki je gorel dan in noč. V Zborniku o Buchenwaldu, ki je izšel 1983. leta je na strani 383 zapisan seznam žrtv tega taborišča in tu je zapisano tudi ime Hermana Gosnika iz Črne.

Franjo Hovnik — Staško

Ali planinstvo ni negovanje tradicij NOB?

Planinski vodniki so ob sestavi programa dela planinskega društva v Zabukovici razočarano ugotovili, da Planinska zveza Slovenije nekaterih akcij ni zajela v koledar za leto 1989. Sami namreč že več let v aprilu pripravljajo pohod ob mejah KS Libojec. Na tem tradicionalnem pohodu, kjer pohodniki obiščejo partizanske domačije, se zbere več sto pohodnikov, o pohodu piše tisk, tudi televizija, ga je že omenila. Vsako leto se o pohodu obvesti PZS, vendar PZS smatra pohod kot akcijo, ki ne presega društvene okvirje.

Društvo je še predlagalo, da se pod 14. oktober uvrsti »Pohod po poteh NOB«. Tudi ta pohod ima dolgoletno tradicijo, obstaja poseben dnevnik za pohodnike, vsako leto nova spominska štampiljka in za določeno število pohodov bronasti, srebrni, zlati znak. Tudi ta pohod mora biti znan PZS, saj društvo vsako leto obvešča PZS. PZS, sestavljali koledarja smatrajo ta pohod kot društveno akcijo, po drugi strani pa za isti datum opozorijo na Kostanjev piknik ali za 15. 10. na Kostanjevo nedeljo tudi pohod na Slivnico, 15. 10. je našel svoj prostor. Prav je, da so te akcije v koledarju, nerazumljivo pa je, da izpadejo pohodi po poteh narodnoosvobodilne borbe, kot da gojenje tradicij NOB ni dejavnost planinstva? Nasprotno,

mirno lahko trdimo, da so posamezna društva tista, ki popeljejo največ mladine k spomenikom NOB.

Preko borčevskega glasila, ki je vedno našlo prostor, da je bralce obvestilo o naših akcijah, sprašujem PZS: zakaj takšen odnos do naših akcij?

Franč Ježovnik

Kdaj bom dobil knjigo?

Bil sem borec druge brigade Vojske državne varnosti kar je razvidno tudi v knjigi »Druga brigada Vojske državne varnosti«, v seznamu pripadnikov 2. brigade VDV na strani 349. Večina pripadnikov te brigade je že leta 1987 prejela brezplačno omenjeno knjigo z ustreznim posvetilom. Jaz te knjige še nisem uspel dobiti, čeprav sem se že zanimal na OO ZZB NOV v Škofji Loki in drugod. Gotovo nisem edini, ki te knjige še ni dobil, zato predlagam, da uredništvo TV-15 to na ustrezen način objavi. Mogoče bo to pomagalo, da se bo našla še kakšna knjiga pri Odboru skupnosti borcev 2. brigade VDV v Novi Gorici ali kje drugje. To bi bilo v zadovoljstvo vseh nas prizadetih, ki te knjige še nismo prejeli.

Milan Škabar

Odškodnina da, prej ali slej

Redno spremljam polemike in ugotovitve vojnih oškodovancev v vseh časopisih. Prispevek »KAJ PA VOJNI OŠKODOVANCİ« v TV-15 od 19. 1. 1989 me je spodbudil, da se oglašim tudi jaz. Sem namreč prepričan, ne vem iz kakšnih razlogov, da so sredstva javnega obveščanja v preteklem obdobju premalo ali pa nič govorila o problematiki vojnih oškodovancev povzročenih med vojno številnim internirancem in zapornikom. Škoda, da nisem ob prejemu sklepa o ocenitvi vojne škode, že zdavnaj zahteval izplačila

odškodnine od naše države, saj je vendar odškodnina izplačana po sporazumu med Nemčijo in SFRJ. Tako je bilo vsaj uradno objavljeno. Imam sklep o ocenitvi vojne ško-

de št. 1538 Okrajne komisije za vojno škodo, takrat Okraja Šmarje pri Jelšah, z dne 6. 12. 1945 in sicer za odšli dohodek zaradi zmanjšanja delovne sposobnosti, škode zaradi omejitve osebne svobode in škode zaradi pomanjkanja. Po takratni oceni je vojna škoda znašala 526.000 seveda starih din, kar valorizirano v danes veljavno valuto znese približno 300.000.000 novih din. O trpljenju zaenkrat ne bi govoril, saj je gradiva na to tematiko dovolj.

Kje vložiti zahtevek in komu ga nasloviti pa mi nihče ne zna odgovoriti. Zato pozivam oškodovance, da mi sporočijo naslov ustanove, saj odškodnina mora biti izplačana prej ali slej. Za njo sem trpel jaz — ne pa država. Zaradi verodostojnosti prilagam kopijo Sklepa o ocenitvi vojne škode št. 1538.

Franč Andrežšek

Razpis nagrade Jovan Popović

Svet nagrade Pokrajinskega odbora ZZB NOV Vojvodine »Jovan Popović« razpisuje vsejugoslovanski natečaj za najuspešnejša dela s tematiko narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije narodov in narodnosti Vojvodine. Nagrado bodo podelili za dela objavljena v letu 1988 in samo izjemoma v letu 1987. Za izjemno, dolgoletno nepretrgano delo pa podeljuje nagrado za življenjsko delo.

Denarne nagrade in diplome posameznikom in listine organizacijam združenega dela, ustanovam in družbenopolitičnim ter družbenim organizacijam bodo podelili za dan borca.

Nagrade bodo podelili za najboljše stvaritve v književnosti (tudi na področju mladinske in otroške literature), publicistike, tiska, radia in televizije, zgodovinskih in drugih družboslovnih znanosti (tudi učbenikov), likovnih umetnosti, glasbe, filmske in gledališke umetnosti (vključno z dramskimi stvaritvami na radiu in televiziji).

Predloge za nagrade lahko pošljejo organizacije združenega dela, znanstvene ustanove in drugi, družbenopolitične in družbene organizacije, združenja in posamezniki.

Predlogi za nagrade morajo biti dokumentirani in obrazloženi. Stvaritve s področja književnosti, publicistike in zgodovinskih in drugih družbenih znanosti, je treba dostaviti v treh izvodih.

Predloge je treba poslati do 30. marca 1989 na naslov: Pokrajinski odbor SUBNOR Vojvodine, Novi Sad, Bulevar maršala Tita, 6/1, s pripisom »Za konkurs« — Nagrada »Jovan Popović«.

Naknadnih predlogov ne bodo upoštevali.

REK Termoelektrarne Šošanj n. sol. o. Šošanj

leš

SOZD REK
FRANC LESKOŠEK LUKA
DO TEŠ
63325 ŠOŠANJ
IVA LOLA RIBARJA 18
TELEFON: (063) 881-111
TELEX: 33502 TES YU

V Radovljici zasedal ZZB NOV za Gorenjsko

V Radovljici je bila 19. januarja 6. seja medobčinskega sveta ZZB NOV za Gorenjsko, ki ji je zadnjič v svojem enoletnem mandatnem obdobju predsedoval Slavko Staroverški, predsednik občinskega odbora ZZB NOV Radovljica. Razpravljali so o podelitvi domicila narodnim zaščitnikom v vseh gorenjskih občinah. Odočili so, da naj o tem pripravi najustreznejšo rešitev občinski odbor ZZB NOV Kranj, ker ne bi bilo racionalno, niti organizacijsko upravičeno,

sprejeti sklep, da imajo narodni zaščitniki domicil v vseh gorenjskih občinah. Na seji so sprejeli sklep o potrditvi statutarne sklepa MS ZZB NOV za Gorenjsko, ki so ga predhodno že sprejeli v vseh petih gorenjskih občinskih organizacijah ZZB NOV.

Udeleženci seje so bili seznanjeni z dosedanjim potekom akcije za obnovo in ureditev muzeja talcev v Begunjah in programom za leto 1989. Predračun za sanacijo zunanosti muzeja, vključno z obnovo

ostrejša in drenaža znaša za letos 110 milijonov din, za notranjo ureditev in restavracijo eksponatov pa 100 milijonov din. Denar bosta delno zagotovili Kulturni skupnosti Radovljice in Slovenije, delno pa ga bo prispevala občinska skupščina iz svojega proračuna.

Za enoletno uspešno delo MS ZZB NOV, se je poleg članov Medobčinskega sveta dosedanjemu, neprofesionalnemu predsedniku, Slavku Staroverškemu iz Radovljice zahvalil tudi predsednik MS SZDL za Gorenjsko Marjan Gantar, ki je posebno poudaril uspešno sodelovanje z borci in usklajenost skupnih akcij. JR

Na obzorju se svetlika nov celovečerni lutkovni film

Coprnica Zofka

Kdaj je bil nazadnje posnet celovečerni lutkovni film? Ja, že dolgo je tega in naš najmlajši rod tega sploh ne pomni, čeprav si takrat posneti film Frana Milčinskega Zvezdica zaspanka lahko še dandanašnji ogleda; bodisi v filmski verziji ali na video-kaseti. Takrat se je pisalo leto 1962 ali 63 (točno nam na Vibi niso znali povedati). Že četrto stoletje torej nismo gojili tega žanra. Letos pa so na Kulturni skupnosti Slovenije v programu dali prednost prav otroškemu lutkovnemu in risanemu film in seveda temu primerno namenili tudi finančna sredstva. Leto 1989 naj bi bilo s premiero Coprnica Zofka prelomno in naj bi tudi temu delu filmske produkcije prineslo svetlejšo prihodnost. V načrtu je še Kozlovska sodbja v Višnji gori, še en celovečerni risani film Gozdni prijatelji, v dogovarjanju pa je tudi možnost, da bi na filmsko platno spravili še Sapramiško.

Kdo ali kaj je Coprnica Zofka? To je, preprosto povedano, film Svetlane Makarovič. Nekaj malega imajo zraven tudi drugi, kakor pravi direktor Vibe, levji delež pa pripada Svetlani, ki je poskrbela za scenarij, likovno

vse po sreči, bo film izdelan do polovice letošnjega leta. Med drugim so v Vibi hvalažni delovni organizaciji Indos Ljubljana-Moste, saj si dve-ma viličarjema, ki jih je dala na razpolago, snemalci pomagajo pri animaciji.

Coprnica Zofka v svojem coprniškem stanovanju

zasnovo lutk, za tekst in glasbo songov, ki jih tudi sama poje, igra coprnico, metlo in še veliko drugih »coprnič«. Coprnica Zofka nastaja v sodelovanju med Viba filmom in Lutkovnim gledališčem Ljubljana. Snemanje poteka v Vebinem ateljeju, in če bo

Sedaj pa še zgodba, ki je kot nalašč za počitniške dni in tudi zato, da bomo na Coprnico Zofko še bolj navdušeno čakali:

Pedagoška oseba skuša v neki knjižnici s pomočjo stare knjige dokazati, da ne sme dopustiti, da bi otroke za-

Okoli coprničinega doma se razprostira gozd ... in tako je Zofka nekega dne, ko je iskala metlo, v grmu pred svojo hišo našla škrtka Šotka.

strupljali s knjigami, polnimi nekakšnih preživelih, imaginarnih bajeslovnih pošasti, coprnic, škrtov, povodnjakov, vil in podobne navlake. Nenadoma iz taiste, tako ostro kritizirane knjige prdrvi divja jaga: Coprnica Zofka, Pajkova vešča, škrt Šotek, povodni mož Akvilin, črni Krempelj, rdeči Škopnik in siva Mora. Pošasti pustijo pedagoško osebo pod kupom knjig in zbežijo v mesto.

Takoj na začetku njihovega novega življenja nastopi težava: metla noče več nositi coprnice Zofke. Ni sicer popolnoma jasno, ali gre za upor, ali se je Zofka preveč zredila, vendar pa niti prošnje niti ples divje jage ne pomagajo: metla noče letati in tako si jo Zofka zadene na ramo in odide po svoje. Tudi pošasti se zakadijo vsaka na svoj konec mesta in — nenavadno — nihče od ljudi iz XX. stoletja se ne zmeni zanje, kaj šele da bi se jih bal.

Zofka si poišče staro kočo in se naseli vanjo. Medtem ko sladko zaspi nad svojim plete-

Zofka s svojo mamo Svetlano Makarovič (avtorica) in očetom Brankom Stojakovičem (scenograf in kostumograf)

njem, se metla odplazi v noč in izgine nekje v predmestju. V tej isti noči tudi plašni škrt Šotek išče varen kot in ga končno najde v grmu pred Zofkino kočo.

Zjutraj Zofka na vse pretege išče svojo neubogljivo metlo: rada bi šla namreč nabirati čarobne potrebščine za dostojno praznovanje svojega godu, ki — če se mu reče Zofkino — ne more miniti brez grmenja, dežja, toče, babjega pšena in drugih vremenskih neprilik. Zofka pa ne najde metle, marveč Šotka, s katerim se hitro spoprijatelji. Šotek bo odslej prebival pri njej, hkrati pa bo storil vse, da bi našel pobeglo Zofkino metlo.

Metla je medtem preživela burno noč z navadno hišno

metlo, zjutraj pa je prišla do ribnika, ki si ga je za bivališče izbral povodni mož Akvilin. Ko ta zagleda metlo, skuša z njo pomesti onesnaženi jezerski breg, vendar ga metla ne uboga, marveč ga trešči ob tla in se začne z njim pretepati. Zlobna vešča Pajkovka pride mimo in izpulji Akvilinu metlo. Metla trešči ob tla tudi Pajkovko, ki ji hitro postane jasno, da je metla last njene stalne sovražnice Zofke. Zato jo zaprede s pajčevino in jo obesi na drevo.

Vse to izza grma plašno opazuje Šotek, izpolnjujoč svojo obljubo, ki jo je dal Zofki. Našel je metlo — njega pa najde Pajkovka, ga zgrabi za vrat in hoče izvedeti, kje se skriva Zofka. Šotek je dal škrtovski besedo, ki jo tudi drži: nikoli ne bo izdal Zofke, pa čeprav bo Pajkovka tudi njega prepredla s pajčevino. Pajkovka to tudi stori. Šotek nemočno visi na drevesu in kliče na pomoč, Pajkovka pa odide na lov za Zofko.

Šotku noče nihče pomagati: niti Akvilin, ki je Pajkovkino početje opazoval iz vode, niti Škopnik in Krempelj, ki prideta mimo po neuspešnem nočnem strašenju ljudi, niti

Mora, ki pride spuščat jutranjo meglo. Vsi se bojijo Pajkovke in njenih urokov, zato rajši odidejo in prepustijo Šotku usodi.

Končno ga najde prijateljica Zofka. Skuša ga rešiti Pajkovkinih spon, vendar ne gre in ne gre: čarovnijo lahko razrešiš le z drugo čarovnijo in tako gre Zofka domov poiskati čarobne bukve, da bi videla, kako se razčara čar zlobne Pajkovke. Ko Zofka najde čarovniško knjigo, jo zaloti Pajkovka. Medtem ko se tepeta za bukve, skupaj odkrijeta razkletev, ki bo rešila Šotka. Toda na koncu razkletev je opomba:

»Kdor uporabil razkletev bo to, plača jo s svojo čarovno močjo!«

Črni krempelj Svetlane Makarovič blesti na plakatu

Če bo Zofka rešila Šotka, ne bo nikoli več čarovnica, ampak čisto navadna ženska. Pajkovkin hudobni naklep je uspel še bolje, kot je sama pričakovala.

Zofka počasi odide nazaj k ribniku, kjer se vedno visi Šotek. Okrog njega so se zbrale vse pošasti, saj jih seveda zanima tuja nesreča. Zofka se odloči: prijateljstvo je le prijateljstvo in, konec koncev, kaj naj počne čarovnica v stoletju v katerem nihče več ne verjame v čarovnije, v katerem si ljudje sami delajo grome in bliske in potujejo na zvezde in se vidijo in slišijo na daljavo. Tako Zofka izgovori razkletev: Šotek je rešen, Zofka pa postane navadna ženska.

Pošasti po vsem, kar se je zgodilo, ugotovijo, da v tem stoletju ni vredno živeti, zato sklenejo, da so bodo vrnile

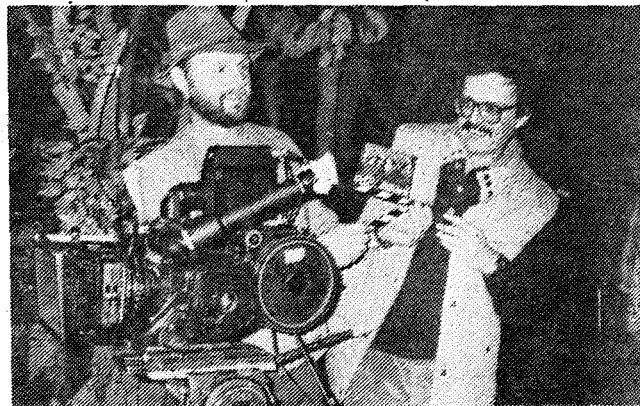
nazaj v dvanajsto stoletje, v svojo staro knjigo na stran sto dvaintrideset, v poglavje pod naslovom »V znamenju peklenjskih sil«. Res se vrnejo v knjižnico, kjer so pred kratkim ponovno prišle na svet in se skupaj s Pedagoško osebo vrnejo v stare čase.

Metla, zaradi katere se je vse skupaj začelo, se vrne v predmestje k hišni metli, ki jo vdano čaka s tremi malimi metlicami.

Zofka, ki je zdaj navadna ženska, sedi pred svojo kočo in plete. S klobčičem volne se igra mali muc po imenu Šotek.

Tako, dragi mladi prijatelji, prepričana sem, da bodo z vami čakali na coprnice tudi vaši starši pa dedki in babice. Sedaj pa še malo uživajte počitnice in ... pišite nam!

Ziva

Pozor, snemamo!

Naš počitniški pomenek

Brez snega ni pravih počitnic

Večina slovenskih otrok, razen ljubljanskih in mariborskih, že nekaj dni spet pridno hodi v šolo. Spomin na počitnice se počasi izgublja v množici nalog in opravil, ki jih prinaša pouk, toda v posameznih odmorih se fantje in dekleta še vedno pogovarjajo, kaj vse so delali v tistih hitro minljivih štirinajstih dneh. Velika večina je razočaranih, saj si brez snega niso znali predstavljati zimskih počitnic.

»Počitnice sem preživel doma,« pravi Stani Kavšek, učenec petega razreda OŠ Jože Gorjup iz Kostanjevice na Krki. »Vstajal sem ob isti uri, kot zdaj, ko hodim v šolo. Sicer pa sem počitnice preživel tako, da sem se dobro zabaval. Veliko sem se vozil s kolesom, igral sem se z mlajšim bratom Pri-

možem. Pri stari mami, ki ima hišo poleg naše, je bila na počitnicah sestrčna Nina, tako da sem se včasih igral tudi z njo. Pri sosedovih je bil na počitnicah moj prijatelj Sašo in njegova sestra Ana in družbe ni manjkalo. Veliko smo se žogali, sestavljali lego kocke, gledali televizijo in čas je kar hitro

minil.«

Toda Stani ni povedal vsega. Vsak dan je namreč pomagal svojemu staremu očetu pri ovcah. Čistil jim je stajo, prinašal svežo steljo in jih redno krmil. Posebno veselje pa sta dve mladi ovčki, ki sta stari nekaj tednov. Vsak dan je tudi zakuril v peči centralne kurjave, pa tu-

Stani Kavšek in njegov brat Primož sta imela veliko dela z ovčkami

di stari mami je nosil drva, da je kurila v svoji peči in štedilniku. Včasih je vzel v roke kakšno šolsko knjigo in v njej prebral najbolj zanimivo poglavje.

Čeprav je vasica Dobe, kjer živi Stani, le dober kilometer oddaljena od Kostanjevice na Krki in od šole, ni nikoli odšel tja, čeprav so se tam dogajale

zelo zanimive zadeve. Tako so v šoli pripravili za svoje učence zelo zanimiv program interesnih dejavnosti, ki naj bi pomagale otrokom, da preživijo počitnice karseda zanimivo. Tako je deloval košarkarski krožek, tehnični krožek, pa video krožek in še bi lahko naštevali. Pripravili so tudi vrsto drugih prireditev, s katerimi so popestrili počitniške dni.

Stani Kavšek pa se je bolje počutil med svojimi prijatelji, saj pravi, da ima šole že med šolskim letom dovolj. Tudi on meni, da zimske počitnice brez snega niso prave. Zelo pogreša smučanje, sankanje in seveda kepanje. Žaželimo njemu in vsem slovenskim učencem, da bi bile prihodnje počitnice res takšne kot morajo biti, zimske, snežene in mrzle, poletne pa vroče.

B. K.

B. Ž. J.

Nezaslišano!

B. Ž. J.

Obvestila – vabila

Organizacijski odbor

★ ★ ★

Odbor

★ ★ ★

★ ★ ★

Vabimo občane, še posebej svojce padlih in mladino, da se žalne svečanosti udeležijo v čimvečjem številu.«

Čeprav so nekateri vztrajali, naj bi dokument z naslovom Ugotovitve, stališča in usmeritve ostajal na kar se da splošno ravni, ker ga bo najbolje in veliko natančneje polnila praksa političnega pluralizma, so drugi menili, naj bo črno na belem napisano, da gre za pluralizem v nestrankarskem sistemu. Seveda pa predsedstvo RK SZDL ni, in si tudi ne lasti pravic, da bi, dokončno artikuliralo smeri in delovanje SZDL v prihodnosti, zato bo po javni razpravi izčiščeno izhodišče lahko ponujeno šele na aprilski konferenci SZDL Slovenije, pri čemer pa

Te ugotovitve SZDL vsebujejo tudi pobudo o drugačnem praznovanju dneva OF, o čemer naj bi oblikovanem v predlog, razpravljali ustrezni organi.

B. Ž. J.

SRS.

Ustanovitelj: RO ZZB NOV Slov

Izdajateljica: Založba Borec

Naslov Uredništva in Uprave: Ljubljana, Miklošičeva 28/I / tel. 327-78

Delavci v uradništvu: Zvone Kržičnik (glavni urednik), Viktor Končar

(odgovorni urednik), Zlva Drol
Belana Žekelj-lesih, Belan Kunt

rič, Milenko Strašek (novina
uredniki rubrik): Milica Maž

(lektorica-redaktorica), Drago Se

lec), Mara Okorn (tajnica uredn

pagandnih dejavnosti).

Mira Svetina.

Urednik: CGP Delo.

IV-15 je oprosčen tem. prom. da
ka po mnenju Sekretariata za iz

SRS.